Prešérnove poezije

Uredil Anton Aškerc

Copyright © 2010 - All rights reserved

PREŠÉRNOVE
POEZIJE

PREŠÉRNOVE
POEZIJE

Dr Prešérin

PREŠÉRNOVE POEZIJE

Uredil

A. AŠKERC

V LJUBLJANI 1905
Založil Lavoslav Schwentner

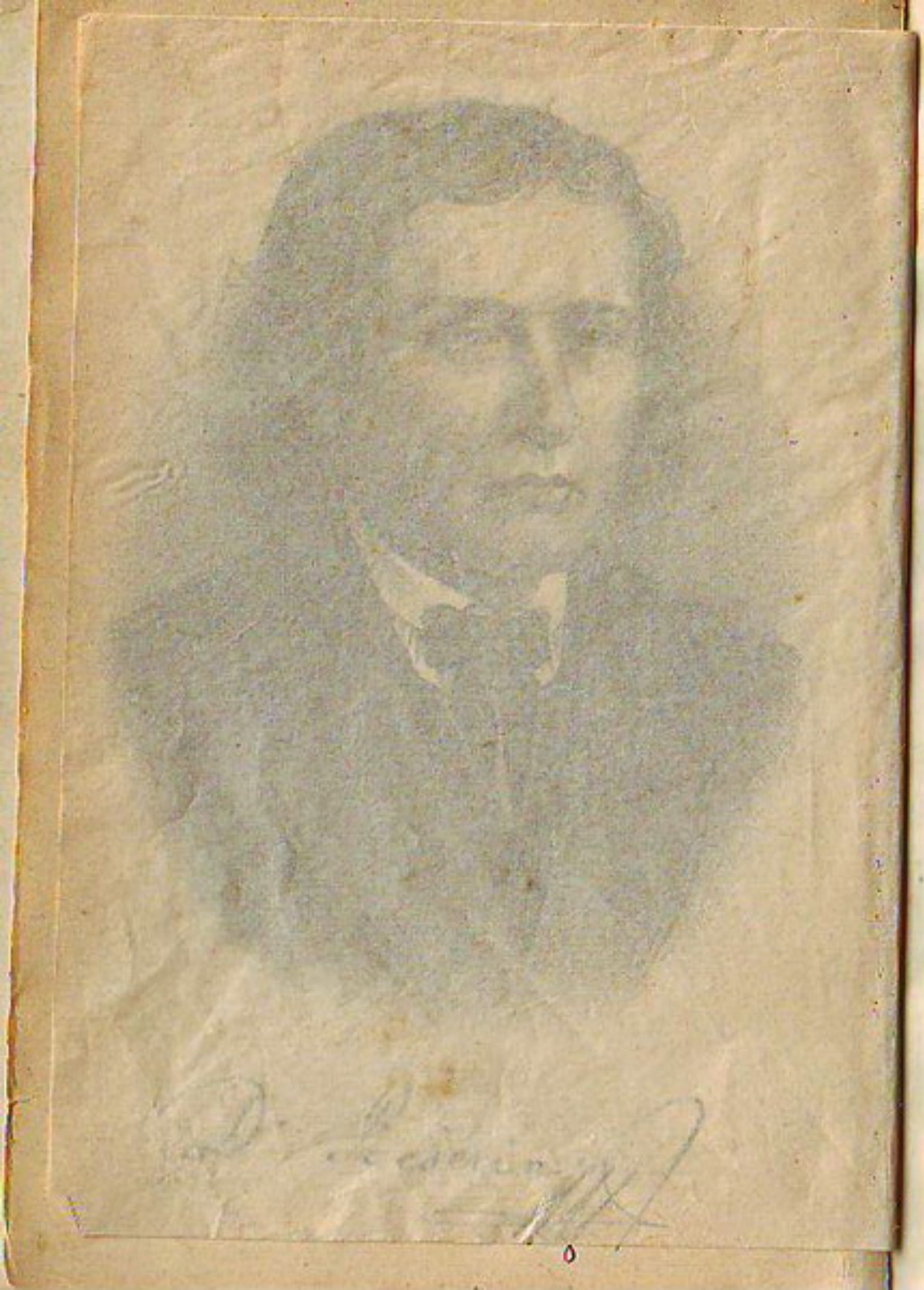

PREŠÉRNOVE POEZIJE

Uredil

A. AŠKERC

V LJUBLJANI 1902
Založil Lavoslav Schwentner

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju

Kazalo.

	Stran
Prešéren in njegove poezije	XI—LIV
Geslo	1

Pesmi.

Strunam	5
Dekletom	6
Pod oknom	7
Prošnja	9
Kam?	11
Ukazi	11
K slovesu	13
Sila spomina	14
Izgubljena vera	15
Mornar	16
Soldaška	18
Svarilo	20

Stran

Vso srečo ti želim 22
V spomin Valentina Vodnika . . . 24
V spomin Andreja Smoléta 25
Od železne ceste 27
Zapuščena 30
Nezakonska mati 31
Pevcu 32
Zdravica 33

Balade in romance.

Hčere svet 39
Učenec 40
Dohtar 42
Turjaška Rozamunda 43
Judovsko deklè 47
Zdravilo ljubezni 49
Povodnji mož 52
Prekop 56
Neiztrohnelo srce 58
Ribič 60
Ženska zvestoba 61
Orglar 70
Nuna in kanarček 72
Zarjavela devica 74
Sveti Senan 75
Od zidanja cerkve na Šmarni gori . 77
Šmarna gora 81
Nebeška procesija 84

Stran

Lenora (Bürger) 88
Licova strelci (Körner) 99
Tri želje (A. Grün) 101
Parizina (Byron) 102

Različne poezije.

Zvezdogledom 115
V spomin Matija Čopa 116
Janezu Hradeckemu 118
Nova pisarija 122
Prva ljubezen 129
Slovo od mladosti 131
Glosa 133
Zabavljivi in drugi napisi 134
Predgovor in zagovor 134
Vzrok nezlatega veka 135
Novi Pegasus 135
Čebelice puščičarjem 135
Čebelice pravljičarjem 135
Čebelice šestomerjevcem 135
Čebelice pesmam brez s in c . . 136
Čebelice pevcem letnih časov . . 136
Lesničniku in Levičniku 136
Préd pevcu, potlej homeopatu . . 136
Čebelarju 137
Vodnik 137
Ravnikarju 137
Abecedarju 137

Stran

Ahaceljnovim pesmam 137
Nekim pevcem duhovnih pesmi . . 138
Krempeljnu 138
Izdajavcu Volkmerovih fabul in pesem 138
Novičarjem 138
Kopitar 139
Daničarjem 139
Bahači četvero bolj množnih Slave rodov 139
Narobe Katon 140
Pričujoče poezije 140
Slomšeku 140
Gospodu Izmajlu Sreznjevskemu . 141
Puščičarjem 141
Pesmam od močvirnega posušila . 141
Glosátorju 142
Čudni dehúr 142
Repiču 142
Prijatlu Ferdinandu Schmidu . . 143
Bog 143
Božje in hudičeve hiše v Ljubljani 143
Napis na velikem zvonu pri svetem Joštu 144
Nagrobni napis metelčici 144
Napis na grobu Čopovem 144
Napis na Linhartovem grobu . . 145
Napis na grobu Franca Julianija . 145
Grobni napis dvema dečkoma . . 146
Zastavica 146

Gazele.

Stran

Pesem moja je posoda tvôjega imena 151
Oči sem večkrat prašal, ali smem . 152
Žalostna komú neznana je resnica, da jo ljubim 153
Draga! Vem, kako pri tebi me opravljajo ženice 154
Med otroki si igrala, draga, lani. — Čas hiti 155
Al bo kal pognalo seme, kdor ga seje, sam ne ve 156
Kdor jih bere, vsak drugače pesmi moje sodi 157

Soneti.

Očetov naših imenitna dela . . . 161
Vrh solnca sije solncev cela čreda . 162
Tak kakor hrepeni oko čolnarja . 163
Dve sestri videle so zmoli vdane . 164
Kupido! Ti in tvoja lepa starka . 165
Je od vesel'ga časa teklo leto . . 166
Poet tvoj nov Slovencem venec vije 167
Ran mojih bo spomin in tvoje hvale 168
Iz srca svoje so kali pognale . 169
Mokrócveteče rož'ce poezije . 170
Iz krajev niso, ki v njih solnce sije 171

Sonetni venec

Stran

Sonetni venec:

Cel čas so blagih sapic pogreš'vale 172
Obdajale so vtrjene jih skale . 173
Viharjev jeznih mrzle domačije 174
Izdihljaji, solzé so jih redile . 175
Jim moč so dale rasti neveselo 176
Ur temnih so zatirale jih sile . 177
Lej, torej je bledó njih cvetje velo 178
Jim iz oči ti pôšlji žarke mile 179
In gnale bodo nov cvet bolj veselo 180
Magistrale 181

Ni znal molitve žlahtnič trde glave . 182
Sanjalo se mi je, da v svetem raji . 183
Velika, Togenburg, bilà je méra . 184
Biló je, Mojzes, tebi naročêno . . 185
Na jasnem nebu mila luna sveti . 186
Mars'kteri romar gre v Rim, v Kompostêlje 187
Zgodi se včasih, da mahómedani . 188
Oči bilé pri nji v deklet so sredi . 189
Kadàr previdi učenost zdravnika . 190
Odprlo bo nebó po sodnem dnevi . 191
Vi, ki Vam je ljubezni tiranija . . 192
Al prav se piše kaшa ali kafha . 193
Ne bod'mo šalobarde! Moskvičanov 194
Zopet izdajavcu Volkmerovih pesem in fabul 195
Mihu Kastelcu 196
Apêl podobo na ogled postavi . . 197
O Vrba, srečna draga vas domača . 198

Stran

Popotnik pride v Afrike puščavo . 199
Hrast, ki na tla vihar ga zimski trešne 200
Komúr je sreče dar bilà klofuta . 201
Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi 202
Čez tebe več ne bo, sovražna sreča 203
Memento mori! 204
Matiju Čopu 205

Krst pri Savici.

Uvod 209
Krst 213
Opombe 231

Prešéren in njegove poezije.

V šestnajstem stoletju je bil Trubar prvi, ki je začel pisati v slovenskem jeziku; s Trubarjem se začenja zgodovina novoslovenske književnosti.

Ali zgodovina književnosti je zgodovina človeške misli. Jezik je sicer sam ob sebi najpoglavitnejši izraz človeškega bitja in najvažnejši znak narodnosti, toda za ustvarjajočega pisatelja je jezik pravzaprav vendar le samo posoda, v katero vliva svoje misli in ideje; je organ, s katerim nam razodeva svojo dušo, in je zrcalo, v katerem gledamo pisateljevo individualnost v vseh njenih globočinah.

Niti Trubar, niti vrstniki njegovi nam v svojih spisih niso ostavili svojih, izvirnih mislij.

Pisatelji, s katerimi se ima pred vsem pečati zgodovina književnosti, to so izvirni pesniki v vezani ali nevezani besedi ter filozofi.

Če hočemo srečati prvega slovenskega pisatelja v našem zmislu, moramo preskočiti dve stoletji, dokler dospemo do Vodnika, ki je v svojih pesmih prvi poskušal povedati nekaj svojega. Pravimo: poskušal je povedati, kajti Vodnik ni niti sam na sebi dovolj razvita in izvirna pesniško-umetniška invidualnost, niti ni izrazil v svojih pesmih globočine slovenske narodne duše, niti se njegove pesmi, kar se tiče njih estetične in umetniške cene, ne približujejo višini tedanjega evropskega pesništva. Ko zapoje Vodnik v imenu Napoleonovem politično himno «Ilirija, vstan'!», dozdeva se nam, kakor da bi klical dobrodušni pevec s temi besedami narodnega ustvarjajočega duha iz spanja in dremeža. Ta slovenski duh se je bil napol že probudil; pesnik Vodnik je čutil sam na sebi to probujanje in vstajanje. Začelo se je bilo svitati nad slovenskim duševnim poljem, na slovenskem Parnasu. Rahlo, plaho in tipaje okrog sebe se je probujal narodni ustvarjajoči duh v Vodniku. Vstajal je, ali vstati še ni mogel; za to je imel Vodnik premalo moči. Vodnik je gledal sanjaje samo prve žarke zlate zarje; solnce samo je zasijalo šele tedaj, ko se je prikazal na našem duševnem obzorju — Prešéren.

Prešéren je prvi jasni dan v slovenskem pesništvu, v slovenski književnosti in v našem modernem mišljenju sploh.

Prešérnov nastop je v devetnajstem stoletju za nas takisto epohalnega pomena, kakor je epohalnega pomena nastop Trubarjev v šestnajstem stoletju; zato se začenjajo té črtice z imenom velikega našega reformatorja . . .

* * *

Jasen pomladnji dan. Vlak nas nese iz Ljubljane na Gorenjsko. Čim više se popenjamo, tem bolj slikovita in romantična postaja pokrajina. V Lescah stopimo z vlaka, pa si najmemo izvoščika, kateremu naročimo, da naj nas popelje v Vrbo. Vozimo se po krasni visoki planoti, ležeči črez 500 m nad morjem. Kakor na šahovi deski ležé okrog in okrog rodovitna polja z njivami in travniki. Tupatam so razkropljene med cvetočim sadnim drevjem vasi z belimi zidanimi hišami in ozkimi ulicami. Takšna vas je tudi Vrba, kamor smo dospeli po polurni vožnji.

Pravi planinski svet je to, ki ga gledamo okrog sebe! Na severni strani se dvigajo Karavanke s svojimi golimi skalnatimi stenami. Skoro ravno nad našo glavo stoji Stol (2239 m), proti severu

vidimo Golico (1836 m), na vzhodni strani Stola Begunjščico (2063 m). Na severozapadni strani pa koplje v solnčnih žarkih svojo krono kralj Julijskih planin in najvišji poglavar vseh slovenskih gorâ, veličastni Triglav (2864 m). Tam-le na zapadu, kakih pet kilometrov v zračni črti stoji na strmi skali Blejski grad, pod katerim slutimo biser slovenske zemlje, jezero blejsko. Ne daleč na tej strani se vije srebrni pas bistre Save.

Čudovita panorama!

V tem planinskem svetu živi zdravo slovensko ljudstvo krepkega, lepega plemena. V značaju njegovem se kaže samozavest in ponos, celó črta nekake grčave trmoglavosti. Pod trdo vnanjo skorjo pa bije mehkočuteče srce.

In v tem planinskem raju, med tem ljudstvom je tekla zibel našemu pesniku ...

Vrba šteje 21 hiš. Na južnem koncu, blizu cerkvice sv. Marka, stoji hiša s štev. 1; to je najstarejša hiša v vasi; pravijo ji pri «Ribičevih». Ta pridevek izhaja, kakor nam razlaga sedanji gospodar, baje odtod, ker so bili njega dni lastniki tè hiše ribiči gradu Begunjskega. Na pročelju hiši je vzidalo in slovesno odkrilo l. 1872. dne 15. septembra slovensko pisateljsko društvo črno marmornato ploščo, v kateri je vsekan

z zlatimi črkami napis: «V tej hiši se je porodil dr. France Ksav. Prešéren dne 3. decembra 1800.

Očetu Prešernovemu je bilo ime Simon, mati njegova pa je bila Mina. «Ribičeva» sta imela razen našega Franca Ksaverja še pet hčerâ in dva sinova.

Ime Prešéren je v ožji domovini pesnikovi, na Kranjskem, na najboljšem glasu; nosili so ga že nekateri imenitni možje, duhovskega in posvetnega stanu. Dr. theol. Janez Krstnik Prešeren (Prescherius) je bil v 17. stoletju v Ljubljani prvi predsednik slovite akademije «Operosorum». Neki doktor juris Janez Krstnik Prešéren ima nemški plemiški pridevek «pl. Heldenfeld». Jakob Prešéren je bil stotnik ter je l. 1686. padel pri naskoku na Budo. Posebno zanimivo je to, da je živel že sredi 18. stoletja v Ljubljani tudi neki advokat dr. Franc Ksaver Prešéren. Ali in kako so bili vsi ti Prešérni z našim pesnikom v krvnem sorodstvu, to se menda ne da več dognati in tudi ne spada semkaj. Dostavljamo samo še to, da se je Prešérnovemu imenu pri nas godilo nekako tako, kakor svoje dni Shakespearjevemu. Levstik je trdil, da se ima pisati Preširen, a dandanes je obveljala oblika Prešéren. Naš pesnik sam se je podpisaval Prešérin ...

Pa povrnimo se k Prešérnu samemu!

Ko je imel naš Franc Ksaver sedem let, vzel ga je k sebi njegov stric Jožef Prešeren, župnik v Kôpanju na Dolenjskem ter ga poslal v Ribnico, da bi hodil v ljudsko šolo. V Ribnici hranijo še «zlato knjigo», ki priča, da je bil Prešéren v tamošnji šoli odličnjak.

L. 1813. je prišel v Ljubljano v gimnazijo, ki jo je dovršil, vštevši oba takozvana filozofska tečaja l. 1821. z izvrstnim uspehom. Že na gimnaziji se je bil seznanil s tri leta starejšim duhovitim sosedom, Matijem Čopom, ki mu je ostal zvest prijatelj in svetovalec v tujih literaturah do svoje smrti.

L. 1822. se je bil vpisal Prešéren na juridični fakulteti dunajski, ki jo je dovršil l. 1826. Dne 27. marca l. 1828. je bil promoviran za doktorja juris.

Na Dunaju je živel ob gmotni pomoči Knafljeve štipendije in pa s privatnim poučevanjem. V Klinkowströmovem zavodu je instruiral svojega sodeželana, grofa Antona Auersperga, ki je pozneje zaslovel kot nemški pesnik Anastazij Grün. Veliko važnejše pa je bilo prijateljstvo, ki ga je bil sklenil Prešéren na Dunaju s češkim pesnikom Ladislavom Čelakovským. Ta plemeniti Čeh je v mladem slovenskem

pesniku nemara prvi vzbudil slovansko zavednost, in ko je Prešéren pozneje začel objavljati svoje poezije, je bil Čelakovský, ki je prvi povedal Slovencem in drugim Slovanom, da je Prešéren pravi pesnik.

Meseca maja l. 1829. je nastopil Prešéren svojo prvo javno in državno službo pri c. kr. komorni prokuraturi v Ljubljani. V tej službi pa je vstrajal kot neplačan praktikant samo do novembra 1831. Čeprav je v tej dobi dvakrat kompetiral za razpisano in plačano mesto pri enakem uradu v Celovcu, Prešéren vendar vkljub toplim priporočilom svojih predstojnikov ni dosegel, česar je želel. A ker ob samem pisarniškem prahu ni maral živeti, se je 17. decembra zahvalil za tlako ter odišel v Celovec pripravljat se za advokaturski izpit.

Na Koroškem se je bil tedaj seznanil s Slomšekom, ki je bil spiritual in učitelj slovenskega jezika v celovškem bogoslovnem semenišču, ter z literatom Jarnikom.

Po prestanem izpitu je vstopil za koncipijenta pri ljubljanskem odvetniku doktorju Chrobatu in ostal v njegovi pisarni do l. 1846. V tej službi je bil Prešéren jako vesten in točen delavec.

Še-le l. 1846., meseca septembra je postal Prešéren «sam svoj gospod», preselivši se v Kranj, kjer je odprl svojo odvetniško pisarno. Toda niti cela tri leta ni užival na svojem novem poprišču sreče samostojnosti in neodvisnosti. Začel je bolehati. Jeseni l. 1848. so ga videli zadnjikrat v Ljubljani. Meseca novembra že ni ostavil več svoje sobe. Trpel je na vodeniki. Dne 6. februarja l. 1849. je naredil svojo ustno oporoko. Zjutraj 8. februarja pa je izdihnil ob osmih (v hiši štev. 181) svojo veliko dušo.

Še tistega dopoludne so oznanjali zvonovi vseh ljubljanskih cerkvâ smrt Prešérnovo. Slovenski mrtvaški list je vabil slovenske rodoljube na soboto 10. februarja v Kranj, spremljat velikega narodnega pesnika na njegovi poslednji poti. Pogreba se je vdeležila nešteta množica ljudij od blizu in daleč. Krsto so nosili člani narodne straže v Kranju. Svirala je godba; ob krsti pa so korakali študenti ljubljanske akademijske legije.

Sedaj stoji na Prešernovi gomili v Kranju l. 1852. postavljeni spomenik, iz rudečega marmorja izsekan štirivoglat steber z liro na pročelju in s križem na vrhu. Na tem kamnu čitamo poleg pesnikovega rojstva

in smrti tudi epitaf, ki je srečno izbran iz Prešérnove pesmi, posvečene prijatelju Smolétu:

«Ena se tebi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.»

*

Vest o Prešérnovi smrti je pretresla vse častilce njegovih poezij, Slovence in druge Slovane. Globoko je potrla ta vest v Ljubljani tudi neko damo, ki je bila zadnjih trinajst let pesnikova najintimnejša prijateljica. To je bila gospodična Ana Jelovšekova, prirodna cvetlica nenavadne lepote. Bila je hči preprostih roditeljev. Služila je najprej v hiši Julije Primičeve, pesniške boginje Prešérnove. Odtod je prišla v hišo doktorja Chrobata za bono; in tukaj jo je mladi koncipient Prešéren spoznal ter se zaljubil vanjo, ko je štela komaj petnajst let. Ali ljubezen, ki ga je vezala na to žensko bitje, ni bila več ona idealna ljubezen. Julijo Primičevo je ljubil pesnik, Ano Jelovšekovo pa človek Prešéren. Ošabne matere ponosni hčeri Juliji je bil koncipient Prešéren ravnodušen, saj je bila tako vzgojena, da je pričakovala samo bogatega ženina. Prešéren se ji tudi nikdar bližal ni, in kakor vemo iz zanesljivih virov, tudi nikdar ni ž njo govoril.

Zaljubil se je bil v krasotico Julijo, kakor sam pripoveduje v enem svojih sonetov, na veliko soboto v trnovski cerkvi ob božjem grobu l. 1833. Ta Julija se je spremenila v njegovi duši v pesniški ideal. Njej veljajo najlepše erotične pesmi, njej je pel gazele, sonete in med temi zlasti sonetni venec, v čigar magistralu je ovekovečil Julijino ime. Prava ironija je, da tá v nemškem duhu vzgojena Julija niti marala ni za pesmi Prešernove; jezila se je baje nad njimi, a v čast si jih ni štela, že zato ne, ker so bile slovenske, ona pa se je sramovala govoriti v svojem materinem jeziku. Za takšno poetično ljubezen, kakoršno je gojil Prešéren do Julije, je pač treba — vere. Vera idealizuje ljubljeno, obožavano bitje ter ga obda z nadzemsko gloriolo. Ako pa zgubimo vero v ljubljeno bitje, izgine tudi ljubezen sama od sebe. To globoko dušeslovno resnico je izrazil Prešéren tako fino v eni svojih najlepših pesmi — v «Izgubljeni veri».

Če je imela Julija nevedé in nehoté velik vpliv na Muzo Prešérnovo, imela je Ana Jelovšekova vsekakor tudi vpliv na usodo življenja njegovih poslednjih let.

Ana Jelovškova je važna oseba v življenju Prešérnovem zategadel, ker je njena hči, še živeča gospodična Ernestina

Jelovškova, sestavila po ustnih izpovedbah svoje matere celo vrsto zanimivih spominov na svojega očeta, našega pesnika. Iz tega vira posnemamo n. pr. tudi telesno podobo Prešérnovo.

Prešéren je bil srednje rasti. «Pet črevljev merim, palcev pet», to je bila baje matematično natančna njegova mera. Hodil je naglo; kadar je bil razburjen, je skoro tekal. Do tridesetega leta je bil vitkega stasu, pozneje je odebelel. Njegovo obličje je bilo zdravo, nekoliko zagorele polti. Njegovo belo čelo je bilo nenavadno lepo oblikovano. Pod košatimi obrvmi je imel sive oči. Pogled mu je bil resen in nekako môten, samo kadar je bil jezen ali dobre volje, bliskale so se mu oči in zdelo se ti je, kakor da bi znal čitati človeku v duši. Nos je imel podolgovat in nekoliko usločen, usta pa majhna. Svoje goste, temnorujave lase je nosil navadno dolge; brado in brke pa si je po tedanji šegi bril. Roke je imel drobne in lepe . . .

Ali čas je, da se seznanimo s pravim, notranjim življenjem Prešérnovim — z njegovimi poezijami; v njih si je vtisnil pesnik tudi svojo duševno podobo.

* * *

Epohalen, sem rekel, je bil nastop Prešérnov v slovenski književnosti, ker se ž njim v devetnajstem stoletju začenja nova doba.

V našem pesništvu pomenja nastop Prešérnov isto, kar pomenja v ruskem pesništvu Puškin, v poljskem Mickiewicz. Četudi se naš Prešéren ne more naravnost primerjati s Puškinom in Mickiewiczem, ker je bilo literarno delovanje teh dveh poetov obsežnejše in mnogovrstnejše, vendar ima naš pesnik, če se oziramo samo na umetniško vrednost in klasičnost njegovih poezij za nas Slovence v 19. stoletju isti pomen kakor ga imata velika severna Slovana Puškin in Mickiewicz za Ruse in Poljake. Jutranja zarja minulega veka je bila porodila nam južnim kakor severnim Slovanom pesniških genijev prve vrste . . .

Prešéren je naš prvi pravi pesnik v modernem zmislu; njegove pesnitve so razodetja rojenega genija. Prešéren nam je vstvaril med svojimi poezijami obilo takih, ki ne zastaré nikdar, ker je prava lepota, prava poezija večna, kakor je večna iskra ustvarjajočega duha. Prešérna smemo torej po pravici prištevati ne samo med slovanske, nego tudi med svetovne klasike. Brez prirojenega daru bi Prešéren seveda

ne bil pesnik, a brez evropske izobraženosti bi ne bil on tisti Prešéren, katerega čislamo v njegovih poezijah. Prešérnova poezija je evropska in slovenska obenem.

Prešéren je naroden, slovenski pesnik, ker koreninijo njegove poezije v naši narodni duši, ker je njegov jezik naroden, in ker zajema snovi svojim pesnitvam iz narodnega življenja in iz narodne zgodovine.

V Prešérnovih poezijah se je slovenski pesniški duh pojavil prvikrat z elementarno močjo. Slovenski narod je v svojem Prešérnu prvikrat pokazal in dokazal, da je tudi on pesnik in umetnik.

Prešéren je evropski pesnik, ker se zrcali v njegovih poezijah kulturni duh njegove dobe.

Kot umeten, izobražen poet je Prešéren svojega časa sin, in njegova poezija ne more utajiti, da je hči romantične dobe. Vrstniki Prešérnovi: Byron, Žukovskij, Puškin, Lermontov, Mickiewicz, Kollár, Čelakovský ter vsi tedanji nemški pesniki so bili romantiki. Poglabljali so se v preteklost svojih narodov iščoč v njej idealov za sedanjost. Romantična poezija je bila napredek v razvoju človeškega mišljenja ter v nasprotju s psevdo-klasicizmom predvsem narodna v svojih snoveh in v

svoji tendenci. Skrajna romantična struja je šla seveda še dalje in je videla v srednjem veku vrhunec popolnosti. Nekateri taki romantični pesniki so često izgubljali realna tla pod seboj, letali s svojimi Pegazi po mračnih pokrajinah duhov ter najrajši obiskavali gradove začaranih vitezov in zakletih kraljičin. Dandanes se drži tudi poezija realnih tal ter se počuti dobro samo v naravnem življenju, med živimi ljudmi. Ali, kar je bilo dobrega v romantični struji, to je ostalo. In dobra je bila romantikov ljubezen do vsega, kar je narodnega v preteklosti in sedanjosti. Baš ta narodni moment v poeziji so prevzeli od romantikov tudi pesniki druge polovice devetnajstega stoletja, zlasti slovanski realisti. Ali ti niso videli in ne vidijo v narodu (ljudstvu) več samih popolnosti, nego hočejo vplivati na ta narod, da ga prosvetijo in duševno osvobodé. In končno je na vsaki pravi poeziji nekaj — romantičnega. Nobeden pesniški umotvor ne more biti gol prepis narave in življenja. Vsak pravi pesnik s fantazijo idealizuje svoje snovi, ki jih zajemlje iz življenja.

Prešéren je bil romantičen pesnik, pa z dobrim okusom. Njegova zdrava, realistična slovanska narava ga je očuvala velikih romantičnih zmot in blodenj. Zato

je vstvaril poezij trajne cene, zato je ves naš, zato je epohalen v našem pesništvu.

Pa tudi z ozirom na jezik, v katerem je pesnil, je Prešéren epohalen. Ta jezik sta govorila v Prešérnovi dobi samo kmet v svoji družini in pa duhovnik v cerkvi. Kdo je pisal takrat naše narečje? Par slovničarjev in par literatov, Vodnikovih epigonov. V šolah se naša slovenščina ni učila; Prešéren svojega materinega jezika ni slišal v nobeni srednji, ne visoki šoli. Pesniškega jezika ni našel, ko je začel sam pisati pesmi; takšen jezik, ki bi bil prikladen organ za izražanje njegovih pesniških mislij, si je moral Prešéren sam še le vstvariti. In vstvaril si ga je s svojo genialnostjo. Njegov jezik je pristni narodni, seveda močno lokalno pobarvani jezik, ali vendar poplemeničen, obogačen sam iz sebe tako, da ustreza vzletu njegove Muze. Da v formalnem oziru njegov jezik ni brezhiben, je naravno. Kar nas nemalo moti, ko vživamo Prešérnove poezije, to so pogoste slovnične napake, hudi germanizmi ter brezštevílni apostrofi. A kdo je pisal takrat lepšo slovenščino nego on?

Prešéren je epohalen v našem pesništvu tudi zategadel, ker je prvi uvedel pri nas pesniške oblike svojih evropskih tovarišev. On je prvi pisal slovenske verze po pravilih

ruske in nemške metrike; prvi je pesnil v našem jeziku balade in romance; prvi je pisal orientalske gazele in laške sonete, tercine ter druge takozvane stalne forme; on je prvi uvedel asonanco. Prešéren je spisal prvo slovensko satiro in prvi slovenski epos.

*

Kdaj je začel Prešéren pisati verze, ne vemo; bržčas se je to zgodilo v dijaških letih na Dunaju. Prvi rokopisni zvezek svojih mladostnih pesmij je bil predložil v cenzuro Kopitarju, ki pa mu je svetoval, da naj jih pusti po Horacijevem načelu nekaj časa ležati. Večino tega rokopisa je Prešeren pozneje sežgal. Dne 12. januarja 1827. je prinesel «Illyrisches Blatt» prvo njegovo natisnjeno pesem: «Dekletom»; pozneje je objavljal svoje pesnitve navadno v «Čebelici». Leta 1847., meseca januarja pa je izdal Prešéren sam svoje izbrane «Poezije». Natisnit jih je bil dal pri Blazniku 1200 kosov. Ko je črez dve leti umrl, jih je bilo nerazprodanih še 750 izvodov. To priča, da Slovenci takrat niti slutili niso, kaj je pomenjala 191 stranij obsegajoča knjižica Prešérnovih «Poezij» v slovenski literaturi. Može, ki so ga mogli popolnoma razumeti, si lahko seštel na prstih ene roke . . .

Prešéren, ki je svojo zbirko sam uredil, ni bil sprejel vanjo vseh svojih pesmij, posebno zato ne, ker mu jih je bila tesnosrčna cenzura zabranila. V tisto prvo izdajo ne sprejete pesmi so se v poznejših izdajah ponatiskavale v «dodatku»; v naši izdaji pa so porazvrščene vse v teh dodatkih nahajajoče se pesmi v oddelke, kamor spadajo po svoji obliki in vsebini. S tako redakcijo sem hotel doseči, da bi bila ta najnovejša izdaja harmonska, jednotna ter po razporedbi najbolj podobna izvirni Prešérnovi izdaji iz l. 1847.

*

Prešéren je lirik in epik. Lirske so «Pesmi», «Različne poezije» — izvzemši «Novo pisarijo» in «Napise», ki so didaktiške vsebine — ter «Gazele» in «Soneti». Epske pa so «Balade in romance» ter «Krst pri Savici».

Lirika izraža subjektivna čuvstva, dušno razpoloženost in misli pesnikove. Epika pripoveduje in riše vnanje dogodke in doživljaje. Hudo pa bi se motil, kdor bi mislil, da zije med lirskim in epskim pesništvom nepremosten prepad. Takega prepada v resnici ni, kajti tudi lirska pesem pripoveduje včasi, a v vsaki dobri baladi, romanci ali pripovedni pesnitvi je subjektivna lirska razpoloženost tista ne-

vidna vez, ki veže posamezne dele v celoto in je tista toplota, ki pregreva ves umotvor. Lirik lahko reče: «Moje pesmi — to sem jaz!» Ali tudi epik si snovij svojim pesnitvam ne izbira slučajno, po naključju, ali kakor bi mu ravno prišle pod roko, nego pravi epski pesnik obdelava samo take snovi, ki so mu všeč, snovi, ki se strinjajo z njegovim okusom in prepričanjem; on opeva junake, ki so zanj zanimivi, in katerim lahko na jezik položi svoje nazore, svojo ljubezen in svoj črt . . .

Tudi epiku izrastejo njegove pripovedne slike iz duše, so del njegovega bistva, razodetja njegove individualnosti. Iz epskih pesnitev nam takisto odseva celo svetovno naziranje, celo duševno obzorje pesnikovo, ves njegov značaj. Tudi epik lahko reče: «Moje balade, romance . . . moji romani, moje novele in črtice . . . vse to sem jaz!» Da je z dramatikom ista stvar, se razume samo ob sebi; to omenjam tukaj le mimogredé. A ker se slišijo in čitajo baš gledé razlike med «liriko» in «epiko» včasi krivi, starokopitni, šablonski nazori, zdelo se mi je primerno, da to estetično vprašanje vsaj s par besedami pojasnim. Mogoče je torej, da si v jednem in istem pesniku držita lirska in epska Muza popolno ravnovesje.

Takšen pesnik je Prešeren. Ne vidimo ga samo v njegovih lirskih pesmih, nego tudi v njegovih baladah in romancah ter v «Krstu pri Savici». Vse njegove poezije so «iz njegovega srca kali pognale».

*

Težišče Prešérnove poezije leži pač v njegovi liriki. Od sanjavo zaljubljene serenade «Pod oknom» do vesele «Soldaške», od idealne «Prošnje» do pretresujoče, realistične slike «Nezakonske matere», od mehkobne melanholije «Kam?» do globoko občutenih posmrtnic, posvečenih prijateljema Smoletu in Čopu, od šaljive «Železne ceste» do težke filozofske meditacije «Slovesa od mladosti», od plahih erotičnih kitic «Strunam» in «Ukazi» pa do pogumne, veličastne, po svobodi hrepeneče ode «Zdravice» — kolika lestva akordov! Ljubičine oči, ki jih v narodnošegavem tonu opeva v pesmi «Zvezdogledom», mu ne dajo miru. Na vzhodu si izposodi gazele, v katere vpleta kakor v perzijsko preprogo svoje poetične rože Juliji na čast. Erotični akordi zvenijo dalje in dalje, dokler se ne združijo v «Sonetnem vencu» v dovršeno simfonijo.

Ali je vse to sama erotika? Nikakor! Erotični motiv sicer zveni skozi vse poezije Prešernove kot temeljni motiv, ali samo erotičen pesnik Prešéren seveda ni. Nič ni bolj naravnega nego to, da je tako močno razviti osebnosti, kakoršen je bil Prešéren, Eros zvezda vodnica njegovemu čuvstvovanju in jedro njegovi liriki, saj je ta Eros tista večna moč, ki po prirodnem zakonu polaritete privlači jeden človeški spol k drugemu, ker jeden spol išče v drugem popolnitve svojega bistva. Na foliji tega najbolj človeškega čuvstva opeva Prešéren še druge motive. Navdušuje se za svoje prijatelje, za svoj prezirani narod, slavi svojo domovino in njene prijatelje (Janeza Hradeckega) ter se poteguje za pravico in svobodo. Življenje mu je pokazalo globok prepad med idealom in dejstvenostjo ter mu snelo marsikatero lepo krinko od ostudne laži. In ko je okusil grenki sad spoznanja, jemlje z zrelimi nazori — slovo od mladosti.

Kadar pa čitam Prešérnovo «geslo», spominjam se tistega indskega kralja, ki je bil svojim modrijanom naročil, da naj mu vsebino cele njegove velike biblioteke posnamejo v jednem samem kratkem reku. Tako je tudi Prešéren rezultat svojega življenskega računa izrazil v štirih markantnih verzih:

«Sem dolgo upal in se bal,
slovó sem upu, strahu dal.
Srcé je prazno, srečno ní;
nazaj si up in strah želi» . . .

Kako malo besed, a kako veliko je povedal naš pesnik ž njimi! V teh štirih verzih leži tajna dušna tragedija celega življenja.

Plemenita čuvstva in vzvišene ideje nam more izražati v svojih verzih samo pesnik, ki mu je pesništvo resna stvar, sveta misija. Kako visoko mnenje je imel Prešéren o zadači poezije, to nam je povedal na več mestih, zlasti v pesmi «Pevcu», v «Glosi», v nekaterih sonetih ter v pereči literarni satiri «Nova pisarija».

Ravno ta satira nam jasno priča, kako je bil presenetil vse tedanje odločilne konservativne literarne kroge nastop Prešérnov med Slovenci; ta satira potrjuje, da je bila poezija Prešérnova zares epohalnega pomena. Svet je v jedru svojem konservativen. Množica črti vsako novotarijo oklepaje se krčevito vsega starega, tradicijonalnega, uživelega, saj je tako komodno hoditi po izvoženih, gladko izteptanih potih in stezah, a jako težko po novih, komaj očrtanih, negotovih, vodečih skoz neznane pokrajine v neznane daljave . . .

Komaj so se pojavile prve izvirne na višini tedanjega evropskega umetnega pesništva stoječe pesnitve Prešérnove, že so se predramili iz svojega sladkega filisterskega spanja razni «pisarji»-cenzorji, méli si oči in kar niso hoteli verjeti, da je v «kranjski» literaturi sploh mogoče kaj «takega»!

Kaj hoče ta-le Prešéren? Ali je ta mož še Slovenec? Res, da piše v slovenskem («kranjskem») jeziku. Pa prosimo Vas, ali so to slovenske, v pravem dosedanjem duhu pisane pesmi, ki jih tiskata «Čebelica» in «Illyrisches Blatt»? Pokaj si je vzel za vzor velike pesnike drugih kulturnih narodov evropskih? Zakaj — «za Vodnikom ne hodi?» Kako preprosto, naivno je peval pater Valentin v nedolžnih štiristopnicah! Kar nič nas ni vznemirjal v našem solidnem, okorelem mišljenju; ni nam tajno vlival v naše duše dvoma, ne strupa pesimizma. Ni nam odpiral razgleda v svet, kjer se odigravajo srčne tragedije in umstvene krize; še manj nas je pohujšaval z zaljubljenimi stvarmi! A Prešeren! Vse kaže, da je novi pesnik revolucijonar v našem duševnem življenju. Vidi se, da prezira dobro tradicijo. Ali ni to anarhija, če ta mož pravi, da naj pesnik posluša samo svojega genija in da se mu ni treba ozirati

na okus svojih solidnih sodržavljanov, kadar sede za mizo in začne pisati slovenske verze?! Svobodna poezija — kolika predrznost! Kdaj je učil kaj takega — Marka Pohlin? In iz srca da se poje prava pesem? Iz dna čuteče, vnete duše da prihaja poezija? Ne razumemo! Morebiti imajo takšno poezijo tuji narodi, mogoče! Morebiti pesnijo tako tudi že nekateri slovanski «pokvarjeni» pesniki. Pa kaj to nam mar! Mi «Kranjci» moramo ostati pri dosedanji maniri! Samo to, kar razumejo v «rovtah», je dobro. Bog ne daj, da bi se ozirali preko plotóv, ki oklepajo naše vasi, kakor čuva kitajski zid konservativno državo na daljnem iztoku!

Tujih besed, tujih, nenavadnih terminov nam ni treba! Niti od svojih najbližnjih slovanskih bratov ne potrebujemo literarnega posojila!

Tudi balad, romanc, sonetov, gazel in tragédij ne potrebujemo! Čemu nam vsa ta tuja navlaka? Saj vemo, da se v vseh takih literarnih izdelkih skriva samo strup za naše duše, zlasti pa za duše naše poštene «kranjske» mladine. Same nesramnosti so to, ki jih piše ta doktor Prešéren! Sam vrag ga je zapeljal na krivo pot, a najhujše je to, da nekaterim ljudem med nami

njegove v tujem duhu pisane pesmi celó ugajajo! Ta večni Chrobatov koncipient je očividno pozabil, kaj je pravzaprav namén poezije. Horac veleva «dulce et utile». No, dulce, to je jasno, da je samo lupina, pleva; zrno je to, kar nam koristi! In tudi poezija je le toliko vredna, kolikor nam koristi s svojim poučevanjem. Da bi bila poezija izraz pesnikove duše, da bi bila odsev življenja, da bi imela namen, upodabljati lepoto, stremiti za resnico in nas tako povzdigavati nad blato vsakdanjosti — kdo to verjame? Najboljši poet je tisti, ki nam spravi praktična življenska pravila v čedne verze, da se jih lahko naučimo na pamet ter jih lahko najdemo v spominu, kadar jih potrebujemo v kritičnem slučaju. Vidiš, ljubi dodtor Prešéren, tako «poj», tako pesni — pa bomo zadovoljni s teboj! — Ako boš pa nadaljeval v tem tonu, v katerem si začel, te bomo vsi prezirali. In ker imamo, slava Bogu in naši duhovski in posvetni gosposki, tudi cenzuro v svojih rokah, bomo skrbeli za to, da tvoje pohujšljive stvari ne pridejo na dan! . . .

Tako nekako modruje «pisar» (t. j. cenzor) v tej satiri. «Učenec» (Prešéren sam) mu ugovarja in izraža svoje pomisleke, toda naposled se ta «učenec» na videz uda ter

ironično obeta, da bo odslej pesnil in «usum delphini». In «pisar» je prepričan, da sedaj nastopi «kranjskim» «muzam» zlati vek . . .

Podobne satire na banalne nazore o pravem pomenu pesništva so spisali tudi že drugi evropski, slovanski in tujejezični pesniki. To je naravno. Kdaj je živel pravi pesnik, ki bi ne bil zadel na odpor reakcionarnih elementov in ki bi ne bil ironizoval starokopitnih kritikov?! Že Horac odbija od sebe usiljive Zoile s svojim «Odi profanum vulgus et arceo». S tesnosrčnostjo svojih rojakov se boré med drugimi slovanskimi tudi ruski pesniki Puškin, Lermontov in nekateri mlajši. Lermontov je v tem zmislu napisal satiro «Žurnalist, čitatelj in pisatelj». Takisto je znano, da so se vsi veliki nemški pesniki, počenši z Göthejem, Schillerjem in Heinejem borili proti reakcionarnim in filisterskim nazorom o poeziji in umetnosti . . .

Prešérnova «Nova pisarija» — ali kakor bi mi dandanes rekli: «Novi slog», «nova struja», «moderna Muza» — je, čeprav biča mednarodno filisterstvo v književnih vprašanjih, vendar v naši literaturi čisto izvirna, ker ima konkretne slovenske razmere za svojo tarčo. Prešéren je v tem duhovitem dialogu pokazal vso

svojo satirsko žilo. Ironija je kavstična kar se dá. Jezik pa je ravno v tej didaktiški pesnitvi nenavadno krepak, izviren; dikcija je skozinskoz realistična. «Nova pisarija» še ni zastarela, nego je v bistvu svojem še zmerom aktualna, saj «pisarji», s katerimi se je imel boriti Prešéren, hodijo tudi dandanes po lepi slovenski zemlji in usiljujejo svoje praktične nauke, in to skoro z istimi besedami, kakor pred dobrimi 50 leti. Slovenski pesniki pa korakajo po svoji poti ne oziraje se na lenoglave «pisarje» ob desni in ob levi . . .

*

Prešérnova lirika je skozinskoz izvirna, samo v sonetih mu je bil tupatam vzor Petrarca. Njegova dikcija je narodna in umetna obenem.

Prešérnova pesniška dikcija je narodna. Prešéren, svojega ljudstva pristni sin, je dobro poznal narodovo mišljenje, njegov jezik in njegovo frazeologijo. Prešéren je vedel, kako se naše ljudstvo izraža v pesmih, saj je sam zapisaval narodne pesmi. Sledove narodnega pesemskega tona nahajamo v raznih pesnitvah njegovih, v lirskih in epskih. «Kaj pa je treba bilό» — kako čisto slovensko je to! Posameznih drugih primerov najde razumni čitatelj sam.

Prešérnova dikcija je umetna, ker je on sam umetnik, ki se ravna po pesniški tehniki prvih evropskih pesnikov, svojih vrstnikov.

Oblika se prilega vsekdar vsebini, saj pravemu pesniku se porodita snov in oblika obenem. Zlasti tiste lirske pesnitve, ki jih je sam nazval κατ' ἐξοχήν «Pesmi», so tako samorasle, da so že skoro vse ponarodnele; zajete iz narodove duše prešle so zopet med ljudstvo. Veliko bolj umeten je Prešéren v sonetih. Ta pedantovska oblika premaga puhle verzifikatorje popolnoma, tako, da slišimo samo monotonske stike (rime), a ne čutimo niti trohe poezije. Prešeren pa zna v sonetu na mojsterski način spojiti misel z obliko, ki jo ima on v oblasti, ne ona njega. Prešernu sonet ni Prokrustova postel. Zato so njegovi soneti še dandanes najboljši v našem pesništvu ter ostanejo klasični, ker so res poetični. Prekosil pri nas Prešérna v sonetih še ni nihče, dosegel pa ga je — Dragotin Kette.

Skoro vso Prešérnovo liriko, zlasti pa tiste njegove sonete, v katerih opeva svojo nesrečno ljubezen in pa še bolj nesrečno domovino svojo, pokriva čarovna megla melanholije, globoke otožnosti, ki pa prehaja na nekaterih mestih že v pravi pesimizem.

Življenje mu je postalo ječa, iz katere ga reši zadnja ljubica — smrt. Težko je že pričakuje in čimdalje češče si kliče v spomin «memento mori!»

Kdor hoče spoznati Prešérnovo zbadljivo pero, mora čitati poleg sarkarstične «Nove pisarije» in nekaterih osoljenih sonetov še njegove napise. V teh epigramih nam ni treba iskati kakega širokega obzorja, bogvekake duhovitosti ali kakih globokih filozofskih problemov, važni pa so ti napisi, ker nam osvetljujejo literarne in socialne razmere slovenske v Prešérnovi dobi. Vsi napisi se sučejo samo okoli domačih, ljubljanskih književnih odnošajev. Prešéren zbada v njih razne literarne snobe in ne prizanaša nikomur, bodisi njegov prijatelj ali sovražnik. Njegova satirska žila in bojevitost ga zapeljata včasi celo predaleč. Tupatam zasadi komu svojo puščico po krivici v meso, tako n. pr. Vrazu in Gaju ter «Ilircem» sploh. A kdor bi se čutil morda pregloboko zadetega, ta naj pomisli, da le «na visoki vrh leté iz neba strele» . . .

*

Prešéren je tudi epik. In resnico, da biva med lirskim in epskim pesništvom najtesnejša notranja vez, potrjuje ravno

Prešéren, če se oziramo na njegove epske snovi. Svoje visoke nazore o pomenu pesništva ponavlja Prešéren tudi v epski obliki, seveda na nekoliko drugačen način. Legenda «Neiztrohnelo srce» je apoteoza pesništva. Pevec Dobroslav je ležal že dalje časa v grobu. Truplo mu je strohnelo, ostalo pa je živo njegovo srce, ki je hranilo v sebi še vir nesmrtnih pesmij. Zato to srce ne more strohneti, nego bije še pod zemljo. Po nasvetu nekega starca pustijo pogrebci ležati pesnikovo srce na solncu. Solnce, vir vsega življenja, mu je bilo dalo pesniško moč in to moč vzame sedaj mrtvemu pesniku solnce zopet nazaj. Pesnikova duševna moč se spoji z vesoljno močjo — τὸ πᾶν — in še le potem ima pesnik mir . . . Ne, miru nima, kdor sme reči: «Est deus in nobis, agitante calescimus illo»; komur je Apollo vdihnil duh «petja», temu je dal tudi svoje pesmi. Poezija je samo jedna, ki pa se izraža v vsaki človeški duši drugače. Nespametno je torej zahtevati od kakega poeta, da naj pesnuje drugače, kakor mu veleva njegov genij. Vsaka umetnost nosi na sebi duh in pečat vstvarjajočega umetnika. To duševslovno resnico nam je izrazil Prešéren v «Orglarju». Skoro vse druge balade, romance in legende imajo za folijo erotični

motiv, ki je zajet iz življenja, iz narodnih pravljic, ali pa iz zgodovine. Naravnost iz vsakdanjega življenja je vzel Prešeren snovi za «Hčerin svet», «Učenca», «Dohtarja», «Zdravilo ljubezni», «Žensko zvestobo», za «Zarjavelo devico» ter «Nuno in kanarčka». Najbolj realističen žanr ima med temi humoristično-satirska «Ženska zvestoba». «Naturam expellas furca, tamen usque recurret» — ta zakon nam kaže legenda «Sveti Senan», ki je obenem proslava neodoljive moči ženske lepote. Ta snov je večna in neizčrpljiva, zato so jo na svoj način obdelavali že pesniki vseh narodov in časov. Prešéren je snov za svojega «Senana» zajel iz angleškega pesnika Moorea. Prešérnovemu «Senanu» močno podobna pa je tudi Puškinova «Rusalka». Narodne legende so «Šmarna gora», «Zidanje cerkve na Šmarni gori» in «Nebeška procesija». Če presojamo Prešérnove balade in romance s strogo epskega stališča, moramo reči, da je med pesnitvami, v tej rubriki objavljenimi najvzornejša romanca «Turjaška Rozamunda». Tukaj stopa pesnik popolnoma v ozadje kot oseba in nam kot rapsod samo pripoveduje, kaj se je bilo dogodilo na Turjaškem dvoru. Baladi sta pravzaprav samo «Zdravilo ljubezni» in pa «Povodnji mož»; druge epske pesnitve

so pripovedke ali romance. V bistvu svojem je tudi prekrasna «Nezakonska mati» romanca, četudi jo je sam pesnik uvrstil med lirske pesmi.

Človek res ne vé, kaj bi na tej sliki iz življenja bolj občudoval: ali globoko tragiko, ki jo je Prešéren — po Göthejevem nasvetu — pograbil kar iz vrveža vsakdanjega življenja, ali pa preprosti način, kako je to tragiko izrazil! «Kaj pa je tebe treba bilo?» govori zapuščena nezakonska mati s svojim detetom v naročju, in nam se odpira perspektiva v njeno preteklost in v njeno bodočnost. Nič nenavadnega, stara pesem, ki se ponavlja vsak dan. A ta vsakdanji dogodek je gledal in nam ga prikazal Prešéren kakor vsak pravi pesnik sub specie aeternitatis . . .

Prešéren pripoveduje živo, njegova dikcija je realistna. In medias res, dramatično pa začenja Prešéren samo dve epski pesmi in to romanci o «Zidanju cerkve na Šmarni gori» ter «Nuno in kanarčka». V drugih povestih napravi vselej kak uvod in šele potem razvija dejanje. Nibelunška, našemu duhu sicer ne primerna strofa v «Prekopu» in «Neiztrohnelem srcu» priča o uplivu nemških romantikov. Z dobrim okusom rabi Prešéren večkrat štiristopni

trohej, ki mu teče gladko, čeprav brez običajnega odmora.

Kako je ljubil Prešéren epsko Muzo, dokazuje tudi to, da so vsi njegovi štirje prevodi iz tujih literatur (iz Bürgerja, Körnerja, Grüna in Byrona) epske vsebine.

Svoj prevod Bürgerjeve «Lenore» je cenil tako visoko, da ga je uvrstil med izvirne svoje pesnitve, samo s kratko opazko «iz nemškega». Nikakega dvoma ni, da mu je «Lenora» zato tako ugajala, ker je ta indogermanska snov znana tudi med Slovenci, v naši narodni poeziji.

Najobširnejša in po svoji snovi najzanimivejša Prešérnova epska pesnitev pa je «Krst pri Savici».

«Krst pri Savici» nam slika epizodo iz dobe pokristjanjenja Slovencev. Mi vemo, da se to pokristjanjenje naših pradedov ni vršilo vselej mirno, nego največkrat z ognjem in mečem se je razširjal nauk Jezusov med Slovani. Pokristjanjenje je pomenjalo politično podjarmljenje . . .

Na blejskem otoku živi s svojim očetom Staroslavom Bogomila, svečenica boginje Žive; ta Bogomila je očarala mlademu slovenskemu junaku Črtomiru srce. Staroslav je sam srečen, ko vidi, kaka nežna vez spaja njegovo hčer z viteškim Črtomirom. Malo časa še, in pred žrtvenikom Žive misli

oče blagosloviti mladi par — a tu zatrobi ne daleč od blejskega jezera bojni rog, in Črtomir se mora ločiti od svoje neveste ter iti «boj bojevat brez upa zmage». Koroški vojvoda Valjhun hoče siloma iztrebiti zadnje ostanke poganstva med Slovenci. Dva močna stebra stare narodne vere, Avrelija (Orla?) in Droha (Droga?) je že podrl Valjhun; samo jeden se še ustavlja — Črtomir v bistriški dolini pri bohinjskem jezeru. Šest mesecev traja boj. Tovariši Črtomirovi so vsi obležali mrtvi na bojišču, samo on je ostal živ. V obupu nad izgubljeno svobodo svoje domovine si hoče zasaditi meč v srce — kar se spomni svoje neveste, svečenice Bogomile. Kaj je ž njo? Ali še živi? Ali mu je še zvesta? Gre je iskat. Najde jo, ali kakšno je to svidenje! Še mu je zvesta, toda sedaj ni več svečenica Žive, čije kip leži že zdavnaj na dnu blejskega jezera, nego ona je častilka — Marijina. Pokristjanila se je z očetom vred. Še več! Bogomila prosi Črtomira, naj sprejme tudi on krščanstvo. Žena njegova ne more biti, ker je obljubila pri krstu devištvo. Z Bogomilo vred sreča Črtomira tudi krščanski misijonar. Črtomir ne verjame, da bi bil to bog ljubezni, za katerega se bori Valjhun z ognjem in mečem, ali po kratkih po-

jasnitvah, ki mu jih dajeta Bogomila in misijonar, sprejme tudi Črtomir vero svoje Bogomile. Nato odide v Oglej, kjer ga posvetijo v mašnika . . .

Snov je torej domača, narodna, romantična in sama na sebi jako hvaležna za epos. Prizorišča za svojo pesnitev bi si Prešéren ne bil mogel izbrati lepšega, nego je pokrajina bohinjskega in blejskega jezera. Kakor v baladah in romancah, tako in še bolj se je Prešéren v «Krstu pri Savici» pokazal mojstra v pripovedovanju. Dikcija je krasna, prepletena z naravnimi poetičnimi slikami in pregreta s pravim lirskim zanosom. V uvodu nas Prešéren postavlja na bojišče, ki ga riše s krepkim, lapidarnim jezikom. Kar kazi ta epos v posameznostih, to so prvič preobširna dogmatična razlaganja v ustih Bogomile in misijonarja; potem pa naš pesnik brez potrebe vpleta tupatam svoje osebne refleksije. Osebe so dobro karakterizirane; zlasti glavni junak, Črtomir, je izklesan tako plastično, da stoji živ pred našimi očmi . . .

Ali pa je ta Črtomir tudi dosleden značaj, in posebno, jeli njegova nagla spreobrnitev h krščanstvu dovolj motivirana, o tem bi se dalo govoriti. Kako junaško se je boril pol leta proti Valjhunu

za domovino in vero svojih očetov! Premagan se snide z Bogomilo, svojo nevesto in bivšo pagansko svečenico; in ko mu ta razodene, da je kristjana, je Črtomir po kratkih besedah Bogomilinih in misijonarjevih pri volji pokristjaniti se. Verjetneje in dosledneje bi bilo za takega junaka, da bi si bil res sam prebodel prsi, kakor je nameraval, ko je videl, da je vse izgubljeno zanj, in da se je tudi Bogomila izneverila idealom, za katere se je tako neustrašeno boril. Ali, da Črtomir brez posebnega duševnega boja prestopi k novi veri, ki mu je vendar pobila tovariše in podjarmila domovino, da ta Črtomir postane potem celo sam krščanski duhovnik, to se nam zdi vendar premalo vtemeljeno. Črtomir ni dosleden, on v «Krstu» samem ni več isti neupogljivec, ki ga vidimo v «Uvodu».

Črtomirovo postopanje bi se dalo morda opravičiti edino z ljubeznijo do Bogomile. Vse, kar je ljubil na svetu, je izgubil. Edina Bogomila, na katero je bila privezana že pred bojem vsa njegova duša, še živi. Sama pravi, da mu je še zvesta, čeprav v mističnem, krščanskem zmislu. Črtomir jo še ljubi, kakor poprej. Bogomila mu pove, da je pokrstivši se, neprestano molila zanj, da bi prišel živ iz boja.

Vse je padlo, samo on se je rešil. To je skoro čudesu podobno! Komu se ima torej zahvaliti, da še živi? Ali ne Bogomili in njenemu bogu? Črtomir je barbar z mehko slovansko dušo; dvomi so mu neznani. Bogovi, za katere se je bojeval, so zapustili njega in njegove tovariše, a krščanski bog, proti kateremu se je boril, ga je, kakor sliši iz ust svoje Bogomile, rešil smrti. Pri takem naravnem človeku, kakoršen je Črtomir, ni bilo baš treba posebnih duševnih bojev; taki ljudje preskočijo brez težave iz jedne skrajnosti v drugo, zlasti, če take metamorfoze pospešuje najmočnejša strast — ljubezen.

A če presojamo «Krst pri Savici» kot celoto, moramo priznati, da je najkrepkejši del celega eposa «Uvod», čeprav je spesnjen v preumetni meri, v tercinah. Morebiti je Prešéren mislil ravno na «Uvod», ko je pisal Čelakovskemu, da naj smatra ta epos za metrično nalogo. «Krst» začenja v širokem, pristnem epskem slogu v nekoliko ložji meri nego «Uvod». Duševno stanje premaganega Črtomira je slikano prekrasno, cela situacija nam je jasna in z največjo napetostjo pričakujemo uživaje vse čare pesniškega jezika, nadaljnega razvoja dejanja. Prelestni so prizori na blejskem otoku pri svečenici Bogomili. Prava ženska

je ta Bogomila sicer, nežna duša, a njeno dogmatizovanje nas kmalu utruja. Od tega hipa, ko začne preobračati Črtomira, začne padati epos sam in le-ta drugi del «Krsta» ima dosti manjšo estetično vrednost kot pripovedna pesnitev, nego prvi del. Zdi se nam, kakor bi se bila hotela ponosna Muza kruto maščevati nad pesnikom, ker ji je bil ukazal, naj se prikloni pred gospodom — Pavšekom in tovariši . . .

Jedro svojega «Krsta pri Savici» je Prešéren označil že v sonetu, posvečenem Matiju Čopu. To je resignacija: «Srečen je le ta, kdor z Bogomilo up sreče onstran groba v prsih hrani» . . . Prešéren je bil «pokopal misli visoko leteče» kakor Črtomir. Ali je ta resignacija, upodobljena v «Krstu pri Savici» vtemeljena v značaju Prešérnovem samem?

Prešéren je bil genialen mož, vrhutega vesten v svojem juridičnem poklicu. Bil je idealist, vnet za vse vzvišeno. Ali življenje ga je razočaralo popolnoma. Prezirala ga je birokracija in črteli so ga bornirani cenzorji ter mu grenili življenje. Najboljša prijatelja, Smolé in Čop, sta mu bila pomrla. Čutil se je osamljenega v veliki slovenski puščavi. Kakor svoje dni Janez Krstnik, tako je hotel on povzdigniti — piše Čelakovskemu l. 1836. —

svoj glas za prosveto in svobodo svojega naroda, ali «pismarji in farizeji» ga niso pustili do besede.» Tudi mu niso posebno ugajale «koreninice in kobilice».

Nemški centralistni vladni sistem je pritiskal vse nenemške narode k tlom. Najmanj pa se je zavedalo svoje narodnosti slovensko ljudstvo. Inteligencija je bila vzgojena v nemškem duhu in je govorila le nemško. Kakor za časov Črtomira nosili so tujci v Prešernovi domovini svoje glave pokoncu; le njim je sijala sreča. Domačin Slovenec je preziran človek, ker sam sebe ne spoštuje, niti ne ljubi matere domovine, vanj upajoče. Rad bi bil vzbudil slovenski narod in ga zedinil za stremljenje k višjim ciljem. Saj je še vse tako malenkostno, kamor se ozreš! Ljudje se prepirajo ko Abderiti za oslovo senco in se lasajo za črke, namesto, da bi se poganjali za važne stvari in se učili pri velikih narodih . . . Vse to ga je bolelo in skrbelo.

Sam na sebi pa je bil mehka, pasivna narava. Za kakega agitatorja, ki bi se bil postavil na čelo kakemu velikemu gibanju, ni bil vstvarjen. Če vse to pretehtamo, bomo lahko razumeli, zakaj izzvanja njegova lira v moll-akordih resignacije. «Krst pri Savici» je izdal l. 1836., in svojemu prijatelju Čelakovskemu piše Prešéren, da si je hotel s

tem eposom pridobiti naklonjenost duhovščine, ki je imela takrat celó književno cenzuro v rokah. Kanonik Pavšek je bil najvišji cenzor na Slovenskem in Prešéren ga je v «pisarju», ki zastopa v «Novi pisariji» reakcionarne nazore, imenitno fotografoval. Té postranske tendence, ki jo je imel Prešéren s svojim eposom — kakor piše Čelakovskemu — sicer ne moremo odobravati, ali razlagamo si jo lahko iz položaja, v katerem se je nahajal naš ubogi pesnik v temni predmarčni dobi.

Morebiti so ga ravno iz teh malenkostnih slovenskih razmer hoteli rešiti njegovi severnoslovanski prijatelji s tem, da so mu izposlovali okoli l. 1840. poziv na Rusko. Ponujala se mu je dobro plačana služba v (vseučiliški?) knjižnici v Moskvi. Prešeren té ruske ponudbe ni hotel sprejeti, in sicer, kakor je pravil Ani Jelovšekovi, zato ne, ker se ni maral ločiti od svoje ožje slovenske domovine.

Ko se je bližala velika pomlad politične svobode, čutil je tudi Prešéren dihanje toplejših vetrov, ki jih je pošiljalo pred seboj revolucijsko leto 1848. In takrat se je še enkrat dvignil izpod absolutističnega jarma njegov smeli duh in zapel je l. 1844. svojo navdušeno «Zdravico». Ko je privihralo burno 48. leto, je bil Prešéren že

bolan in vsled telesne bolezni ubit na duhu. Takšen pesnik, ki bi bil v kakem večjem narodu in v ugodnejših razmerah še dalje in še smeleje razvijal svoja krila, je moral prerano kloniti duhom. Kakor sam pravi, si je v svoji resignaciji «preganjal z vinom skrbij oblake» . . .

*

Za Prešérna in njegovo dobo je značilno, da je napisal nekaj lirskih pesmij tudi v nemškem jeziku*). Kar jih je napisal, se mu jih sicer ni bilo treba baš sramovati, če se oziramo na njih estetično vrednost. Gotovo pa je, da Prešéren ž njimi ni nameraval priboriti si lovorjevega venca na nemškem Parnasu. Preveč se je zavedal svoje narodnosti, da bi bil mogel postati kot pesnik — renegat. Četudi je napisal par nemških pesmij, zaradi njih seveda še ne moremo govoriti o nemškem pesniku Prešérnu.

Té nemške pesmi nas danes zanimajo le toliko, v kolikor nam pojasnjujejo Prešérnov razvoj v narodnem zmislu. Na ta razvoj je vplivalo tudi občevanje z drugimi

*) Dr. Franz Prešeren's Deutsche Gedichte. Laibach 1901. Kleinmayr & Bamberg.

Slovani, zlasti na Dunaju, potem znanstvo z Vrazom, Slomšekom, Jarnikom in Korytkom. Tudi z nekaterimi Rusi, n. pr. s Sreznjevskim, je bil Prešéren osebno znan. Genezo njegovega narodnega razvoja in prebujenja nam kažejo jasno njegove pesmi. Iz početka je skoro samo Kranjec (kranjski jezik, kranjske Muze), včasi se obrača celo samo do Gorenjcev. Ali obzorje se mu razširja in čimdalje večkrat govori o Slovencih, o slovenščini, o slovenski deželi in o slovenskem jeziku. Slovenci, Sloveni in slovenščina mu pomenja sedaj našo narodnost, sedaj tudi slovanstvo sploh. V «Krstu pri Savici» že ni nikjer več «Kranjcev», nego tu govori samo o Slovencih in celo o majki Slavi. Najširše Prešérnovo obzorje nam odseva iz njegove «Zdravice». Njegovo razmerje do «ilirizma» in «Ilircev» pa so nam baš ob stoletnem jubileju njegovega rojstva razni literati tako vsestransko pojasnili, da smo sedaj v tem vprašanju na čistem. Prešéren gotovo ni bil sam kriv, če se takrat Slovenci niso bili pridružili Hrvatom. Za takšno veliko akcijo, kakoršno so snovali «Ilirci», bi bilo treba več energičnih, neodvisnih mož z jekleno voljo in širokim svetovnim obzorjem — a takšnih ljudij mi Slovenci takrat še nismo mogli imeti.

Sicer pa pričajo Prešérnove poezije na glas, da je bil njih avtor poleg Stanka Vraza med svojimi rojaki najzavednejši Slovan.

*

Prešérna so prevajali že skoro na vse druge slovanske jezike. V celoti ga imajo prevedenega Čehi v Peničkovem prevodu; v kratkem ga izda na novo v svojem prevodu tudi Jaromir Borecký. Rusom ga je predlanskim vsega klasično prevedel Fjodor Jevgenjevič Korš*), ki je napisal svoji knjigi tudi obširen uvod. Prešéren se čita v tem ruskem prevodu kakor v originalu, ker pozna akademik Korš jako dobro naše narečje. In ker je ruski jezik seveda bolj razvit nego naš in jako blagoglasen ter krepak, je posebna slast, čitati Prešérnove poezije v ruskem jeziku. Ruski prevod našega pesnika je za nas jako važen, ker je ž njim storjen prvi korak, da se začne veliki bratovski narod ruski pobliže spoznavati z našim duševnim delom ter sprejemati tudi slovensko poezijo med svojo bogato prevodno literaturo. Ves

*) Стихотворенія Франца Прешерна. Со словенскаго и нѣмецкаго подлинниковъ перевелъ Ф. Е. Коршъ. — Москва. 1901. Str. XCXIX + 244.

Prešéren je preveden tudi na nemški jezik; ta prevod je izdal lani dr. Fr. Vidic. Nekaj Prešérnovih poezij je preloženih nadalje tudi na italijanski, švedski in furlanski jezik.

*

Razni slovenski literati, n. pr. Levec v dunajskem, zlasti pa Pintar v «Ljubljanskem Zvonu» (1901), so dokazali, da je bil Prešéren napisal še več nego to, kar imamo dandanes v njegovi pesniški zbirki. Domnevanje, da je moralo ob smrti Prešérnovi nekaj njegovih literarnih rokopisov na skrivnosten način nekam izginiti, ni čisto pusta legenda.

Pravijo, da je dekan Dagarin, ki je Prešérna spovedal na smrtni posteli, sežgal z nekaterimi svobodomiselnimi knjigami vred tudi nekaj rokopisov njegovih. Kaj je bila vsebina tistih rokopisov, ki bi jih bil uničil auto-da-fé? Če se je res bilo kaj sežgalo, potem je bila to, kakor nam priča neko pismo Trstenjakovo, najbrž neka daljša epska pesem o Šmarni gori, spesnjena v nibelungah. Da je bil Prešéren takšno pesnitev res napisal, potrjuje sam, ko piše l. 1838. Vrazu, da je dunajska cenzura izrekla črez njo svoj «damnetur!». Dr. Janez Bleiweis, ki je bil od Dagarina prejel že l. 1849. vso literarno

zapuščino, ne omenja nikjer dotične pesmi o Šmarni gori. Zanimivo pa je to, da Ana Jelovšekova sama brani Dagarina v svojih spominih, kakor jih je zapisala njena hči, gospodična Ernestina. Če je kdo uničil kaj pesniške zapuščine Prešérnove, pravila je Ana Jelovšekova svoji hčeri, potem to ni bil Dagarin, nego sam brat Prešérnov, Jurij, ki je bil župnik nekje na Koroškem in velik zelot. Kot takšnega ga je bil spoznal varuh Prešérnovih otrok, dr. Anton Rudolf. Jurij Prešéren je bil sam na pogrebu svojega brata v Kranju, pa je prav mogoče — tako misli Ana Jelovšekova — da je baš ta Jurij poskril ali sežgal kak rokopis svojega brata pesnika . . .

Bodi, kakorkoli, sedaj poznamo samo toliko pesniškega blaga Prešérnovega, kolikor ga ima v sebi pričujoča knjiga njegovih «Poezij».

In té poezije so takšne, da ohranijo Prešérnovemu imenu nesmrtnost.

V Ljubljani, meseca maja 1902.

A. Aškerc.

PREŠÉRNOVE POEZIJE

Sem dolgo upal in se bal,
slovo sem upu strahu dal.
Sreć je prazno, srečno ni,
nazaj si up in strah želi.

PESMI

Strunam.

Strune, milo se glasite,
milo, pesmica, žaluj!
Srca bolečine skrite
trdosrčni oznanuj:

Kak bledi mi moje lice,
kak umira luč oči,
kak teko iz njih solzice,
ki ljubezen jih rodi;

od želja kako zdihuje,
po-nji hrepeni srce,
kak mu je veselje tuje,
kak od sreče nič ne ve;

kak s seboj me vedno vleče,
koder hodi, njen obraz,
kak obličje nje cveteče
v srcu nosim vsaki čas;

in kak ve, ki bi nje hvalo
rade pele zanaprej,
ak se ne usmili kmalo,
mor'te vtihnit' vekomej.

Té in take ve nosite
tožbe, strune, tje do nje;
ako mor'te, omečite
neusmiljeno srcé! —

Dekletom.

Pádala nebeška mana
Izraelcem je v puščavi;
'zginila je, ak pobrana
ni bilà ob uri pravi.

Kak lepó se rôsa bliska,
dokler jutra hlad ne mine;
komaj solnce bolj pritiska,
je pregnana od vročine.

Rožice cveto vesele
le ob času let'ne mlade;
leto pošlje piš in strele,
lepo cvetje jim odpade.

Roža, rôsa ino mana
vaša je mladost, dekleta!
Svet'jem, naj ne bo zaspana,
ki cveto ji zlata leta.

Fante 'zbiraš si prevzetna,
se šopiriš, ker si zala;
vari, vari, da priletna
samka se ne boš jokala! —

Pod oknom.

Luna sije,
kladvo bije
trudne, pôzne ure že . . .
Pred neznane
srčne rane
meni spati ne pustè.

Ti si kriva,
ljubezniva
deklica nevsmiljena!
Ti me raniš,
ti mi braniš,
da ne morem spat' domá.

Obraz mili
tvoj po sili
mi je vedno pred očmi;
zdihujoče
srce vroče
vedno k tebi hrepeni.

K oknu pridi!
Drug ne vidi,
ko nebeške zvezdice;
se prikaži,
al sovraži
me srce, povej, al ne!

Up mi vzdigni,
z roko migni,
ak bojiš se govorit' . . .
Ura bije,
k oknu ni je,
kaj sirota čem storit'!

V hram poglejte,
mi povejte,
zvezde, al res ona spi!
Al posluša,
me le skuša,
al za druzega gori.

Ako spava,
naj bo zdrava!
Ak me skuša, nič ne dé;
po nje 'zgubi,
ako ljubi
druz'ga, poč'lo bo srcé.

Prošnja.

Po drugih se oziraj,
ne morem ti branit';
še men' oči odpiraj,
mi gledat' daj njih svit!

Obešajo glavice,
ni rožam mar cvetet';
molčijo v gozdu ptice,
ne ljubi se jim pet'.

Ne letajo čebele,
krog cvetja ne šumé;
c'lo ribice vesele
se klavrno držé.

Žaluje vsaka živa
stvar, draga deklica,
ak dalje solnca skriva
se luč rumenega.

Več rož ne raste v polji,
več nima ptičev hrib,
čebel več kraj najbolji,
več nima voda rib,

ko misli jaz, ki spijo
v ljubezenskih sanjàh,
ki si na dan želijo
zleteti v pesmicah.

Al perutnic razpeti
pred nimajo moči,
da tvojih jim zasveti
nebeška luč oči.

Ak hočeš, da jih sence
pomoril mraz ne bo,
ak hočeš, med Slovence
da tvojo čast neso,

vsaj name se oziraj,
ak nočeš me ljubit';
oči mi vsaj odpiraj,
mi gledat' daj njih svit! —

Kam?

Ko brez miru okrog divjam,
prijatli prašajo me, kam?

Prašajte raj' oblak nebá,
prašajte raji val morjá,

kadàr mogočni gospodar
drvi jih semtertja vihar.

Oblak ne ve, in val ne, kam;
kam nese me obup, ne znam.

Samó to znam, samó to vem,
da pred obličje nje ne smem,

in da ni mesta vrh zemljé,
kjer bi pozabil to gorjé.

Ukazi.

Da ne smem, si ukazala,
belih rok se dotaknit';
zved'la, deklica si zala,
kako znam pokoren bit'.

Da ne smem, si ukazala,
od ljubezni govorit';
zve'dla, deklica si zala,
kako znam pokoren bit'.

Moram da, si ukazala,
hojo k tebi opustit';
zved'la, deklica si zala,
kako znam pokoren bit'.

Moram da, si ukazala,
tebe se povsod ognit';
zved'la, deklica si zala,
kako znam pokoren bit'.

Zraven si mi ukazala,
da te moram pozabit';
bogal, deklica bi zala,
ko bi moglo se zgodit'.

Al srcé mi drugo vstvari,
al počakaj, da to bit'
v prsih néha, — Bog te obvari!
Pred ni moč te pozabit'. —

K slovesu.

Kaj od mene proč okó,
proč obraz obračaš mili?
Kdo te mene ljubit' sili? —
Rajša koj mi daj slovó!

Desno roko brez skrbi
daj k prijaznemu slovesu!
Solz v nobenem ni očesu,
žal-besede v ustih ni.

Žale misli v srcu ni.
Saj ni pred biló veselo,
ko za tebe se je vnelo,
naj ne bo prihodnje dni!

Vrnil bo se prejšnji čas;
hodil pota bom temotne,
kamor sreče bo togotne
gnal nemili me ukaz.

Moja stara ljuba bo,
bo potrpežljivost mila
zvezo z mano ponovila,
v zakon dala mi rokó.

Od pomoči nje potrt
nosil bom življenja pezo,
dokler zmaga sreče jezo
zadnja ljub'ca — bela smrt.

Sila spomina.

Drug ti je v skrbno nastavljene mreže
nestanovitno zasačil srcé;
vendar na mene še nekaj te veže,
kaj da je, komaj med nama se ve.

Marsikdaj se govorica ti zmeša,
ko me zagledaš med drug'mi ljudmi;
marsikdaj tvoje srce me pogreša,
iščeš okoli me s plašnim' očmi.

Večkrat, ko vtrujena praznega hrupa
v misli zamaknjena sama sediš,
vsili v spomin se ti pevec brez upa,
stari čas skoraj nazaj si želiš.

Marsikdaj, ko ti tvoj ljubi zapoje,
sreče v ljubezni se baha vesel,
v srcu te zbadajo pesmice moje,
ki jih od njene nesreče sem pel.

Sama sodila si pred me nemilo,
sama me zmerom še sodiš ostró;
pravijo vendar, da slabo plačilo,
kdor me pri tebi zatoži, dobó.

Trdna med nama vzdiguje se stena
'z brezdna globoc'ga do strmih nebes,
vendar ne vzdrža želj skrivnih plamena,
da bi ne mogel on švigniti čez.

Ne pozabiti jih, so te prosili
drugi, ne moje prevzetno srcé;
v mislih ti niso, al mene po sili
pomnila boš ti do zadnjega dne.

Izgubljena vera.

Nebeško sijejo oči,
ko so sijale prejšnje dni.

Rudeča lica zorno še
cvetejo, ko so pred cvetlé.

Se usta smejejo ko prèd,
sladkost ni manjša z njih besed.

Otèmnil ni ga časa beg,
nič manj ni bel prs tvojih sneg.

Život je tak, rokè, nogè
so, kakoršne so prèd bilè.

Lepota, ljubeznivost vsa
je, kakoršna je pred bilà.

Al ver'vat' v tebe moč mi ni,
kakor sem ver'val prejšnje dni.

Le sveta, čista glorija,
ki vera dá jo, je prešlà.

En sam pogled je vzel jo preč,
nazaj ne bo je nikdar več.

Ak bi živela vekomej,
kar si mi b'la, ne boš naprej.

Srce je moje bilò oltar,
pred boštvo ti, zdaj — lepa stvar.

Mornar.

Nezvesta, bodi zdrava!
Čolnič po mene plava,
na barko kliče strel!
Po zemlji varno hôdi,
moj up je šel po vodi,
mi drug te je prevzel.

Pri Bogu sem obljubil,
da pred bom dušo 'zgubil,
ko nehal te ljubit'.
Si z desno v desno segla,
pri Bogu mi prisegla,
mi vedno zvesta bit'.

Morjá široka cesta
peljala me je v mesta,
kjer lepe deklice;
obrazov njih lepota,
sneg beli njih života
zmotila nista me.

Spet so se jadra bela
od južnih sap napela,
prinesla me nazaj;
dekleta moj'ga ženo
sem našel poročeno, —
prestal, sam Bog ve kaj!

Le jadra spet napnimo,
valovom se 'zročimo,
kak čisto je morjè!
Kaj njemu upat smemo,
mornarji dokro vemo,
dekletom kaj, — kdo ve?

Ne straši moč viharja,
ne grom valov mornarja,
se smrti ne boji.
Spomin v potopu mine,
ljubezni bolečine
vsak dan spet oživi.

Po morju barka plava . . .
Nezvesta, bodi zdrava!
Sto tebi sreč želim!
Po zemlji srečno hôdi,
moj up je šel po vodi,
le jadrajmo za njim! —

Soldaška.

Pet črevljev merim, palcev pet.
Adijo, ljub'ca, starši,
in z Bogom vi tovar'ši!
Dopolnil sem devetnajst let;
pet črevljev merim, palcev pet,
in čvrste sem postave
od nog do glave.

Očetov dom, ti ná slovó!
Kdor ni za boljšo rabo,
naj var'je dom in babo,
al v šolah beli si glavó.
Junaka vabi boj, ne bo
se trudil on s peresom,
in ne z drevesom.

Učeni stan je zanič'van;
skrbi in huda leta
moré uboz'ga kmeta;
najprvi stan soldaški stan;
soldat živi vesel v en dan,
saj cesar dá pol hleba,
in kar je treba.

Domá povsod, domá nikir,
obhodi dosti sveta;
zavolj njegà dekleta,
ženice imajo prepir.
In kadar zapusti kvartir,
si marsiktera z' hiše
solzice briše.

Le eni ljubici je zvest,
tej ljub'ci čast se pravi,
ta gre ž njim v boj krvavi;
ga spremi čez goré brez cest
in čez ozidje trdnih mest,
kjer smrt junaške brate
povabi v svate.

Saj vem, da mora vsak umret',
in iti vsak k pokoju,
na post'lji ali v boju,
potrta starost, mladi cvet. —
Pet črevljev merim, palcev pet;
veselo čem živeti,
junaško — vmreti.

Svarilo.

Ondan si začela
otrok pred, cvetet';
že rož'ca si cela,
si hvala deklet.

Mladenče že vnemaš
z nevarnim' očmi;
jih Rêz'ki prevzemaš,
ji delaš skrbi. —

Das' vinček je kisel,
z vodico nalit,
zaljubljena misel
jih vodi ga pit.

Krog tebe slepari
se škric iz štacun,
in dohtar ta stari,
oskuben kopun.

Of'cirček se vstavi,
te vpraša, odkod?
Skrivaj te pozdravi
'z kanclije gospod.

Klobuka ne vzdigne,
se modro drži;
z očmi le pomigne,
se ljub'ce boji.

Ljubezni se braniš,
nje môči si kos,
ti druge le raniš,
jih vodiš za nos.

Je lepa b'la včeraj,
al' danes več ni.
Predolgo ne 'zberaj:
Čas, Pep'ca, hiti! —

Vso srečo ti želim . . .

Deklè s svetlim' očmi,
enake tebi ni!
Gori, gorelo bo
srce za te samo.
Vso srečo ti želim,
naj bo z menoj al z njim!

Ko pred menoj stojiš,
sijati mi pustiš
oči nebeško luč,
ki vseh src ima ključ:
Vso srečo ti želim,
dekle, z menoj, ne z njim!

Ko pa obračaš proč
nalašč obraz cvetoč,
pogled tvoj sem ter tje
po njem ozira se:
Vso srečo ti želim,
z menoj ne, ampak z njim!

Ko moje žalostne
zbude te pesmice,
pustiš post'ljo gorkó,
nastavljaš njim uho —
vso srečo ti želim,
deklè, z menoj, ne z njim!

Ko ti pa drugi dan
pozabiš mojih ran,
te vidim z njim kremljàt',
sladko se posmeh'vat' —
vso srečo ti želim,
z menoj ne, ampak z njim!

Ko mislim, kak bi bil
jaz srečen, ak ovil
krog pasa bi roké,
te stisnil na srcé:
Vso srečo ti želim,
deklè, z menoj, ne z njim!

Ko v plesu se vrtiš,
na prsih mu sloniš,
od rok obsežena
z rokam' obsegaš ga —
vso srečo ti želim,
z menoj ne, ampak z njim!

Ne sme več bit' tako!
Daj enemu slovo!
Bolj' je nesrečen bit',
ko srečo z njim delit'. —
Vso srečo ti želim,
naj bo z menoj al z njim!

V spomin Valentina Vodnika.

V Arab'je puščavi
se ptiček rodi,
v odljudni goščavi
sam zase živi.

So zvezde sestrice,
mu mesec je brat;
ni dano mu ptice
si ljubico zbrát'.

Zanj družba ne mara,
in on ne za njo;
v samôti se stara,
mu leta tekó.

Najslajše dišave,
ki zanje sam ve,
najžlahtnejše trave,
kadila dragé.

In miro nabira
netruden vse dni,
se vbada, se vpira,
za smrt le skrbi.

Grmado 'z njih dela
prileten samčè;
ko pride smrt bela,
na njej se sežgè.

Ven plane 'z plamena,
s svetlôbo obdan,
sloveč'ga imena
ptič Fênis na dan.

Tak pevec se trudi,
samôten živi,
se v slavi, ko zgrudi
ga smrt, prerodi. —

V spomin Andreja Smoléta.

Črne te zemlje pokriva odeja
v grobu tihôtnem, naš bratec Andrej!
Vince zlató se v kozarcih nam smeja,
v tvojo opombo pijêmo ga zdej.

Zbrani prijatli v spomin ga pijêmo
tvojih veselih in žalostnih dni;
zraven si take zdravljice pojêmo,
da ni nesrečen, kdor v grobu leži.

Čedna postava bilà ti je dana,
bistri je um ti z bogastvom bil dan;
bolj'ga srca ni imela Ljubljana,
kak si za srečo človeštva bil vžgan!

Kratko sijale so zvezde prijazne,
v sanjah prijetnih te zibal je up;
jezo si sreče občutil sovražne,
zgodaj okusil življenja si strup.

Deklica druz'ga moža je objela,
ki od ljubezni do nje si bil vnet;
trešč'la v bogastvo nesreče je strela,
kranjski v obupu zapustil si svet.

Videl si Nemško, Francosko, Britansko,
videl si Švajca visoke goré,
videl si jasno nebo italjansko —
sreče ni ranjeno našlo srcé.

Videl povsod si, kak iščejo d'narje,
kak se le vklanjajo zlat'mu bogú.
Kje bratoljubja si videl oltarje?
S srcem obupnim si prišel domú.

Mogla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z doma prsti;
ena se tebi je želja spolnila:
v zemlji domači da truplo leži.

V zemlji slovenski, v predragi deželi,
ki si jo ljubil presrčno ves čas,
v kteri očetje so naši sloveli,
ktera zdaj ima grob komaj za nas.

Težka človeku ni zemlje odeja,
vzamejo v sébe ga njene moči . . .
Trčimo, bratje, še vince se smeja,
dolgo Smolétov spomin naj živi! —

Od železne ceste.

«Bliža se železna cesta,
nje se, ljub'ca, veselim;
iz Ljubljane v druga mesta
kakor ptiček poletim.»

«„Ak je blizo tista cesta,
moraš vzet' me, ljubček moj,
da pogledat tuja mesta
bom peljala se s teboj.“»

«Sam se po železni cesti
vozil bom od nas do nas;
drugo ljub'co v vsakem mesti
imel bom za kratek čas.»

«„Ceste tebi ne zapiram,
ne na Dunaj, v Gradec, v Trst;
ti pa mene pusti z miram,
pet 'mam boljših na vsak prst.“»

«Ve Kranjice ste košate,
so prijazne Štajerke;
Trst dekleta 'ma bogate,
Dunaj zal' oblečene.»

«„Smo poštene me Kranjice,
vsak sleparček ni za nas;
me pa hoč'mo bit' ženice,
ljub'ce ne za kratek čas.“»

«Ve si pa žel'tè možičke,
ki ne stop'jo 'z ojnice,
zmerom vprežene osličke,
dolgočasne revčeke.»

«„Tebe sljà pa h krotkim pticam
vleče, buzakljunski kos!
Veter dal boš dvajseticam,
pricapljal nazaj boš bos.“»

«Jaz popeljem se tje v Brno
snubit Jud'nje krščene;
bom priženil z ženo črno
penezov na mernike.»

«„Jaz pa iz domačih starcev
si moža 'zvolila bom;
imel bo ko peska d'narcev,
mene var'val bo in dom.“»

«Žene jaz ne bom zapiral,
bàl ne bom se zanjo nič;
nje obresti bom pobiral,
živel brez skrbi ko ptič.»

«„Jaz pa hlače bom nosila,
gospodar bom čez mošnjó;
bom vabila na kosila,
kogar meni bo ljubó.“»

«Vari! Celi dan bo godel,
vso noč kašljal stari mož;
bo te še od hiše spodil,
ak mu stregla prav ne boš.»

«„Jud'nja je ko satan zvita,
kadar boš z njo zavozlan,
privoščila skoporita
komaj ti bo sok neslan.“»

«Torej bodi meni zvesta,
saj te ljubim le samó;
kje je še železna cesta,
koj mi v zakon daj rokó!»

«„Tebi jaz ne bom nezvesta,
ljubček, ti si ptiček zrel;
ko železna pride cesta,
vari, da ne boš mi všel.“»

«Po nji pêljal te ženico
bom na Dunaj, v Gradec, v Trst,
zvesto kazat jim Kranjico,
ak ne bo na poti — krst.»

«„Ak kaj tac'ga se napravi,
boš počakal, ljubček moj;
vselej mož najmànj zapravi,
ak ženico 'ma s seboj.“»

Zapuščena.

Je za druzega dekleta
zdaj ljubezen tvoja vneta;
jezik ji lažniv' obeta,
jo peljati pred oltar.
Bog te obvar'!

Da prisegel, si obljubil,
da boš mene sámo ljubil,
da ne boš ti druge snubil,
ni ti v mislih več nikdar.
Bog te obvar'!

Da srce, ki je gorelo
le za te, življenje celo
nikdar več ne bo veselo,
kaj je tebi tega mar!
Bog te obvar'!

Bog obvar' te zdaj in vedno,
Bog obvar' te z ljub'co čedno,
Bog men' uro daj posledno
pred, ko gresta pred oltar!
Bog te obvar'!

Nezakonska mati.

Kaj pa je tebe treba biló,
dete ljubó, dete lepó,
meni mladi deklici,
neporočeni materi?!

Oče so kleli, tepli me,
mati nad mano jokali se;
moji se mene sram'vali so,
tuji za mano kazali so.

On, ki je sam bil ljubi moj,
on, ki je pravi oče tvoj,
šel je po svetu, Bog ve kam . . .
Tebe in mene ga je sram!

Kaj pa je tebe treba biló,
dete ljubó, dete lepó!
Al te je treba biló, al ne,
vendar presrčno ljubim te.

Meni nebo odprto se zdi,
kadar se v tvoje ozrem oči;
kadar prijazno nasmeješ se,
kar sem prestala, pozabljeno je.

On, ki ptice pod nebom živi,
naj ti dá srečne, vesele dni!
Al te je treba biló, al ne,
vedno bom srčno ljubila te. —

Pevcu.

Kdo zna
noč temno razjasnit', ki tare duha!

Kdo ve
kragulja odgnati, ki kljuje srcé
od zore do mraka, od mraka do dne!

Kdo uči
izbrisat' 'z spomina nekdanje dni,
brezup prihodnjih odvzet' spred oči,
praznoti vbežati, ki zdanje mori!

Kakó
bit' hočeš poet, in ti pretežkó
je v prsih nosit' al pekèl, al nebo!

Stanú
se svojega spomni, trpi brez miru! —

Zdravica.

(1844.)

Spet trte so rodile,
prijatli, vince nam sladkó,
ki nam oživlja žile,
srcé razjasni in oko;
ki vtopi
vse skrbi,
v potrtih prsih up budi.

Komú najpred veselo
zdravico, bratje, č'mò zapet'?
Bog našo nam deželo,
Bog živi ves slovenski svet,
brate vse,
kar nas je
sinóv sloveče matere!

V sovražnike 'z oblakov
rodú naj naš'ga trešči grom!
Prost ko je bil očakov
naprej naj bo Slovencev dom!
Naj zdrobé
njih roké
si spone, kjer jim še težé!

Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo!
Otrok kar ima Slava,
vsi naj si v roke sežejo,
da oblast
in z njo čast,
obilnost bodo naša last! —

Bog živi vas, Slovenke,
prelepe, žlahtne rožice!
Ni take je mladenke,
ko naše je krvi deklè!
Naj sinóv
zárod nov
iz vas bo strah sovražnikov!

Mladenči, zdaj se pije
zdravica vaša, vi naš up!
Ljubezni domačije
noben naj vam ne vsmrti strup!

Ker po nas
bode vas
jo srčno braniť klical čas. —

Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakať dan,
da, koder solnce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan!
Da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Nazadnje še, prijatli,
kozarce zase vzdignimo,
ki smo zato se zbrať li,
ki dobro v srcu mislimo!
Dokaj dni
naj živi
Bog, kar nas dobrih je ljudij!

BALADE IN ROMANCE

Hčere svet.

Ljubice pod okno dragi
pride marsiktero noč,
z deklico se pogovarjat,
dokler ne napoči zor.

To je zvedel oče stari,
stari oče, sivi mož;
kregal svojo lepo hčerko
in svaril jo je rekoč:
«Ako boš pri oknu stala,
kadar mimo hodil bo,
ak po noči govorila
ino z njim vas'vala boš,
hišo bodem ti ogradil,
zidal zid bom krog in krog,
spustil bom okoli hiše
sultana, da lajal bo,
stari hišni bom ukazal,
da bo spavala s teboj!»

Hčerka je odgovorila
té besede mu rekoč:
«Stari oče, oče ljubi,
ljubi oče, modri mož!
Lojtro bo za zid prinesel,
za peseta kruha kos;
hišna meni davno nosi
pisma s plačano rokó.
Ako hoč'te, da ne pride
več pod okno ljubi moj,
za ženico dajte drag'mu,
ljubi oče, me na dom!»

Učenec.

Klel je neki mlad učenec
pust na pepelnično jutro;
te besede je govoril
v jezi svoji tisto uro:

«O predpust, ti čas presneti,
da bi več ne prišel v drugo!
Ti med materne petice
si poslal požrešno kugo,
si mošnjico mi rejeno
djal popolnoma na suho.

Stari oče se bo praskal,
gledala bo mati čudno,
malo penezov poslala,
dokaj bosta mi naukov.
Vender to bi še prenesel,
to še ni največje hudo.

O predpust, ti čas presneti,
da bi več ne prišel v drugo!
Sem obesil zavolj tebe
dokaj časa uk na kljuko;
treba prečuvati bode
več noči s prižgano lučjo,
dolgo si glavó beliti,
da popravim spet zamudo.
Vender to bi še prenesel,
to še ni največje hudo.

O predpust, ti čas presneti,
da bi več ne prišel v drugo!
Si omožil dokaj deklic,
in med njimi mojo ljub'co,
mlado deklico nezvesto,
lepo Reziko nemškuto,
za katero rad bi dal bil
kri, življenje, svojo dušo . . .
Da si njo mi ti omóžil,
oh, to je največje hudo!» —

Dohtar.

«Dohtar, ti jezični dohtar!
Kaj postopaš ti za mano?
Ne prepiram se z nobenim,
da bi peljal mojo pravdo;
ni umrla teta moja,
teta moja, dèkle staro,
da bi, dohtar, mi opravljal
po nji dedino bogato;
sem premlada, da bi pismo
ženitvanjsko se pisalo.
Dohtar, ti jezični dohtar!
Kaj postopaš ti za mano?» —

„«Ne zameri, ne zameri,
cvet lepote, dèkle drago!
Naj teko ti mirni dnevi,
Bog ti živi teto staro!
Je v šestnajstem, mislim, letu
se možiti še prekmalo;
da te ljubit' ni prezgodaj,
tvoji mi pogledi prav'jo.
V pravdah ne želi pero ti,
al srce le zate vžgano
ti želi v ljubezni služit';
brez pokoja to za tabo

vodi mi poglede, misli
in nogè z močjo neznano,
koder hodiš, cvet lepote,
žlahtna roža, dèkle drago!»“

Turjaška Rozamunda.

Hrast stoji v Turjaškem dvoru,
vrh vzdiguje svoj v oblake.
V senci pri kamniti mizi
zbor sedi gospôde žlahtne,
ker Turjačan spet gostuje
Rožamundine snubače.

Rozamunda, roža deklic,
čast dežele je domače:
nje pogledi, svitle strele
z neba jasnega poslane,
daleč krog junakov srcem
vžigajo skeleče rane.

Dôkaj jo baronov snubi:
troje iz dežele laške,
troje iz dežele nemške,
troje 'z štajerske in kranjske,
ino zraven Ostrovrhar,
ki so boji mu igrače.

Lep junak srcé bil vnel je
gospodične z'lo košate,
ki ukaže mu, da prosi
od očeta jo in žlahte.

Njemu oče nje napravi
imenitno gostovanje;
Rozamundo mu obljubi,
reče mu pripeljat' svate
v treh nedeljah, da nevesto
'z hiše spremijo domače.

Tje h gospôdi se približa
pevec razglašêne slave;
prošen strune vbere, poje
dela vitezov junaška
in deklet oči nebeške,
srca od njih ognja vžgana.

Ko premolkne, ga popraša
teta Rozamunde zale,
da bi jo čez vse pohvalil,
reče mu besede take:

«Ti povej nam, ki obhodiš
bližnje ino daljnje kraje,
kje bi neki dêkle rastlo
lepše od neveste naše?»

„«Bog jo živi gospodično,
Bog ji hčere daj enake,
tak cvetoče, tak sloveče,
Bog ji sine daj junake!
Pod cesarjem zdaj najlepši
cvet turjaška roža raste.
Sestra bašetova v Bosni,
solnce vse lepote zdanje
po vsem svetu razglašêna,
ako slave glas ne laže,
sama bi vtegnila biti
lepša od neveste vaše.»“

Ni nevesti všeč, kar reče,
mal' odgovor ji dopade.
Lica spremeni rudeča,
nejevolja jo prevzame.
Ostrovrharja pogleda,
reče mu iz jeze nagle:

«Slišim, da so Bosnijaki
v sužnost gnali kristijane.
Res, junakom je sramota,
da jih še obklada jarem!
Meč opaši, Ostrovrhar,
hlapce zberi in prijatle,
bašetovo izpeljite
sestro, ako kaj veljate!
Radi bodo dali Turki
zanjo naše vam rojake.

Brez otrok moj zakon bodi,
brez veselja leta stara,
ako šla bom pred k poroki,
ako pred moža objamem,
ko pripelješ Bosnijanko
v grad turjaški, da verjamem,
da je take res svitlobe
turško solnce, kakor slave!» —

Ženin, z njo obljubljen, svoje
zbere Ostrovrhar hlapce,
po prijatle bližnje pošlje
in si oster meč opaše;
ročno jezdi nad Turčine,
spolnit voljo svoje drage.
Ne globoka reka Kolpa,
ne vdržé ga turške straže.
Meč krvavi v močni desni
pred seboj drvi Bosnjake,
bašetovi grad razdene,
reši 'z sužnosti rojake,
z njimi bašetovo lepo
sestro vitez s sabo vzame,
rasti in podobe rajske.
Vseh lepot bilà je solnce,
ki so tisti čas sijale.

Bolj ko lepa Rozamunda
lepša Lejla mu dopade;

v grad turjaški je ne pelje,
na svoj grad domu jo vzame.
Cvet junakov, Ostrovrhar,
ji srce nedolžno gane.
Vero zapusti Mahóma,
turške šege in navade.
Ko bilà se naučila
vseh resnic je vere prave,
jo je krstil, potlej njiju
je poročil grajski pater.

Rozamunda grede v klošter,
čast ljubljanskih nun postane.

Judovsko deklè.

Stoji Moravski trg Lescè.
Več lepih deklic v njem cvetè,
med njimi judovsko deklè.

Kristjane v cerkev hodijo,
po trgu se sprehajajo,
po ljubih se ozirajo.

Rodu Abrahamov'ga hči
pa dan na dan doma sedi,
le malokdaj grę med ljudi.

Prišel je spet sabotni dan,
ki ne spoštuje ga kristjan,
od vernih Judov praznovan.

Ker tempelj njih daleč stoji,
zapoldan spet doma sedi,
popoldan táko govori:

«Od seje meni slabo je.
Pustite, ljubi oče, me,
da v divnjak grem sprehajat se!

Tam lepe rožice cvetó,
Vesele ptičice pojó,
se plašne srnice pasó.»

Ko v grajski divnjak je prišlà
judovska lepa deklica,
mladenča najde krščen'ga.

Za bele jo roké prijel,
na srce stisnil, jo objel,
je govoriti tak začel:

«Da ljubit' moram vse ljudi,
tak vera moja me uči . . .
Al ljubiš me, judóvska hči?»

Odtegne bele mu roké,
v oči ji stopijo solzé,
odreče mu besede té:

«Ak ravno mene ljubit' smeš,
jaz dobro vem, ti dobro veš,
da v zakon vzeti me ne smeš.»

In šla je žalostna domu,
tožila milemu Bogu,
da ni nje vere, nje rodu.

Al večkrat je nazaj prišlà;
nje vera trden jez je bilà,
ljubezni nje ni vstavila.

Zdravilo ljubezni.

Je ljubemu ljub'ca, lepôte cvet,
umrla stara le osemnajst let.

Mladenič obljubi ostati ji zvest,
se noč in dan jokal je mes'cev šest.

Se milo je jokal, je milo zdih'val,
grob njeni je vsak dan obiskoval.

Ga mati tolaži, tako govori:
«Jaz imam tri brate, ti ujce tri.

Brat prvi kupèc je; on kupe zlatá,
na mero ta ujec tvoj ima srebrá.

Od mesta do mesta se vozi vesel.
Po svetu on rad s seboj te bo vzel.

Podaj se k njemu, pregledaj svet!
Po svetu boš dókaj videl deklet.

Bolj umne, bogate, bolj lepé
boš videl, pozabil podobo nje.

Al ak ne znebiš se srčnih ran,
nazaj spet pridi čez let' in dan!

Mi v kloštru prebiva drugi brát,
tvoj drugi je ujec učen opát.

Opát in menihi, modri možjé,
gotovo ti bodo ozdrav'li srcé.

Samota, post, učenost, brevir,
nazaj ti spet dali bodo mir.

Al ak ne znebiš se srčnih ran,
nazaj spet pridi čez let' in dan!

Moj tretji brat vojsken je poglavar.
Spet pridi nazaj, ne obupaj nikar!

Do srca veliko íma oblast
vojščakov ljubica, presvitla čast.

Pred, ko da preteče let' in dan,
na vojski se znebil boš srčnih ran.»

Se dolg' ugovarjal, branil je —
ni vbranil se prošnjam matere.

Prijazno kupèc mu rôko poda,
ne zdi se mu škoda zlatá ne srebrá.

Od mesta do mesta s seboj ga je vzel,
ga prosil in silil, da bil bi vesel.

Okoli mu daleč pokazal je svet,
povsod je dosti videl deklet.

Bogate je videl, umne, lepé;
pozabil ni vendar ljub'ce bledé.

In kadar preteče let' in dan,
spet k materi pride bolj bolan.

Ko pred, vsak dan obiskuje grob nje,
tam milo zdihuje in toči solzé.

Poda se v klošter, kjer materin brat
je, ujec njegov, učen opát.

Opát in menihi, modri možjé,
nobeden srcá ozdravit' ne ve.

Se posti, uči se in moli brevir,
nazaj se ne vrne v srcé mu mir.

In kadar preteče let' in dan,
spet k materi pride bolj bolan.

Vsak dan obiskuje, ko pred, grob nje
in milo zdihuje in toči solzé.

«Se k tretjemu ujcu podaj, moj sin,
da srčnih znebiš se bolečin!»

Na vojsko je šel, se srčno boj'val,
časti ni, mirú je tamkaj iskal.

In pred ko preteče let' in dan,
do matere pride list poslan.

List črno zapečaten je bil . . .
«O mati, tvoj sin je mir dobil!» —

Povodnji mož.

Od nekdaj lepé so Ljubljanke slovele,
al lepše od Urš'ke biló ni nobene,
nobene očem biló bolj zaželjene
ob času nje cvetja dekleta ne žene. —
Ko najbolj iz zvezd je danica svetlà,
najlepša iz deklic je Urš'ka bilà.

Mnog'tere device, mnog'tere ženice
oko je na skrivnem solzé prelivalo,
ker Urš'ki srcé se je ljubega vdalo;
al ljubih biló je nji vedno premalo.
Kar slišala moških okrog je slovet',
skušala jih v mreže razpete je vjet'.

Je znala obljubit', je znala odreči,
in biti priljudna in biti prevzetna,
mladenče unemat', bit' staršim prijetna;
modrij in zvijač je bilà vseh umetna.
Možake je dolgo vodila za nos,
ga stakne nazadnje, ki bil ji je kos.

Na Starem so trgu pod lipo zeleno
trobente in gosli in cimbale pele,
plesale lepote 'z Ljubljane so cele
v nedeljo popoldan z mladenči vesele;
bilà je kraljica njih Urš'ka brhká,
plesati ni dolgo nje volja bilà.

Jih dokaj jo prosi, al vsak'mu odreče,
prešerna se brani in ples odlašuje,
si vedno izgovore nove 'zmišljuje.
Že solnce zahaja, se mrak približuje,
že sedem odbila je ura in čez,
ko jela ravnat' se je Urš'ka na ples.

Al ko se ozira, plesavca si 'zbira,
zagleda pri mizi rumeni junaka;
enac'ga pod solncem mu ni korenjaka,
želi si plesati z njim deklica vsaka . . .
Omrežit' ga Uršika lepa želi,
zaljubljeno v njega obrača oči.

To videt', mladenič se Urški približa:
«Al hot'la bi z mano plesáti?» ji pravi . . .
«Kjer Donava bistri pridruži se Savi,
od tvoje lepote zaslišal sem davi . . .
Že, Uršika zala, pred tabo sem zdaj,
že, Uršika zala, pripravljen na raj!»

To reče in se ji globoko prikloni,
sladko mu nasmeja se Uršika zala:
„«Nobene stopinj'ce še nisem plesala,
da čakala tebe sem, res je, ni šala;
zatorej le hitro mi rôko podaj,
lej, solnce zahaja, jenjuje že raj!»“

Podal ji mladenič prelepi je rôko,
in urno ta dva sta po podu zletela,
ko da bi lahké perotnice imela,
bilà bi brez trupla okrog se vrtela;
ne vidi se, kdaj da pôd noga udar',
plesala sta, ko bi ju nosil vihar.

To videti, drugi so vsi ostrmeli,
od čudeža godcem roké so zastale;
ker niso trobente glasova več dale,
mladenča nogé so trdó zacep'tale:
«Ne maram», zavpije, «za gosli, za bas,
strun drugih, ko plešem, zapoje naj glas!»

So brž pridrvili se črni oblaki,
zasliši na nebu se strašno grmenje,
zasliši vetrov se sovražno vršenje,
zasliši potokov deročih šumenje,
prič'jočim po koncu so vstali lasjé . . .
Oh, Uršika zala, zdaj tebi gorje!

«Ne boj se, ti Urš'ka, le hitro mi stopi,
ne boj se», ji reče, «ne boj se grmenja,
ne boj se potokov ti mojih šumenja,
ne boj se vetrov mi prijaznih vršenja!
Le urno, le urno obrni peté,
le urno, le urno, ker pôzno je že!

„«Ah, majhno postojva, preljubi plesavec,
da jaz se oddahnem, da noga počije.»“
«Ni blizu, ni blizu do bele Turčije,
kjer v Donavo Sava se bistra izlije;
valovi šumeči te, Urš'ka, želé,
le urno, urno obrni peté!»

To reče, hitreje sta se zasukala,
in dalje in dalje od pôda spustila,
na bregu Ljubljan'ce se trikrat zavila,
plesaje v valove šumeče planila.
Vrtinec so vid'li čolnarji derèč,
al Uršike videl nobeden ni več.

Prekop.

Bil nekdaj je mlad pevec, ne bôgat al sloveč,
je zložil dókaj pesmi, od ljubice največ,
od ljubice Sevêre, prevzetne deklice,
ki niso jo omeč'le njegove pesmi vse.

Pomlad se je zbudila, se veseli je svet;
al tebe, pevec, vabi 'z ozidja ven nje cvet?
Kaj čutar'co čez pleča iz mesta ven hitiš?
Al ne pijèš studencev, se mrzlice bojiš?

V kogá si tak zamišljen? Kaj gledaš tak plašnó?
Od nje al od pomladi 'zmišljuješ pesmico?
Noben ni človek zvedel, kaj mislil je tačàs;
so usta omolčala, obledel je obraz.

Ko najdejo ga, prazna čutàrčica leži,
od srca spet do srca mu več ne roji kri. —
Kdo mu je kriv bil smrti, se prašajo ljudje;
nobeden ni bil zraven, sam Bog nebeški ve.

K pogrebu vkup derêjo ljudjé od vseh strani,
Sevêre, njega ljub'ce, med njimi videt' ni.
Skrivàj po pevcu joka znabiti se domá . . .
O, komaj je verjeti, da je tak vsmiljena!

Kaj mašnik z mizerêrom, kaj danes z libero
in z drugo pri pokopu hiti molitvijo?
Poroka nanjga čaka, zató tako hiti;
prelepa gospodična Sevêra se moži.

Zvečer jo je poročil, do polnoči svat'val,
o polnoči vesel je 'z vesele družbe vstal.
Ko pride tje do grôbov, kjer s'cèr kraljuje mir,
zasliši med mrliči gospod glasèn prepir.

Pred njim odpro se vrata, ven pevec prihiti:
«Zakaj v prst posvečêno ste me zagrêbli vi?
Ker sem se sam bil vsmrtil, je zdaj prepir zato.
Al rabeljnom zapadlo, biričem ni telo?

Ne ljub'ci bil' na poti, sem v strupu smrt si pil,
zakaj bi jaz nadležen mrličem v zemlji gnil?»
Odkópan pevec lêžal je zjutraj vrh zemljé,
pokôpat k tolovajem, biričem ga dadé.

Neiztrohnelo srce.

Grob kopljejo, da zadnji mrlič bo vanga d'jan.
Obraz bled'gà mladenča prikaže se na dan.
Kopači ostrmijo, da 'z ust njih sape ni,
manj vstrašeni pogrebci vanj vpirajo oči.

Da je lepó, bi sodil, visoko čêlo, vsak,
ak bil bi nekakóvi zapustil ga oblak;
bilé lepé bi usta, lep bil obraz bi bled,
ak bil bi nekakóvi proč nejevolje sled.

Dalj čas ni trupla gledat', dih prvi ga zdrobi;
srce samo zavzetim ostane pred očmi.
Še bije, še čutiti je ravno tak gorkó,
ko da biló bi v prsih še zdravo in živó.

Vsi prašajo, kdo zadnji v to jamo d'jan je bil.
Gotovo bil svetnik je, ker ni ves v grobu zgnil.
Stal tam je kamen, kter'ga nihčè pred čislal ni;
hité mu mah otrebit', napìs tak govori,

da Dobroslav je pevec bil tjekaj pokopan,
ki pel v tak milih glasih je od ljubezni ran,
pel v tak slovečih pesmah čast lepe deklice,
prevzetne gospodične, nemile ljubice.

Al ko si je 'zvolila, mladenča druzega,
iz prs nobena njemu ni pesem več prišlà.
Pri Bogu ni tolažbe iskal, ne pri ljudeh,
oči kalil mu jok ni, razjasnil lic ne smeh.

V nemár naprej je živel, manj svet ko razuzdan,
umrl je nespovedan in ne v svet' olje d'jan.
Vsi pravijo, da njemu svetost ne brani gnit',
vsi pravijo, njegovo srce ne more bit'.

«To pevčevo srce je», star mož tam govori,
«ak bi biló svetnika, bi mir mu dala kri;
svetost ne, pesmi večne mu branijo trohnet',
ki jih zaprte v prsih je nosil dokaj let.

«Mi mu srcé odprimo, pod nebom naj leži,
da dan današnji prejde, da prva noč mini,
da vstane drugo solnce, pripelje beli dan;
spet zajtro ga poglejmo, ko mine zor hladán!

«Hladijo naj ga sap'ce, naj rosa pade nanj,
naj solnce, luna, zvezde, kar so mu pevskih sanj
pred vdihnile v življenji, prejmêjo spet 'z njegà.
Ak bo ta čas splahnelo, spet zagrebimo ga!»

Razplatili srce so. Ležalo noč in dan
je tam pod jasnim nebom. Ko mine zor hladan,
ko vstane drugo solnce, srce tako skopni,
ko beli sneg spomladi, da kaj zagrebsti ni.

Ribič.

Mlad ribič cele noči vesla.
Visoko na nebu zvezda migljá,
nevarna mu kaže pota morjá.

Več let mu žarki zvezde lepé
ljubezen sijejo v mlado srcé,
mu v prsih budijo čiste željé.

Ak kakšen vihar od daleč preti,
ak kakšen se morski som privali,
ak kako mu brêzno nasproti reži,

na zvezdo gled'joč vhiti, je otet;
mlad ribič od čistega ognja vnet
po morju je varno veslal več let.

Enkrat se valovi morjá razdelé,
prikažejo 'z njih se dekleta lepé,
do pasa morska dekleta nagé.

Se kopljejo, smejejo, tak pojó:
«O srečen ribič, srce zvestó!
Kak dolgo še misliš ti gledati v njo?

«Povej nam, ribič, povej zares,
al čakaš, da pade zvezda z nebes,
al, da bi k nji zletel, čakaš peres?

«Biló bi drugemu čakat' dolg čas,
bilo bi drugemu čakati mraz,
bi drugi se ne ogibal nas.

«Nocoj bi drugi odprl oči,
bi videl, kak blizu strelca stoji
lepôta, ki zanjo srcé ti gori.» —

O, res je, da bi tako ne biló!
Vse res, kar dekleta morska pojó;
obup mu zaliva srce zvestó.

Fant s celo močjo se v veslo uprè,
ni mar skalovjà mu, viharjev ne,
nič več se na zvezdo ne ozrè.

Naprej brez miru svoj čoln drvi;
al tak za pevkami ribič hiti,
kdo ve, al sam pred seboj beži?

'Zgubljèn je, vtopljèn je, se bojim . . .
Kdor ljubi brez upa, ga svarim,
nikar naj ne veslá za njim! —

Ženska zvestoba.

Bil godec je mlad in lep in vesel.
Lepó je godel, sladkó je pel.

Biló ni godu, svatóvšč'ne, semnjà,
da tje ne bili bi vabili ga.

Poslušajo radi ga vsi ljudje,
ga gledajo rada dekleta mladé;

posebno pa Mic'ka, županova hči,
pogosto obrača vanjga oči.

Od čistega godec je ognja vnet
za Mic'ko bogato, rožo deklet.

Zastonj več drugih postopa za njo,
le njemu prijazno se smeja oko.

In kar mu obetajo očesa nje,
potrdijo kmalu besede sladké.

Nje oče s'cer stavi ljubezni se v bran,
al oče bo sprošen, al pa — goljufan.

Obljubi Mic'ka godčeva bit',
al samka ostati, se ne možit' . . .

Prišel je v grad mlad, lep kancelir.
Sto zlatih je služil dvakrat štir'.

Lahko bi s temi, in kar bo dobil
še zraven, ženico, otrôke redil . . .

Od konca mesto hod' obisk'vàt'.
Povabi ga deklice oče al brat.

Vklon materin, gospodične oko
ponujata v zakon mu njeno rokó.

Al v kratkem času se zgodi,
da cele mesce ga v mestu ni.

Novica pravi se na glas,
da hodi k županu pogosto v vas.

S'cer oče župan so mož neslan, —
kaj dela tam kancelir vsak dan?

Priljudna in lepa je njega hči,
al ona zvesto za godca gori.

Bil Vel'ki Šmaren prišel je spet,
prišèl god Micike, rože deklet.

Bil čas se je Mic'ki prikupit',
zagodnico čas ji je bil naredit'.

Pod ôknom godejo godci trije,
med njimi tam gode ljubi nje.

Pod ôknom godejo ure tri,
al Micike lepe k oknu ni.

Nje godec strune pritiska hudó,
od Micike jemlje nekdo slovó.

Na goslih počila struna je.
To, godec, ni dobro znamenje!

Zarotil se je, se je zaklel,
da strune druge ne bo napel.

Na Mali Šmaren pre'blečena
gospa je Micika v cerkev prišlà.

*

«O godec, kak dolgo boš še žalovàl,
kak dolgo se pred ljudmi sramovàl?

«Pomisli, da v jopici deklica
gospa bi rada vsaka bilà.

«Zakaj si bogate lotil se?
Snubačev ima na 'zbiranje.»

Tako ga prijatli tolažijo,
dokler mu obraz razjasnijo.

Po struni ga le boli srcé,
da več je na gosli napeti ne sme.

Kdor urne rokė, sol v glavi ima,
si v vsaki nesreči pomagat' zna.

Spet gosli je godec v roke vzel,
na tri je strune gosti začel.

Preteklo biló let dvoje še ni,
je boljše godel na strune tri,

ko znal je préd gosti na vse štír',
in več je zaslužil kot mladi kanclir.

Biló ni godú, svatóvšč'ne, semnjà,
da tje ne bili bi vabili ga . . .

V pondeljek jutro z vesel'ga godú
šel dôbre je volje godec domú.

Na pragu deklica lepa stoji,
in solza za solzo ji kaplje 'z oči.

«O, deklica, rôsna rožica!
Kogá te tak žali, ubožica?»

„«Oh, v hiši moj oče leži bolán,
in nimam mu dati, ko sok neslan!»“

Bil godec je mehkega srcá,
mošnjico polno deklici dá.

Za dar svoj on je nepôkoj prejel.
Za vbogo deklico se je vnel.

In dolgo ni zastonj zdihovàl,
je kmalu objemal jo in kušovàl.

Obljubi mu vedno zvesta bit',
in on se pred pustom z njo poročit'.

Ta čas je končal bil vojsko mir,
spuščen na odlòg je bil mušketir.

Pred dvema letoma bil je vjet,
po sili v soldate bil je vzet.

Jokale so milo njene oči,
ki zdaj ji srcé za godca gorí.

V nedeljo spet bil je pod lipo ples . . .
«Kaj vidiš tam, godec, ali je res,

da stara ljubezen ne zarjavi,
devetkrat se vrne, ponovi?

Zakaj se tak jezno obrača t' oko?
Kaj strune pritiskaš tak hudó?

Plesala sta ravno mimo njegà —
na goslih je struna počila.

Zarotil se je, se je zaklel,
da nikdar več druge ne bo napel.

*

«Neumnost in ubožnost ste sestré.
Bilà ni deklica táka za té.

Le gosti spet skusi in bodi vesel,
da nisi v zakona se mreže vjel!»

Tako ga prijatli tolažijo,
doklèr mu obraz razjasnijo.

Po struni ga le boli srcé,
da več je na gosli napeti ne sme.

Po struni se dolgo ni kesàl,
na dve je spet kmalu gosti znal.

Bilò ni godú, svatóvšč'ne, semnjà,
da tje ne bili bi vabili ga.

In bil je spet v gradu god gospé.
Tam slišat' sloveč'ga godca želé.

In v gradu je lepa hišna bilà,
priljudna, al zvita ptičica.

Bilà še ni stara dvajset let,
al vender je dobro poznala svet.

Iz ust gospodičen svojih zna,
kak treba se trudit' je za možá.

Zvestôba je brati v godca očeh,
ki ni je našel pri ljubicah dveh.

Kak streže mu, kak prilizuje se!
«O godec, nastavlja ti liman'ce!»

In predno se vnamejo zvezde noči,
že godec za lepo hišno gori.

Nje, koder on hodi, išče oko,
vse pesmi njegove nje hvalo pojó.

Tud' ôna obljubi le zanjga goret',
in godec presrečni obljubi jo vzet'.

Bilé so v gradu velike gostí;
bilá omožila je mlajša se hči.

Prišel je bil v grad marsikteri svat,
iz mesta prišel je nevestin brat.

Šampanjca so pili, veseli bili.
Odbila je ura polnoči.

Bil godec zagodel je kotiljon . . .
Vsi vprašajo, kje je mladi baron?

Vsi vprašajo, kaj se mu zgodilo je,
ker ni ga, da bi on vodil vrstè.

In gre ga iskat, klicat strežaj,
in drugi za njim, ker ni ga nazaj.

In pravili so si tam na uhó,
kje da so ga našli in kakó . . .

Ko godec skrivnost pogovora zve,
mu lica rudeča obledé.

Po strunah lok gori in doli drvi,
da zadnjih strun ena odleti.

Zarotil se je, se je zaklel,
da druge ne bode strune napel.

*

Tri leta so proč, zdravnik je čas.
Razjasnil se je spet godca obraz.

On ko Paganin je navadil se,
da godel na eno struno je.

Na eno struno je godel vesel,
in zraven od svojih ljubic je pel.

In pel je tako od žen in deklet,
da nič nobeni ne sme se verjet'.

Zaljubil se ni v nobeno več,
dal eno jim hvalo je godec sloveč:

da one samé nam ur'jo roké,
da one samé nam glave vedré. —

Orglar.

Popusti posvetno rabo
orglarček in gre v puščavo,
tam prepevat božjo slavo.
Svoje citre vzame s sabo.

Pesmi svoje med stoglasne
v gozdu zliva ptičev kore
od prihoda zlate zore,
dokler solnca luč ne vgasne.

Al veselje v srcu vtoni
sčasom mu za petje slavcev
in vseh gozda prebivavcev,
ker vsak svojo vedno goni.

On ob drugi si pomladi
zbere ptiče mladokljune;
jim prebira svoje strune
in jih raznih pesmi vadi.

Kosa, trdokljunsko dete,
od preljub'ga Avguština,
vel'koglavega kalina
nauči pet' pesmi svete.

Zmerom svojo goni slavček,
zmerom od ljubezni bije
srcu sladke melodije.
Toži ga Bogú puščavček:

«Lej, kalin, debeloglavec,
trdokljunast kos je svoje
pesmi pustil, lepše poje.
Podučit' ne dá se slavec!»

Al Bog slavca ni posvaril,
le posvaril je puščavca:
«Pusti peti moj'ga slavca,
kakor sem mu grlo vstvaril!

Pel je v sužnosti železni
Jeremij žalóst globôko;
pesem svojo je visôko
Salomon pel od ljubezni.

Komur pevski duh sem vdihnil,
z njim sem dal mu pesmi svoje;
drugih ne, le té naj poje,
dokler da bo v grobu vtihnil!» —

Nuna in kanarček.

Nuna.

Vesela pomlad se zbudila je spet,
moj ptiček, preljubi kanarček!
Ak mika v zeleni te gozdek letet',
ne branim ti, okno ti hočem odpret'.
Poišči si gnezdece, parček,
zapústi Ignac'je samôto
in vživaj prostósti sladkôto! —

Kanarček.

Bi zlêtel iz cêlice ptiček vesel
na srečnih otokih kanarskih,
kjer rod se očetov je mojih začel,
kjer vedna pomlad je, ni groma ne strel,
ne sliši šum sap se viharskih;
kjer slana, sneg, toča ne pada,
zaláz'vati nas ni navada.

Premrzle so v gozdih mi vaših rosé,
prehitro pomlad pri vas mine!
Viharska poletja so, zime hudé,
in ptice kragulji, lisice moré,
leteče, lazeče zverine;
mladenči pri vas za njih glave
nastavljajo skrivne nastave.

Sem v ptičnici rojen in v cel'ci zrejèn,
samote, pokoja navajen;
le tebe sem, deklica, ljubit' učén,
od sreče togotne bil nisem tepèn,
od tvojih sem rok le bil glajen!
Kak bi se navadil trpeti,
kak živel bi zunaj na sveti!

Nuna.

Pač res je, kar poješ! . . . Pri meni tedàj
v tej cêlici nunski ostani!
Ti stregla in pela bom kakor dozdaj,
odpevaj mi, ljubček, krog mene skakljàj,
mi zlato dovoljnost ohrani!
Le celico naj'no zapriva,
prostosti svetá ne želiva!

Zarjavela devica.

V tridesetem d'vičica
reva še samičica
prebritkó je stokala,
milo, milo jokala:

«Oj me, oj me, vbožica!
Sem cvetlà ko rožica,
en'mu b'là sem milija,
ko dišeča lilija.

«Srce se mu vnelo je,
mu zvestó gorelo je;
me prevzetnost zapeljá,
nisem rekla ne al dá.

«Ptič zijalast prileti,
na liman'ci obvisí;
fantič ga ne gre lovit,
misli boljši lov dobit'.

«'Ztrebi se počasi ptič,
prazen gre domu fantič,
gre z objokanim' očmí,
vjel da lep'ga tička ni.

«Čakala sem boljšega,
čakala sem goršega,
dokler me pozabil je,
z drugo se obabil je.

«Tekel čas je mladih dni,
pome b'lo nikogar ni . . .
Stara sem samičica,
zarjavela d'vičica.»

Sveti Senán.

Zato, da b' od ženskih ne bil zapeljan,
podal na otòk se je sveti Senán.
Valovi šumijo okrog in okrog,
otòk ni dotaknjen od ženskih bil nog.

Na morji se vzdigne prav vèlik vihar,
vse kliče svetnike na pómoč mornar.
Strašnó se valovi, vetrovi tepó,
in strele letijo, grom trese nebó.

Tje barko k otoku vihar pridrvi,
z nje deklica stopi z nebeškim' očmí.
Dve skal'ci vzdiguje strah prsi mokré . . .
Senánus je zmoten, se d'jat kam ne vé.

«Vihar me pridrvil je sèmkaj do vas.
Pod streho vzemite me, oče, ta čas,
da se posušim, in prosite Bogá,
da pošlje drug veter, da vreme nam dá!» —

„«Za vreme,»“ ji reče, „«jaz hočem molit',
na tem pa otoku ne smeš se mudit'!
Menih sta in ženska nasprotne stvari . . .
Le hitro od tod proč, ker se že mračí!»“

Poklekne in prosi za vreme Bogá.
Poležejo koj se valovi morjá,
in luna zasije, zvedrí se nebó . . .
Proč deklico mokro vetrovi nesó.

Senanu se sanja potem vse noči
od deklice nedrij, od njenih oči;
da v smrtno bolezen pogreznil jo mraz,
in da jo spovedat' zamudil je čas.

In kadar vihar spet na morji bučí,
po barki ozira se s skrbnim' očmí.
Ak žensko pridrvil vihar bi tje v stran,
pod streho bi vzel jo, spovedal Senán.

Tam čaka zastonj in zastonj se kesá.
Nazaj med ljudi se Senánus podá.
Od tod se menihi ženstvà ne bojé,
za dušo in truplo njih radi skrbé.

Od zidanja cerkve na Šmarni gori.

I.

Deklica.

Zašlà sem in stezé ne vem.
Naprej ne vem, nazaj ne smem.
Puščavnik, vas sam Bog naprot'
poslàl mi je, pokazat pot,
pokazat pot na strmi grad,
na strmi grad, gradnik kjer mlad,
kjer mlad gradnik bolan leži,
da ga tak dolgo k meni ni,
ki 'zvolil izmed vseh deklet,
obljubil me je v zakon vzet'.

Puščavnik.

O lepa hčer, o lepa hčer!
Počij pri meni en večer!
Lej, bliža se že temna noč,
in pešat' vidim tvojo moč!

Deklica.

O, ne mudite me nikar!
Noči in truda mi ni mar!
Počivat', spati ne pustè,
mi ne pustè skrbi grenkè.

Puščavnik.

O pojdi z mano na moj dom!
Razlega po goràh se grom . . .
Poglej oblakov čudni ples,
kako vihar buči skoz les!

Deklica.

O, ne mudite me nikar!
Naj treska grom, buči vihar!
Vihar, oh, hujši, bolj strašán
po srcu rjove noč in dan.

Puščavnik.

Poslušaj, deklica, svèt moj:
ostani tukaj vsaj nocoj!
Lej, predno prideva do vrat,
odšel čuvaj bo nama spat!

Deklica.

O, ne mudite me nikar!
Če slišal me ne bo vratar,
ki mu odprla tol'kokrat,
poslal odpret mi bo enkràt.

Puščavnik.

Ostani, hči! Tvoj mlad gradník,
on ni bolnik, ampak lažnik!
On slišal trkanja ne bo,
ker sladko spi z mladó gospó!

Deklica.

Ubij te grom, devištva tat!
Že sedem mes'cev hodim mat' . . .
Bog ti gradnik zanesi mlad,
od tebe nosim greha sad!

— — — — — — — — — —

Ko tè besede 'zgovori,
po tleh se zvrne, omedli . . .
'Zvijè fantiček se od nje,
al ona več se ne zavé.

II.

Na majhni trati sredi rož
grob zjutraj koplje sveti mož.
Gre mimo mlad' gradnik na lov,
otročnico, grob gleda nov.
Puščavnikovo kupit vest,
cekinov vzame polno pest:
«Kar imam s sábo», pravi, «ná!
in molči, da ne zvé gospá'»

Puščavnik.

Nikar, nikar, žlahtni gospod!
Da greha vaš ne plača rod,
za svete maše dajte d'nar,
sirotam dajte bôgat dar,

da duši, ki je v vicah zdaj,
pomagajo v nebeški raj,
in sineka, ki je na svet
prišèl, rediva sedem let!
Ko spolni leta ta, se z njim,
se z njim podal bom v šole v Rim.

III.

Gorjé, gorjé, gradnik nezvest,
kako te peče huda vest!
Krivic mašč'valec, večni Bog,
obilno pošlje ti nadlog:
zaprto žene je telo,
skrbi te starost brez otrok,
graščino dati tujcem 'z rok.

Ko je preteklo dvajset let,
puščavnik pride 'z Rima spet,
iz Rima pride mašnik mlad,
ki bil je star'ga greha sad.

Domá leži gradnik bolan.
Puščavnik reče mu en dan:
«Skrbi vas grad, blagó, gospod,
ker z vami vgasnil bo vaš rod.
Mariji grad svoj dajte v last,
zidajte cerkev njej na čast,
da bo maš'vàl v njej sin za vas,
sem hodil romar vsaki čas!» —

Mariji dal je grad svoj v last,
je zidàl cerkev njej na čast;
v njej sin je zanjga mašo bral
in mater svojo 'z vic jemal.

Kjer bil je strmi grad nekdàj,
je cerkev Šmarne gore zdaj.

Šmarna gora.

Vi, ki hodite na sveto
Šmarno gôro, blagor vam!
Hvalit mater v nébo vzeto;
al gorjé odlašavcam,
ki tak dušo svojo črt'jo,
da it' opustè pred smrtjo
roženkranc in litanije
môlit, hvalo pet Marije!

Kadar v noči ure svoje
spolni vseh svetnikov dan,
dokler zjutraj ne zapoje
v čast Marije zvon glasan:
gôr' na goro — strašno res je —
mrtvih hodijo proces'je
roženkranc in litanije
môlit, hvalo pet Marije.

Vseh stanov so trume plašne,
to se vidi z njih oblek;
vidijo se štole mašne,
žida in hodnik vse vprek . . .
Kdo ste, romarji vi čudni,
ki zdaj molite netrudni
roženkranc in litanije
in pojête čast Marije?

«Mi v duhovskem oblačili
smo sejali seme zmot,
slepci smo ljudem branili
sèm na sveto božjo pot.
Zavolj' tega iz vic hod'mo,
žalostne proces'je vod'mo
roženkranc in litanije
môlit, hvalo pet Marije.

«Romarjev za nami truma,
ki je ni mogoče štet',
kristijani so brez uma,
ki so hôt'li nam verjet'.
V vicah delajo pokoro,
z nami hodijo na góro
roženkranc in litanije
môlit, hvalo pet Marije.

«Kdor odrasel gre iz svéta
Kranjcev, da ni tukaj bil,
v hiši večnega Očeta
se ne bo préd veselil,
dokler ne dočaka dneva,
da sèm z nami pride reva,
roženkranc in litanije
môlit, hvalo pet Marije.

«Naj tedàj odprè ušesa,
kdor bo slišal pesem to,
préd ko duša od telesa
v smrti se ločila bo,
sam naj al s proces'jo farno
pride gôr na gôro Šmarno
roženkranc in litanije
môlit, hvalo pet Marije.

«Tega, ki na góro hodi,
bo Marija var'vala,
da ne bo peklenski zlodi
v smrtni úri zmotil ga.
On bo šel v nebesa srečno,
gôri z angeljci bo večno
roženkranc in litanije
môlil, hvalo pel Marije.»

———

Nebeška procesija.

Osemnajststo in petero
leto gre čez trideset,
kar prinesel sveto véro
Jezus Kristus je na svet.

Bog sedi na svojem stoli
s celo je častjo obdan.
Angeljci stoje okoli . . .
Bil je Vseh svetnikov dan.

Z Materjo pri sebi Sina
ima in svet'ga Duhá,
vseh nebéščanov družina
se je zbrala krog Bogá,

gledat tam proces'jo sveto,
trumo duš zveličanih,
iz sveta poprejšnje leto
in iz vic poklicanih.

Krona jim na glavi seje,
par za parom se vrstè,
v rôkah nos'jo oljke veje,
s pesmami Boga častè,

na banderih jagnje božje,
roženkrance na vratéh,
prèd na zemlji jim orožje
čez hudiča in čez greh.

Duš gre mimo — da miljoni! —
dosti manjkalo jih ni;
na komolcu v stolu sloni
Bog, se žalostno drži.

Zdaj bandero se prikaže
Krištofa ljubljanskega;
Bog mu vstavit' se ukaže,
táko pravi, praša ga:

«Kakor da za beračune
in za kmétiče samó,
za menihe in za nune
bil bi vstvaril jaz nebó!

«Ti le al kakà pokveka
ne gredó v pekèl se gret;
ni gosposkega človeka
v sveti raj že nekaj let! —

«Manj le žalost ta me bôde,
ko pogledam tropič tvoj,
ti sam nekaj še gospode
vodiš zmerom za seboj.

«Večja mesta so krščanske:
Dunaj, Trst, Pariz in Rim;
manj gospode ko 'z ljubljanske
srenje 'z njih v nebo dobim.

«Druga mesta tud' oltarje
imajo in mašnike,
kaj Ljubljance moje var'je,
da njih manj pekèl požrè?»

„«Čast in hvala Tebi bodi!«" —
Krištof mu odgovori —
„«Menim, da v Ljubljani zlodi
ima manj zató moči,

„«ker je revno nje gledišče
v njem le smrad, temà in mraz;
že trohljivo nje plesišče,
lakot v njem, napuh, dolg čas.

„«Kdo rad puste jé kopune,
drago kislico pijè?
Kdo ime rad v lačne kljune
starih žlahtnih srak dajè?

„«Nje strelišče je odročno,
v njem je preberaški ples,
tam šivarstvo premogočno,
plev z otrobi tam je zmes.

„«Torej rajši v bôžje hiše
je in bo Ljubljančan šel,
ko v gledišče, na plesiše
tlako delat za pekèl!«" —

Satanas skoz luknjo ključa
gledal in poslušal je;
brž si 'zmisli zvita buča
za Ljubljance liman'ce.

Zidat' vdihne jim kazino,
káj da je, pove ime;
žensko, moško v njej mladino
z materami vred kazé.

Da bi brêzno bolj ukálo,
je Možóvu misel dal,
da gospôdo bolj to malo
na strelišču vkup je zbral.

Reče zidat' kolosêum;
tam Ljubljančani vsi vprek
peli bodo mu «Te Deum»,
da se bo razlegal jek.

Kolosêum pot k nebesom
bo zazidal krščen'cam.
Trl tam bo se um s kolesom,
nova Sódoma bo tam!

Se zidálo bo gledišče,
ko se leto pomladi;
manjkalo ne bo nam hiše,
kjer se Satanas časti.

Čaka te velika sreča,
ti Ljubljana spačena!
Ti kasarna boš sloveča
satana peklenskega.

Prvi sedež boš hudiča;
čez deset let več ne bo
Krištof tvoj imel mrliča,
ki je dušo dal v nebo.

Lenora.

(Bürger.)

Lenora, ko se zazori,
iz strašnih sanj se splaši:
«Zvest nis', al živ več, Vilhelm ti!
Od kod tak dolg' odlaši?»
Je kralja Miroslava roj
pred Prag ji vnesel bil ga v boj.
Al zdrav je, kar se ločil,
ni pisal, ne poročil.

Se kralj in cesarica sta
že vendar omečila,
prepira trudna dolgega
med sabo se vmirila.
In trum se šum in vriš in vrisk,
se turški boben sliš' in pisk;
iz bôja vôjska cela
domu hiti vesela.

Povsod, kjer le nesó nogé,
po vsaki stezi, poti,
mladi, stari iz hiš hitè
ukánju trum naproti.
Boga sin, mati hvalita,
nevesta sprimlja ljubega;
nihčè Lenore same
ne kliče, ne objame.

Lenora gor' in doli vse
je vrste oprašala,
al zanj ne ve nobèn, kar je
jih vôjska dam' poslala.
Armada komaj je odšla,
Lenora vrže se na tla;
lasé si črne ruje,
se grozno togotuje.

K njej mati skrbna prileti:
„«Bog vsmili se!»“ zdihuje,
„«O kaj ti je, o ljuba hči?»“ —
Jo srčno objemuje.
«O mati, mati, preč je preč!
Za celi svet ne maram več!
Ni milosti pri Bogi,
gorjé siroti vbogi!» —

„«Usmiljen Bog, pomagaj ti!
Hči, očenaš molive!
Vse dobro je, kar Bog stori,
da vsmili se, prosive!»“
«O mati, mati, laž je to!
Bog storil meni je hudó!
Kogá sem primolila?
Zdaj molit' več ni sila!» —

„«Vé, kdor Očeta prav pozná,
da rad otrók se vsmili;
bo vgasnila britkost srcá
pri svetem obhajili.»“ —
«Za to, kar v meni zdaj gorí,
gasila, obhajila ni!
Al obhajilo skliče
iz grôbov ven mrliče?» —

„«Na Ogrskem, pomisli hči,
nezvest' tvoj morebiti
da pravo vero zdaj taji,
se drugi prikupiti.
Iz misli spusti ga, zato
nikoli srečen on ne bo;
bo kriva pêkla tega,
ko vmiral bo, prisega!»“ —

«O mati, mati, preč je, preč!
Zgubljêna sem, zgubljêna!
O smrt, o smrt, ne čakaj več!
Da sem bilà rojena!
Ugasni luč mi vekomàj,
me groba noč in strah obdàj!
Ni milosti pri Bogi,
gorjé siroti vbogi!» —

„«Pomagaj, Bog! Otroka ti
ubogega ne sodi!
Ne ve, kaj jezik govori,
nje grehom mili bodi! —
Slovó svetá bridkosti daj
in spomni se na sveti raj,
kjer duša Bogu zvesta
bo Jezusu nevesta.»“ —

«O mati, káj je sveti raj,
kaj je pekèl, o mati!
Le z njim, le z njim je sveti raj,
pekél brez njega, mati!
Ugasni luč mi vekomàj,
me groba noč in strah obdàj!
Brez njega sreče zame
ni tu, ne onstran jame!»

Obup tako po nji bučí,
kri vnema in možgane,
na božje sklepe togoti
predrzno se neznane;
si rani prsi in roké,
da solnce zajde za goré,
da skoz nebeška vrata
zvezd truma pride zlata . . .

Po vasi gori pok, pok, pok
je od podkvá bobnelo,
zrožljàl je s konja mož visòk
na klop pred hišo belo.
Poslušaj, iz nadvratnih lin
zvončèk zapoje: cin, cin, cin!
Lenora dobro v hiši
le-té besede sliši:

„«„Alò, alò, le brž odpri!
Lenora, spiš al čuješ?
Al zvesta si, ti ljub'ca, mi,
se smeješ al zdihuješ?“»“
«O, Vilhelm, ti? Od kod zdaj te
tak pozno konj prinesel je?
Sem čula, sem jokala,
bridkosti kaj prestala!» —

„«„O polnoči sedlamo mi,
sem vstal na češkem sveti,
sem pozno vstal, in blizu ni,
te hočem s sabo vzeti.“»“ —
«Brž k meni v hišo, Vilhelm moj!
Z'lo brije zunaj mraz nocoj;
bom, ljubi, te objela,
na srcu te ogrela.» —

„«„Naj, ljub'ca, zunaj brije mraz,
da hotel bolj bi briti!
Moj konj ceptá, poteka čas,
ne smem se dalj muditi!
Podpaši, vrzi ročnoma
na vranca zad se, ljubica!
Z nevesto danes spati,
sto moram milj dirjáti.“»“

«Kako me nesel boš nocoj
sto milj do domačije?
Poslušaj, ljubi Vilhelm moj,
enajst že ura bije!» —
„«„Pot gladko, luno lej svetló!
Mrlič' in mi ko blisk let'mò;
domu še danes zvesto
prinesel bom nevesto.“»“

«Kje je tvoj dom, kje post'ljica?
Kakóvo je oboje?»
„«„O daleč sta in majhena,
šest dilj in diljic dvoje.“»“
«Bo prostor zame?» — „«„Ljub'ca, bo!
Podpaši, vrzi se srčnó!
Že post'ljica postlana,
je svatovščina zbrana!“»“ —

Lenora brž planila je,
na konja je zletela,
s prebelimi rokami se
preljub'ga poprijela . . .
In udri, udri, klòp, klop, klòp
se urno spústita v kolóp,
da sape ji zmanjkuje,
in pôdkev iskre kuje.

Na levi, desni strani, glej,
kak sprèd oči leteli
so logi, travniki naprej,
mostovi kak grmeli! —
„«„Te strah ni? — Luno lej svetlò!
Mrliči jezd'jo jadrno!
Jih strah je tebe tudi?“»“ . . .
«Me ni, — mrtvih ne budi!»

Kaj tam grčé, kaj tam zvoné?
Kaj vrane frfetajo? —
Mrliča d'jati v grob velé
in bilje godrnjajo . . .
Lej, bliža se pogrebcev trop,
o, čuden vidi se pokop!
Glasovi so enaki
žal'vanju pubčev v mlaki.

„«„Po polnoči pokop naj bo
in petje, žalovanje;
nevesto peljem zdaj s sabó,
z menoj na ženit'vanje!
Zakroži, mežnar, pesem ti,
roké brž nama, pop povij,
da zakon naju zveže,
potem se z mano vleže!“»“

Zdaj vtihne vse . . . Pogrebcev ni . . .
Pokoren tej besedi,
klop, klop trdó za njim leti
cel trop po konja sledi . . .
In udri, udri, klop, klop, klop
naprej leteli so v kolòp,
da sape ji zmanjkuje,
in pôdkev iskre kuje.

Na levi, desni kak leti
grmovje, graja, cesta!
Kako leté jim sprèd oči
vasi, trgovi, mesta! —
„«„Te strah ni? — Luno lej svetló!
Mrliči jezd'jo jadrno . . .
Te strah ni mrtvih tudi?“»“
«Me ni, — mrtvih ne budi!»

Pogledaj na visélnice!
Plesát' okrog kolesa
temnó pri luni vidi se
trop jasen brez telesa.
„«„Aló, pošasti, z mano zdaj,
mi plésat' ženitvanski raj,
nevesto ko objamem
in s sabo v post'ljo vzamem!“»“

Pošasti grde veš, veš, veš
za njima so jo vnele,
ko oster piš skoz zrelo rež,
tako so té vršéle.
In udri, udri, klop, klop, klop
naprej leteli so v kolòp,
da sape ji zmanjkuje,
in pôdkev iskre kuje.

Kar je pod luno, oh kakó,
kako je vse bežalo!
Nad njima z zvezdami nebó,
kako je to dirjálo! —
„«„Te strah ni? — Luno lej svetló!
Mrliči jezd'jo jadrno . . .
Ni strah te mrtvih tudi?“»“
«Gorjé! — Mrtvih ne budi!» —

„«„Petelin poje, se mi zdi,
poteka čas mi tukaj . . .
V nos jutra sapa me skeli . . .
Brž, vranec, se zasukaj! —
Končala pot, končala sva!
Odgrinja se ti post'ljica . . .
Ko blisk leté duhovi —
tù moji so domovi!“»“ —

In nad železna vrata ti
jo skokoma drvijo . . .
Švrk! s tànko šibo jih vsmodi —
zapahi odletijo . . .
In strašno duri zakrčé,
po črnih grôbih v skok leté,
čez kamne peketajo,
od lunè ti migljajo.

Al preden mignil bi z očmi —
o čudesa neznane! —
lej, s konjika se plašč zdrobi
ko capice sežgane.
Ni ga lasu na glavi več,
z lasmi mu pade koža preč . . .
Lej, smrt je z uro stala,
kosó v rokàh držala.

Razbija vranec, spenja se,
plamén od njega šine,
in pod Lenoro vbogo vse,
vse vdêre se in zgine.
In jok in stok je nad zemljó,
in jok in stok je bil pod njo . . .
Lenora tam v trepeti
jenj'vala je živeti.

Pod bledo luno se nad njó
duhovi so sklenili;
plesali krog in krog, britkó
to pesem zatulili:
‚Trpì, če poka ti srcé!
Prah z Bogom kregat' se ne sme!
Odšlà si trupla sili —
Bog duše se usmili!'

Licova strelci.

(Körner.)

Kaj tamkaj iz gozda se v solncu bliščí?
Šum bližej bije na všesa.
Sem doli se v vrstah tèmnih drvi,
pojéjo rogovi, trobenta bučí,
da duša v prsih se stresa.
Če praša črne junake kdo,
Licova strelci silni, predrzni so to!

Kdo vidi se temni po hosti dir'jóč,
kdo jaha po gôri, po griči?
Potuhnjeni pazijo celo noč,
strel'c uka, in puška za puško poč',
francoski padajo b'ričí.
In črne strelce če praša kdo,
Licova strelci silni, predrzni so to.

Kjer grozdje se zóri, kjer Rajna šumí,
se vstavi trinóg za vodámi,
in rešen bit' misli, ko grom prileti,
se vržejo v vódo in plavajo ti
do njega z môčnim' rokámi.
Če praša črne plavavce kdo,
Licova strelci silni, predrzni so to.

Kaj tamkaj v dolini razlega se boj,
kaj mečev rožljanje pomeni?
Nevsmiljeni kónjiki bijejo boj;
uneta prostosti je iskra, in kòj
se vžiga v krvavem plameni.
Če praša črne kónjike kdo,
Licova strelci silni, predrzni so to.

Kdo zdiha tam, jemlje od solnca slovó,
med trupli sovražnikov vmira?
Spreminja smrt lica, zapira okó,
junaško srcé ne trepeče pred njo;
prostost saj iz smrti izvira!
Če praša črne mrliče kdo,
Licova strelci silni, predrzni so to!

To nemških je strelcev trop strašán,
rabéljne zatrét' in tirane.
Kdor ljubi nas, tá naj ne hod' obžal'van;

dežela je prosta, napočil je dan,
rešile so smrtne jo rane.
Zato naj od vnuka do vnuka slovi:
Licova taki strelci predrzni so b'li.

Tri želje

(Anastazija Zelénca.)

Ko želje bi veljale kaj,
tri žélel bi reči:
deklìč bel, črni pop, konjič
željé bilé bi tri.

«Čemú, povej, bi bil deklìč?»
Par mene veseli;
ne da bi molil, zdihovàl,
dveh temu treba ni.

«Čemú, povej, bi bil ti pop?»
Zavolj' lahké vesti;
če večkrat sta po dva samá,
lahko se kaj zgodi.

«Čemú, povej, bi bil konjič?»
Da jahal bi vse dni
od deklice do popa tje,
od tam pred nje oči.

Parizína.

(Odlomek iz Byrona.)

1.

Je čas, ko slavec z vej gostih
v visokih žvrgoli glasèh,
je čas priseg zaljubljenih,
ko v vseh besedah med in smeh,
zamaknjeno uhó je v sap
prijetnih šum in v bližnji slap.
Bliščí iz rož se rose svit,
zvezd smeje se obraz odkrit,
vodé višnjelše čez in čez,
erjavše listje je dreves.
Temnota čista polni zrak,
svetloba mračna, svitli mrak,
obžarja tam večerno stran,
kedàr se vmika luni sivi dan.

2.

Vendèr ne da b' slušála šum valóv,
prag Parizina zapusti domov;
in da bi gledala néba svetlôbo okrog,
po senci ponôčni ne moči si nog;

v Estóve senčnice zavetje
ne pelje je iz rož kipeče cvetje.
Tam sluša, — al ni pesem slavčevih
ji mar, glasov se nadja tak sladkih.
Stopnje skoz gošče temò zašumé,
lica ji vpadejo, bije srcé. —
In glas zašep'tá, kjer listje šumí,
in vzdignejo prsi, se vrne ji kri . . .
In zdaj — zdaj sreča ga oko,
in na kolenih on leži pred njo.

3.

Kaj mar je njima vse zunaj njij',
mar časa, njega razdrtij?
Vse nič je firmament razpet,
nič njima je pod solncem svet.
In brez skrbi, ko je mrlič,
kar je okrog, ne čislata;
ko b'lo bi zginilo vse v nič,
vsak sope le za druzega.
V nj'u zdihljajih je taka slast,
tak so globoki, da srcé
razd'jála njima b' njih oblast,
če v taki moči dalj trpé.
Nevarnost, strah je njima mar,
doklér ni proč sladák vihar?
Kdor se ljubezni v last je dal,
kdaj se je v taki uri bal,

al nje kratkote spomnil se? —
Vendèr — té ure so prešlè!
O da so préd te sanje preč,
ko 'zvemo, da ne bo jih več!

4.

Kak dolgo jêmljejo slovo oči
puščaje krive slásti kraj!
V obetih, upih okó rosi,
ko da b' razšlà se zadnjič zdaj.
Objemi dolgi, zdíhljaj mnog —
ne mor'jo ustna se ločiti —
nebo v nje licih — zdi se vbog',
da več ne bo ga moč sprositi.
Pogled zvezd, daljnih, tihih prič
slabosti nje, v srcé jo pič' . . .
Objemi dolgi, zdíhljaj mnog
iz mesta ne pusté nji' nog.
Al morebit' ni časa več —
v britkosti strašni gresta preč.
Zdaj kes je vest buditi jel,
mašč'valko hitro krivih del.

5.

V samôtno post'ljo Hugo gre
želeč tam žêne druzega;
in s krivdo v mislih ona vleže se
na stran srcá zaúpljiv'ga.

obraz,
Od sanj žarí se njen čas.
ko da bi bil vročine imé,
Nemirno spi. Uide j klèr je dan.
ki 'z ust ne sme, do srcé,
Možá zdaj stisne na stran'.
ki bije zanj, ki šel je zbudi,
V objemu gorečem s mislih ni,
ves srečen, ker mu jaj sanj,
da zanj le je ta zdíh nanj.
ki blagodar sam kli njo,
Vesel razjoka se na tako.
ki v spanju ljubi ga

6.

jel,
In spečo srčno je o nje pil . . .
skrbnó besede 'z ust in bel,
Zakaj strmiš tak bl al bil?
ko sodni glas bi sli bolj strašán
In čul ga je . . . Gl rob ta dan,
ne bo grmel mu v več spal,
ko bo zbujèn, da ni pode stal.
pred božjim stolom as mu vmret'
Je slišal ga, — ta g n svet'.
obsodil mir je na t panju všel
Glas krivde, ki ji v odkril.
sramoto njega — je blazíne
Čigavo je imé, ki č ježíne
šumi, ko val morjá

bregá vali se tje grmeč,
s'romaka v skalo trešne vznak,
vtopí ga, da ne vstane več —
zadene dušo gromu enak?
Čigavo ime je? — Húgota!
Zares nanj mislil ni, — njegà,
ki je njegova kri, sin nje,
ki jo ljubilo je srcé,
sad mladih, preprešernih let,
ko Bianko je golj'fal za cvet,
ki ver'je, da z njo pred oltar
bo šel, kar spolnil ni nikdar.

7.

Prijel je v nóžnicah za meč,
préd, ko ga snel, nazaj zagnal . . .
Das' ni živeti vredna več,
kak bi tak lepo reč končàl,
smejočo v spanju jo zaklàl? —
Še več, on ne zbudi je c'lo,
al gleda, da če se zbudi
izza zamaknjenja, ji kri
bo zmrznila, zaspala bo . . .
Temnó brli tam lampa v kot',
v soparen dêbel čela pot.
Molčé zdaj ona spi, al revi
so v njega mislih šteti dnevi.

8.

In išče, najde drugi dan —
vsak je povedati voljàn,
kar slišat' rani mu srcé —
nje krivdo, Azovo gorjé.
In hišne, préd potúhljivke,
vso krivdo in sramoto, sodbo vso
na njó samó izvračajo.
Odkrijejo na tanko vse,
resnico kar mu razjasni
in to, kar vsaka govori,
dokler jim zmanjka, kar uhó
mu zbada in srcé bolnó.

9.

Odlašav'c Azo ni. Vkup zbran
je v dvorski hram oboji spol,
ves v Esti prvi, žlahtni stan.
On vsede se na sodni stol,
svet'valci, straže so okrog,
sta grešnika mu blizo nog,
mladá oba, — on brez ostrog,
brez meča, spone na rokàh —
kak lep! Da mora stati, ah!
Pred ôčem sin tako,
ko tam je moral Hugo stát'

in jeze sodbo poslušát'
očetovo ostró . . .
V obrazu obupa ni sledú,
čeravno ni iz ust glasú.

10.

Molčé tam ona čaka pred
sodnikom sklepa čez svoj greh,
kjer préd vesel je s'jal pogled
nje govoreči po vrstéh
ji streči hrepenečih mož,
kjer žen, deklet, cvetočih rož,
b'la skrb posnemati sladké
besede, hojo, šego noš,
vso ljubeznivost njé;
kjer iz skrbi v očeh nje jok
bi vzdignil bil ji tisoč rok,
snel 'z tisoč nožnic meče koj
pripravljene vse zanjo v boj . . .
Kako se je preménil čas!
Ob moč pokoršč'na njih, nje ukaz, —
molčé, nje brambe ni jim skrb,
oči v tleh, čelo polno grb,
roké navzkriž, v obrazu led,
na ustnih zasram'vanja sled
sedí gospej, žlahtnikov red.
In on, izvoljeni nji zvest,
ki bi puščico vzel zdaj v pest,

on, ki bi vmrl, al jo otél,
ak bil bi prost le migljaj cel,
on, ki ga mačehe pogled
je vnel, — v verigah z njo je vred.
Ne vid' obupa solz tol'kánj,
ki záse manj tekó, ko zanj.
Trepalnice, nad kterim' žil
se madežek višnjel je víl
skoz belšo ko snegá belóst —
za ustna kakošna sladkost! —
so zdaj b'le videti zares
le teža, senca 'ne očes;
meglen, težák pogled nje blag,
oči — studen'c debelih srag.

11.

Solz bi se zanjo vlil mu tok,
al vseh pogled je vanj ozrt.
Če čuti skrb, zatisne jok,
stoji po koncu nepotrt,
in kar srcé skrivàj trpi,
pred množico ne ostrmí;
vender ne sme pogledat' je,
ne dni preteklih spomit' se,
ljubezni krivde, zdanjih zvez.
sovraštva dobrih, ôtca v jéz',
sodbé svetá, sodbé nebés,

in nje, ah nje! — Pogledat' jih
ne smé nje lic, kot smrt bledìh . . .
Skipélo bi srcé, in ves
na dan prišel b' obup in kes. —

12.

«Še včeraj» — Azo zdaj začnè —
«me žena, sin slovíla sta.
Te sanje davi so prešlè.
Zvečer ne bo nobenega.
Sam bom, dokler svoj tek končam.
Naj bo! Človeka ne poznam,
ki bi, kar jaz, ne storil sam . . .
Med nami zvez raztrganìh
jaz nisem kriv . . . Pustimo to!
Že čaka, Hugo, te menìh,
potem plačilo krivd ostró.
Le proč! Nebo zdaj prôsi ti,
pred ko pripelje zvezde noč,
poskúsi, da ti odpusti
in te odveže, če je moč! —
Na zemlji tukaj kraja ni,
kjer skupaj eno uro le
bi mogla sopsti jaz in tí.
Bog te obvár'! Ne bom jaz je,
ti vid'la glavo boš njegà,
ti slaba stvar! . . . Ne morem več . . .

Idi, brezsrčna žena, preč!
Ne jaz, ti si vmorila ga! . . .
Če ta pogled te ne vmori,
končal ne bom jaz tvojih dni!»

13.

Zdaj Azo skrije svoj obraz.
Sencà se žila debelí,
da vidi se, kak vrela kri
'z možganov sem ter tje hití . . .
Zato pripogne se za čas,
da skril bi, kak mu gre oko . . .
Trepeče, dène nanj rokó . . .
Roké sin vzdigne vklenjene
na kratek čas, ter prosi, da
bi slušal oče ga . . . Molčé
dovoli on mu prošnje té.
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

RAZLIČNE POEZIJE

Zvezdogledom.

Vsi pojte rakom žvižgat,
lažnivi pratikarji,
lažnivi zvezdogledi,
vremena vi preroki!
Vi modrijani, hoč'te
v nebeških zvezdah brati:
Al solnce bo dobrotno
nam dalo srečno leto,
al bo nebá togôta
vetrov nam šum zbudila,
razsula v polje točo,
vtopila čoln na morji,
sad umorila trte.
Lažnivi zvezdogledi,
vsi pojte rakom žvižgat!

Dve sami zvezdi gledal,
oči sem svoje ljube,
dve svetli zvezdi gledal,

sem v njih neumni slepec
vesele bral si dneve,
in solnčno brez oblakov
sem bral ljubezni srečo.
Solzé so meni zrastle,
in kes in srd sta zrastla,
sramota ino moj'ga
miru je smrt mi zrastla.
Dve sami ste zmotili,
dve sami zapeljali
mi zvezdi umno glavo . . .
In cel'ga néba hoč'te
vi zvezde 'zmodrovati! —

Lažnivi pratikarji,
lažnivi zvezdogledi,
vremena vsi preroki,
le pojte rakom žvižgat!

V spomin Matija Čopa.

(Mera po zgolih udarjih.)

Tajati led naš še le začnè se,
pomlad je drugod že;
v dragi slovenski vkročèn ni domovini vihar.
Stešemo svoj si čolnič nov,
z Bogom 'zroč'mò ga valovom;

ni se navadil popréd brèzen se, skal ogibát'.
Zvezde, ki reš'jo, bilé so neznane,
ki čoln pogubijo;
Lelj bil naš je krmár, drugi je bil Palinúr.
Ti nam otél si čolnič, si mu z jadrami
krmo popravil,
ti mu pokazal si pot pravo v deželo duhóv.
Skrita nobena bilà ni zvezd ti
nebá poezije,
slednji je bil ti domač jezik omikan, učèn.
Stari Rimljan, kar svetá je gospod,
kar Grecija modra,
z Lahi Francoz, Španijol, Nemec in Albijonèc,
Čeh in Poljak, kar Rus in Ilir,
kar rod naš slovenski
slavnih izmislil si bil časa do tvoj'ga pisanj,
polno si znanost imel njih,
Čop, velikan učenosti!
Ti si zaklade duhá Krezove bil si nabral.
Nisi zaklepal domá ti žlahtnega
blagodarova,
sebi 'zročèno mladost, druge si z njim bogatil.
Komaj zastavil, rojak, si pero,
popréd praznujoče
v 'zgubo veliko rodú, krivega dókaj zamud,
v Save deroče valov vrtinčinah
smrt te zasači,
glas ti zaprè besedi, 'z rok ti potegne pero.
Zemlja, nemili čuvaj, nam zaklad tvoj
varuje skopa;

grobu na tvojem oči materi Slavi rosé.
Niso suhé nam prijatlom oči,
ko se spomnimo tebe
ino predragih s teboj tvoje ljubezni darov.
Seme, ki ti zasejal si ga, že gre
v klasje veselo;
nam in za nami dokàj vnukom obeta sadú.
Naj se učenost in ime, čast tvoja, rojak,
ne pozabi,
dokler tebi dragó v Kraj'ni slovenstvo živi!

Janezu N. Hradeckemu

ob petindvajsetletnici njegovega mestnega županstva. 27. rožnika 1845. l.

Od srčno zaželjenega poklica,
ki tebi 'zročil varstvo je Ljubljane,
pretekla je stoletja četrtnica.

Za svojega rojaka srca vžgane
je že takrat napolnil up veseli,
da mestu očetnemu zlat čas nastane.

Up najpredrzniši je spolnil z deli,
ki jih pred hitrih let valóv togôto
Emone bodo letopisi oteli.

Pregnal 'z zastavnih bukev si temnôto.
Pod težkim ključem bogatin ne hrani
zakladov z nezaúpljivo strahôto.

Roké zdaj pridne, umni zdaj možgani
lahko dobé pomoč. Da se razprosti
med vsaki stan obilnost — kaj ji brani?

Da tem, ki jim ne 'zliva v plôhi gosti
bogastva sreča, kapljice bolj skope
do jézera zberó se visokosti,

pred mnogo si hranilnico Evrope
jo nam oskrbel ti s tovar'ši, ktera
odvrača revščino in nje nastope.

Njim, ki grení potreba let večera,
al prêd je treščila v njih barko strela,
jim z jadri svojim' plavati zavera,

naproti tvoja je pomoč hitela;
z dobrotljivosti zborom si načinil,
da jih podpira mestna srenja cela.

Da bi v samôti revež ne poginil,
da brat pomagal bratu bi 'z nesreče,
občinsko hišo vbogim si vlastninil.

Kak tvoje je biló srce goreče
za čast in prid in blagorstvo Ljubljane,
Ljubljane, ljubice nebes in sreče!

Ozrì se na snežnikov velikane,
ko jih najmlajši žarek zôre zlate
pozdravi, k' iz iztoka post'lje vstane!

Daléč okrog poglej ravní bogate,
visokih žit na njih poglej valove,
nje reke breg, okrog zelene trate!

Poglej nje čvrste, bistrih glav sinove,
ki vnema v srcih se jim želja sveta,
obrnit' v doma čast vseh zgod osnove!

In zvestosrčne nje poglej dekleta,
lic rajski zor, oči poglej nebesa
in sramežljivost, ki je var'h njih cveta!

Obrni na-nje méstnjane očesa,
kak ljubijo poštenost in pravico: —
Veselje v prsih ti srcé pretresa.

Al grda delala pošast krivico
je méstnjanom in mesta je lepôti
pokrivši s siv'ga plašča nas temnico.

Bežáti moraš, hôti al ne hôti,
si mislil si, ko si se dela lotil,
s cesarsko pomočjo dat' strah mokroti.

Brijáreja storočnega si vkrótil,
močvirje vekoletno je pregnano;
megló slovó si vzet' od nas zarótil.

Z mostovi zaljšaš novimi Ljubljano,
bogastva vire nove ji odpiraš;
srcé za celo je deželo vžgano.

Kmetijske družbe ud nje zbor podpiraš,
podpiraš z njim domače ti «Novice»,
zahvalo vseh Slovencev si nabiraš,

ki bratov tihotijo zabavljice,
da smo zares mi Kranjci pozabili
že Slave matere, nje govorice,

ki stala v bran je Atilovi sili,
ki preživela mnoge je naróde,
ki naj naprej ohrani Bog jo mili!

Zato naj ti zahvala naša bode,
v del tvojih naj spomin ti tá bo čaša!
Pij, domorodec, zdravje 'z te posode!

Naj tvojih dni število se naraša,
naj vse britkosti tebi Bog odvrne,
vseh méstnjanov je in je prošnja naša!

Podobo tvojo, ki se zdaj odgrne,
časti naj pozni vnuk, nepozabljivi,
ko davno bomo rop mi zemlje črne,

ki kličemo iz srca: Bog te živi!

Nova pisarija.

Učenec.

Da zdaj, — ko že na Kranjskem vsak pisari,
že bukve vsak šušmar dajè med ljudi,
ta v prozi, òni v verzih se slepari,
jaz tudi v trop, ki se poti in trudi,
ledino orje naše poezije, —
se vriniti želim, se mi ne čudi!
Prijatelj, uči mene pisarije:
Kako in kaj ušeč se Kranjcem poje,
odkrij mi proze naše lepotije!

Pisar.

Ak so pisar postati želje tvoje,
moj zlati uk poslušaj in zastopi,
zapiši trdno ga v možgane svoje!
Ak hočeš kaj veljati v našem tropi,
besed se tujih boj, ko hud'ga vraga,
ak kos si temu, koj na prste stopi!
Naj proza tvoja bo lepôte naga,
Minerve nič ne prašaj, poj po sili,
pisarjem proza bo in pesem draga!
Češ biti v kranjskih klasikov števili,
debelo po gorjansko jo zarobi,
vsi bomo tvojo čast na glas trobili!
Ak rovtarske vezati znaš otrobi,
nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene,

in pozen vnuk poroma k tvoj'mu grobi.
Da kranjščina zaklad ti svoj odklene,
zapusti ročno mestne mi sosede,
tri leta pojdi v rovtarskè Atene!

Učenec.

Al žlahtne kranjske tam cvetó besede,
kjer govoriti dosti več ne znajo
pastirji samski, ko imena črede?

Pisar.

Tam, kjer po stari šegi še drekajo,
kjer ne zmajéjo dost' al nič jezika,
besed nemšk'vavcev grdih ne poznajo.

Učenec.

O srečne rovte! V vas me iti mika.
Al se bojim, pri rovtarju, pri kmeti,
da bera besedi ne bo velika.

Pisar.

Pečene, ljubček, piščeta na sveti
nikomur niso v grlo priletele;
brez truda večno se ne dá živeti.
Besede zrastene, besede zrele
ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,

nikjer ne bodo ti na nos visele.
Poslušaj ga, kako jo on zavije,
jezika sol, lepôta, da le zine —
in pravo ti vezánje se odkrije!
Tam pul'jo besedi se korenine.
K tem deni konce: ača, išče, uha,
on, ovka, ovec, druge pritikline,
to trdno skupaj zvari: Primaruha!
Lahko boš v kozji rog ugnal Slovence,
in proti tebi bo Dobrovski — muha!

Učenec.

O zlati uk! Adijo, mestne sence!
Apolon drugi bom jaz sred kozarjev
si v rovtah pletel nevmrjoče vence!
Al naše ljudstvo nekdaj ni oltarjev
Minerve in Apolona imelo;
od grških, od latinskih so pisarjev
dobili starši učenost v deželo,
in z njo besede tuje . . . Razodeni,
al vsaj se bode teh poslužit' smelo?

Pisar.

Bog tega vari! Po nobeni ceni
jezika naš'ga z njimi ne ognusi!

Učenec.

Saj tudi drugi to storé Slovéni!
Saj vemo, da turčuje Srb, da Rusi
tatárijo, Poljak da francozuje,
da včasih vrli Čeh nemšk'vati musi.

Pisar.

Lej, v knjigah njih je tol'kanj ljul'ke tuje
med lepo čisto slavščino zas'jane,
da je nobèn purist več ne izruje.
Al bukev naše kranjšč'ne spakedrane
peščičico denimo na ognjišče,
prerôjen Fenis čist da 'z ognja vstane!

Učenec.

Č'mu bo nam, prašam, prazno pogorišče?
Al mutasti počakamo zijali,
da 'z njega zraste novo besedišče?

Pisar.

Slovensko ljul'ko bomo rešetali,
hranili dobro zrno, in kar zmanka,
iz svojih bomo to možgan dodali.

Učenec.

Tè čudne zmesi starega ostanka
in iz novink Slovenec v Korotani,
ne bo razumel Štajerc, ne Ljubljanka.

Pisar.

Gorjačarji, tatovi in cigani
po svojem govorè. Kogá za silo
nam v bukvah jezik svoj imeti brani?

Učenec.

Gorjačarsko, cigansko káj berilo
bo čudno vam pisarjem pomagálo,
ak bo se vse drugače govorilo?
Sami svoj uk spoštujete premalo!
Več tujk c'lo tebi, ne zameri, uide —
zakaj bi se jih moje ustno balo?

Pisar.

To govorí se, kar na jezik pride!
Pogóvor, ko na všesa več ne bije,
ko zjutranja meglà se v nič razide.
Kar v bukvah je natisnjenega, vpije,
to, bratec, med učene gre lingviste
in priča od jezika lepotije.

Slovenci bodo brali bukve čiste,
ak nas ne hval'jo, naj me vzame zlodi!
Cel svet posnemal kranjske bo puriste.
Kar noč'te vi umeti k svoji škodi,
kar ne dopada vaši slepi buči,
častili bodo pôzni to narôdi!

Učenec.

Prižgal si, mojster, žar'k mi nove luči!
Na delopust da sodnega jaz dneva
slovim, še to, kaj pel bom, me poduči!

Pisar.

Horacij dulce et utile veleva,
kaj prida slišjo všesa naše rade:
nam utile je zrno, dulce pleva.

Učenec.

Romance zdaj pojèjo in balade,
tragédija se tudi nam obeta,
sonete slišim peti pevce mlade.

Pisar.

Od mene pesem vsaka je prekleta,
ki nima prav slovenskega imena,
naj še tako prijetno bo zapeta!

Ljubezen poje pevcev teh Kaména,
jeziku dela ino srcu rane . . .
V grdôbe strela trešči naj ognjena!
Balade od «Čebelice» zasrane,
da bi se té med nami zamorile,
tragédije ostale nam neznane!
Da bi Kranjice strupa 'z njih ne pile,
ljubezni sladke, ki srcé zapelje,
bi z Romejovo Jul'jo ne čutile!

Učenec.

Res škoda bi biló, zdaj od nedelje
do druge šestkrat se srcé uname;
je šega, da, kdor pride préd, préd melje! —

Pisar.

Balade pet' je mlatva prazne slame,
je reč pohújšljiva in zapeljiva!
Lenoro bere naj, kdor ne verjame!
Romanca je s tragédijo škodljiva.
Téh in sonetov in zdravic ne piši!
Sovraži vse te Muza sramežljiva.
Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
za hleve treba, treba je na polji,
poj to, kar kmet in méščan s pridom sliši!

Učenec.

Bog ti zaplati uk! Po tvoji volji
bom pel: gosence káj na repo var'je,
kak prideluje se krompir najbolji,
kako odpravljajo se ovcam garje,
preganjajo ušivim glavam gnide,
loviti miš' učil bom gospodarje . . .

Pisar.

O, zlati vek zdaj Muzam kranjskim pride!

Prva ljubezen.

Že miru srčnemu nevarna leta,
mladosti leta so slovó jemale;
domače sem lepé poznal dekleta,
dežel sem tujih videl hčere zale.
Bilà srcá prostost ni men' odvzeta,
že so prevzetne misli mi vstajale,
da mal' al nič ljubezen ne opravi
pri temu, ki se trdno v bran ji stavi.

Prišlà lepôte rajske je devica —
da videl bi ne bil podobe njene!
Rudeči zor osramotė nje lica,
in nje oči nebeških zvezd plamene.
Nikdar več zdrav ne bo, ki ga puščica
pogleda bistrega v srcê zadene.
Kdo znal popisat' ust bi ljubeznivost,
nedolžnih prs snegá kdo zapeljivost!

Namest' iskàt' zavetja v trumi gosti,
ko nji podobna stala je pred mano,
ki je od nje na zadnji petek v posti
Petrarkovo biló srce užgano,
pogleda njen'ga vžival sem sladkosti,
dokler da je srcé dobilo rano,
ki peče noč in dan me brez hladila,
ki ni dobiti ji nikjer zdravila.

Ne omečė je lica obledéne,
ne pesem žalostnih glasovi mili,
in ne oči od spanja zapuščéne,
solzé ne, ki teko iz njih po sili.
Veselje, mir zbežala sta od mene,
obup topi srcé, ker se ne vsmili. —
Tako, kdor misli trdno stati, pade.
Nevarno gledat' je dekleta mlade.

Zatorej, komur mar prostost je zlata,
cvetočih deklic naj ne ogleduje!
Bilá miru sta men' očesa tata,
na svoje naj poglede skrbno čuje!
Oči odpró ljubezni dur' in vrata,
skoz tė se naša pamet premaguje.
Kdor mene noče bogat', sam bo zvedel,
v nesreče moje reva bo zabredel.

Slovó od mladosti.

Dni mojih lepša polovica kmalo,
mladosti leta, kmalo ste minule!
Rodile ve ste meni cvetja malo,
še tega rož'ce so se koj osule.
Le redko upa solnce je sijalo,
viharjev jeze so pogosto rjule.
Mladost, vendèr po tvoji temni zarji
srcé bridkó zdihuje. Bog te obvarji!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Veselja dókaj strup njegov je vmoril:
sem zvedel, da vest čisto, dobro d'janje
svet zanič'vati se je zagovoril.
Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
Zbežale ste, ko se je dan zazoril.
Modrost, pravičnost, učenost, device
brez dot žal'vati videl sem samice.

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
komùr sovražna je, zastonj obrača;
kak veter nje nasproti temu vleče,
kogàr v zibeli vid'la je berača;
da le petica dá ime sloveče,
da človek toliko velja, kar plača.
Sem videl čislati le to med nami,
kar um slepí z golj'fijami, lažami.

Te videt', grje videti napake,
je srcu rane vsekalo krvave.
Mladosti jasnost vènder misli take
si kmalo iz srca spodi in glave.
Gradove svitle zida si v oblake,
zelene trate slavi si v puščave;
povsod vesele lučice prižiga
ji up golj'fivi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmisli, da dih prve sap'ce bode
odnesel to, kar misli so stvarile;
pozabi koj nesreč prestanih škode
in ran, ki so se komaj zacelile,
doklèr, da smo brez dna polnili sode,
'zučé nas v starjih letih časov sile.
Zato, mladost, po tvoji temni zarji
srcé zdih'valo bo mi. Bog te obvarji!

Glosa.

Slep je, kdor se s petjem vkvarja!
Kranjec moj mu ôsle kaže.
Pevcu vedno sreča laže;
on živi, vmrjè brez d'narja.

Le začniva pri Homêri!
Prosil reva dni je stare.
Mraz Ovid'ja v Pontu tare.
Drugih pevcev zgodbe bêri!
Nam spričuje Alighieri,
káko sreča pevce vdarja;
nam spričujeta pisarja
Luzijade, Don Quixota,
kakošna Parnasa pota . . .
Slep je, kdor se s petjem vkvarja!

«Káj Petrarkov, káj nam Tasov
treba, pevcev je prijetnih?»
Slišim od butic nevkretnih
prašat' zdanjih, prednjih časov.
Komur mar prijetnih glasov
pesem, ki pojo Matjaže,
boje krog hrovaške straže,
mar, kar pevec pel Ilir'je,
mar «Čebel'ce» rôji štirje, —
Kranjec moj mu osle kaže!

Lani je slepar starino
še prodajal, nôsil škatle,
meril platno, trak na vatle,
letos kupi si grajščino.
Naj gre pevec v daljno Kino,
še naprej se pot mu kaže!
Naj si s tinto prste maže,
naj ljubezen si obeta,
vneti lepega dekleta, —
pevcu vedno sreča laže.

Vènder peti on ne jenja!
Grab'te d'narje vkup gotove
in kupujte si gradove,
v njih živite brez trpljenja!
Koder se nebo razpenja,
grad je pevca brez vratarja,
v njem zlatnina čista zarja,
srebrnina rôsa trave;
s tem posestvom brez težave
on živi, vmrjè brez d'narja.

Zabavljivi in drugi napisi.

Predgovor in zagovor.

Feriunt — summos fulmina montes.

Naj misli, kogar bi puščice té zadele,
da na visoki vrh leté iz neba strele.

Vzrok nezlatega veka.

Prišli bi že bili Slovencem zlati časi,
ak klasik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi.

Novi Pegasus.

«Višnjani! Kám ste svoj'ga polža d'jali?»
„«Za Pegaza smo pevcem ga prodali.»“

Čebelice puščičarjem.

Kot vsaka ni žival lisica,
tak vsaki ni napis puščica.

Čebelice pravljičarjem.

Pravljica po Ezop' od vas zapela,
več nima slasti, kakor jed pogreta.

Čebelice šestomerjevcem.

Ak kdo v heksametru namest' spondeja
al dáktila posluži se troheja,
ne ve, kam se cezure dějo,
on vprega Pegaza v galéjo.

Čebelice pesmam brez **s** in **c**.

«Brez **c**étov teče vir mu Hipokrene,
in ê**s**ov v pesmah njega najti ni!»
„«Zatorej nimajo nobene **c**ene,
zato so pesmi tiste brez **s**oli.»“

Čebelice pevcem letnih časov.

Kdor govoriti kaj ne ve,
on vreme hval' al toži;
kdor pevcev peti kaj ne ve,
od letnih časov kroži.

Lesničniku in Levičniku.

Kako bi neki sladke pel Lesničnik!
Kako bi neki prave pel Levičnik!

Préd pevcu, potlej homeopatu.

Popred si pevec bil, zdaj si homeopat;
popred si časa bil, zdaj si življenja tat.

Čebelarju.

«Zakaj pač muhe moj lovi Kastelic?»
„«Prodajat' misli jih namest' čebelic!»“

Vodnik.

Pre'blečen sem menišič bil,
in rad sem pel, še rajši pil.

Ravnikarju.

Gorjancev naših jezik potujč'vavši
si kriv, da kolne kmet molitve bravši.

Abecedarju.

Slovenci! Ako čakate slovarja,
ne čakajte ga od abecedarja!

Ahaceljnovim pesmam.

Ne čudi se, neslane
da bodo pesmi brane!
Lej pure vabi: «puri, puri!»
in božje volke: «ščuri, muri!»
(Mera po vdarjih glasnikov in nasledu soglasnikov.)

Nekim pevcem duhovnih pesmi.

Res je duhovna, in res pesem ni vaša
duhovna.
Duh praznote ki imá, božjega prazna duhá.

Krempeljnu.

Nisi je v glavo dobil, si dobil le slovenščino
v kremplje.
Duh preonemčeni slab, voljni so kremplji bili.

Izdajavcu Volkmerovih fabul in pesem.

Slavo sramoti izda čenč Volkmera Murko
'zdajavec;
njen al apostelj bo lakomen Iškarijot?

Novičarjem.

Tat, rokomavh govorí jezik drugim neumeten,
marska po hlevu diši tvoja beseda, kmetavs!
Lepše biló bi berilo novic rokodelsko-
kmetijskih,
ako rokovnjaške in manj bi kmetavske bilé.

Kopitar.

Nosil učeno glavó s častjo sem vseh
premagavec;
smrt in ošabnost ste zmagale mene samé.

Daničarjem.

Dobrovski.

«Prijatel, ki 'z svetá prideš, mi povej po
pravici» —
Dobrovius modrost praša Kopitarjevo —
«Al Dubróvničanov srbski al mar vrli hrovaški
jezik pišejo Gaj, Gaja goreča druhal?»

Kopitar.

«Gaj daničár, daničárska druhal? — svoj
pišejo jezik,
slávščine ti južnih so janičarji dežel.»

Bahači čvetero bolj množnih Slave rodov.

Čeh, Poljak in Ilir, Rus svoj 'zobraziti jezik,
njih le mogočni ga rod íma pravico pisát'.
Beli Hrovat, Rus'njak ne, Slovak ne,
s Slovenci ne drugi;
tém gre, Slave pesòm, lajati, tace lizát'.

Narobe Katon.

Od drugih manjši in častèn manj rod je slovenski,
lakota d'narja, časti vleče pisarja drugám.
Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni;
Stanko Slovencev vskok, Vraz si narobe Katón.

Pričujoče poezije.

Sme nekaj nas, ker smo Prešérnove, biti prešernih;
pesem kaže dovolj, kak je naš oče kroták.

Slomšeku,

ko je bil na svetlo dal „Devištvo".

Ker stara para zlomek
devištva preveč vzel,
je njega mlajši, Zlomšek,
prodajat' ga začel.

Gospodu Izmajlu Sreznjevskemu

v spomin vel'kega tedna l. 1841.

Si slovenskega rodú,
te ne prašam, kam, čemú?
Kadar boš prišel domú,
sin neumrjoče Slave,
spomni bratov se krog Save!

Puščíčarjem.

1.

Puščičica brez žéla
'z debelega je čela.

2.

Puščíčar naj imá glavico zvito!
Terzit neslan je, kdor ima zabito.

Pesmam od močvirskega posušila.

«Kjé, prašate, meglé ljubljanske vir je,
kar naše posušèno je močvirje?» —
„«Rodíjo nam oblake zdaj meglene
od posušila pesemce vodéne.»"

Glosátorju.

Tam Kranj'c se košati, vseh Kranjcev je orakelj;
že dvakrat je poslal nam dneva polhen žakelj.

Čudni dehúr.

V Ljubljani je dehur, ki noč in dan žre knjige,
od sebe pa ne da najmanjše fige.

Repiču.

V Ljubljani je možič,
ki misli, da je ptič;
pa je le ptiča kosič —
Repič.

Prijatlu Ferdinandu Schmidu

v spominsko knjigo.

Ni mi prijetno
nemško imé,
srčno pa ljubim
kranjsko srcé.

Bog.

Kar je, beži; al beg ni Bog,
ki vodi vekomaj v ne-bo,
kar je biló, kar je, kar bo.

Božje in hudičeve hiše v Ljubljani.

Bog v farnih cerkvàh v Ljubljani se hvali peterih,
toliko tudi kosarn ima sleparski hudič:
svet' Peter, Miklavž, Jakob nas vabijo k Bogu,
nas Janez Krstnik, vabi Marija v nebo. —
Hiše: kazino, redút, kolosêum, z njimi teáter
ima strelišče hudič, svoje si cip'ce loviť.

Napis na velikem zvonu pri svetem Joštu.

Moj bron je najden bil v dnu morja, ko Turčije
kraljestvo v Héladi končal je Navarin.
Ga kupi romar, ga Samassa v zvon prelije
Glasim zdaj božjo čast iz svet'ga Jošta lin.

Nagrobni napis metelčici.

Kdor ne zna napisa brati,
sèm obrne naj oči!
V njem zapisano stojí:
«Spod' metelčica leži,
ker ji vsi homeopáti
niso mogli pomagáti;
b'la nje smrt je žlica kaše —
tri molite očenaše!»

Napis na grobu Čopovem.

Jezike vse Evrope je učene
govóril, ki v tem tihem grobu spi;
umetnosti je ljubil le, 'zgubljéne
mu b'le so ure, ko njim služil ni;

mladenčem v Reki, v Lvovu in v Ljubljani
netrúden učenik je um vedril.
Akò bi daljši časi b'li mu dani,
svoj narod s pismi bi razsvetlil bil.
Peró zastavi komaj, stare Slave
buditi rod, — odnese val ga Save!

Napis na Linhartovem grobu.

Stezé popustil nemškega Parnasa,
je pisal Kranja zgodbe star'ga časa.
Komú Matiček, Mic'ka, hči župana,
ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
Slavile, dòkler mrtvi se zbudijo,
domači boste ga Talija, Klijo.

Napis na grobu Franca Julianija,

duhovnega pastirja na Šentjoški gori, pokopanega v Šmartinu pri Kranju.

Opasal vere je orožje
za božjo čast vojščák goreč;
bil svitel svéčnjak cerkve božje
je prid'gar, spovednik sloveč.

Da brez močí bi noč b'la huda,
čuvàl je romarjev pastir;
tam Bog mu daj plačilo truda
v nebesih uživat' večni mir!

Grobni napis dvema dečkoma,

ki sta hitro zapored v nežnih letih umrla. —

Jasni so in srečni b'li
nij' življenja kratki dni.
Glas zasliš'ta: «Prid'te k meni,
majhni vi, nezadolženi!»
Duše nij'ne sta vesele
repetničice razpele. —
Oča, matere očesa
môkre gledajo v nebesa.

Zastavica.

I.

Šestero črk je zvezanih takó,
da, če zapóred ena odleti,
vender ostanek prazen glas ne bo —
ampàk pomembo drugo zadobí:

beseda laška je z vsemì šestémi
in taka tudi s črkami petémi,
latinska s štirimi je, kranjska s trémi,
in z dvéma črkama je spet Kranjica,
pri vseh naródih je domá samica.

II.

Kraj je beseda s črkami šestémi,
v kter'ga hodi marsikdo s petémi,
ki ga spoznal boš po napeti štuli,
in da le svôjo, to neumno tuli;
akò nadlégo meni dela, z njim,
kar s štir'mi črkami povem, storim.
Kar šest njih ne stori nikdar z ljudmi,
lahko storé v sintáksi črke tri;
priganjam z dvema te, ak šè se trudi
z uganko glava, samka se ti čudi.

GAZELE

1.

Pesem moja je posoda tvojega imena,
mojega srca gospoda, tvojega imena;
v nji bom med slovenske brate sladki
glas zanesel
od zahoda do izhoda tvojega imena.
Na posodi v zlatih črkah slava se bo brala
od naroda do naroda tvojega imena.
Z nje svitlôba bo gorela še takràt, ko bova
onstran Káronov'ga broda, tvojega imena.
Bolj ko Dêlije, Koríne, Cintije al Lavre
bi biló pozabit' škoda tvojega imena.

2.

Oči sem večkrat prašal, ali smem
ljubiti te; odgóvora ne zvem.
Od daleč gledaš, draga me, prijazno,
prevzetno vihaš nos, ko mimo grem.
Ak v tebe so obrnjeni pogledi,
odtegneš prêcej svoj obraz očem;
al, ak dekleta druga ogledujem,
zakriti jeze ni ti moč ljudem.
Tako, al ljubiš me, al me sovražiš,
kak bi ti vstregel, siromak ne vem.

3.

Žalostna komú neznana je resnica
da jo ljubim,
v pesmih mojih vedna, sama govorica,
da jo ljubim.
Ve že noč, ki britko sliši zdihovati me
brez spanja,
ve že svetla zarja, dneva porodnica,
da jo ljubim.
Ve že jutro, ve že poldne, ve že mračni
hlad večera
tiho tožbo moj'ga bled'ga, vel'ga lica,
da jo ljubim.
Prebival'šča moj'ga stenam, mirni je
samôti znano,
tudi ni nepokoju mesta ni novica,
da jo ljubim.
Ve že roža, ki pri poti, koder draga hodi,
raste,
ve že, ki nad poljo leta ptica, da jo ljubim.
Ve že mokri prag nje hiše, vsaki kamen
blizo njega,
ino ve, ki mimo vodi me stezica,
da jo ljubim.
Ve že vsaka stvar, kar vedet' in kar slišati
od mene
in verjeti noče draga mi devica,
da jo ljubim.

4.

Draga! Vem, kako pri tebi me opravljajo ženice,
prav'jo, da v ljubezni moji ni bilo nikdar resnice;
kak si brusijo jezike in ti štejejo na prste
pri kofetu, kar jih nisem, kar sem ljubil jih, device.
Al poslušaj mojo spoved, rekla boš, da sem nedolžen,
da le sama ti si kriva, ak je v temu kaj krivice.
Dokler ne cvetè še roža, so v častì pri nas vijol'ce,
zvončike, marjet'ce, druge tudi číslamo cvetlice;
kdor ni slišal nikdar peti sladkih pesem Filomele,
rad poslušal bo strnade, ščinkovce in druge ptice.
Al je moč na prvi prostor jo v zbiral'ščih posaditi,
moč ji prvo čast skazáti, ako v njih je ni kraljice?
Prèd dekleta so imela, al kar ti cvetèš med njimi,
vseh lepot nobena nima nam dopasti več pravice.
To pomisli, ne zameri, da, kar solnce sem zagledal,
od oči so tudi meni se uzdignile temnice.

5.

Med otroki si igrala, draga, lani. Čas hiti.
Letos že unemaš srca po Ljubljani. Čas hiti.
Koder hodiš, te mladenči spremljajo z očmi povsod;
satelitov trop nam zvezde kraj oznani. Čas hiti.
Zdaj je Hanibal pri Kanah, premagavec tvoj obraz,
naša srca Rim, ostrašen, ne vstrah'vani. Čas hiti.
Deklica prevzetna! Zmisli, kak je kratek vsaki cvet,
da začnè se leto starat' že v srpani. Čas hiti.
Pevca vbozega usliši, ki ga ranil tvoj pogled,
pred ko starost bo Mahaon njega rani. Čas hiti.
Da Helenina lepôta, tol'kanj mož pred Trojo smrt
ni pozabljena, le pesem sama brani. Čas hiti.

6.

Al bo kál pognalo seme, kdor ga seje,
sám ne ve.
Kdor sadi drevo, al bode zred'lo veje,
sám ne ve.
Se pod stropom néba trudi let' in dan nomád,
al pa konec leta bode kaj prireje, sám ne ve.
In kupèc po svetu hodi, al pa kaj dobička bo,
za blago, kadàr gotove dnarje šteje, sam ne ve.
In vojščak, ki ga trobenta vabi
med kanonov grom,
kaj plačilo bo vročine, ran in žeje,
sám ne ve. —
Lej, tak pevec teh gazelic, al jih bereš ti al ne,
al pri njih srce ledeno se ogreje, sám ne ve.
In al veš, da ti ga vnemaš,
ti mu pevski ogenj daš,
al se smel bo razodeti vsaj pozneje, sam ne ve.

7.

Kdor jih bere, vsak drugače pesmi moje sodi.
Eden hvali, in spet drugi vpije: «Fej te bodi!»
Tá veli mi: «Poj sonete!», oni: «Poj balade!»,
tretji bi bil bolj prijatelj Pindarovi odi.
Bo prijeten morebiti temu glas gazelic,
oni bo pa rekel: «Kaj za Vódnikom ne hodi?»
Razuzdanim bodo moje pesmi prenedolžne,
al terc'jalke porekó, da jih je vdihnil zlodi . . .
Jaz pa tebi sami, draga, želel sem dopasti,
drugih nisem prašal, kaj se njim po glavi blodi.

SONETI

Očetov naših imenitna dela,
kar jih nekdanjih časov zgodba hrani:
kako Metulum se Avgustu brani,
kaj je do zdaj Ljubljana doživela,

kak vere bramba je bilà deželа,
kako pri Sisku Kolpe so pijani
omagali pred Kranjci Otomani,
vam bo Homerov naših pesem pela.

Preslabe peti boje vam sloveče,
pojo Kranjic lepôto moje strune
in tvojo čast, nevsmiljena devica!

Pojo ljubezni moje vam nesreče,
kakóvi revež je, ki ga presune
'z oči nebeških vržena puščica.

Vrh solnca sije solncev cela čreda
po néba svetlih potih razkropljêna;
od solnca, ljub'ga svoj'ga, zapuščêna
jih zemlja celo noč z veseljem gleda.

Ko se zlati oblakov truma bleda,
nazaj pripelje zarja ga rumena;
tak zemlja je v ljubezni vsa 'zgubljêna,
da vanje ne obrne več pogleda.

Kar zvezd nebo, deklet ima Ljubljana.
Rad ogledujem vas cvetočelične,
ljubljanske ljubeznive gospodične!

Al dragi taka moč je čezme dana,
da vpričo nje sem slep za vse device,
zamaknjen v mil' obraz srcá kraljice.

Tak, kakor hrepeni oko čolnarja
zagledat' vaj'ni zvezdi, Dioskuri,
kadár razgraja piš ob hudi uri,
ko se tepo valovi, grom udarja.

Zakaj, ak vaj'nih zvezd zasije zarja,
vetrovom Eol koj zaklene duri;
po morji, po razjasnjenem azuri
kraljuje mir, potihne šum viharja.

Tak, draga deklica, zvezd tvojih čakam,
tako in bolj še čakam hrepeneče
oči zagledat' tvojih svetle žarke.

Zakaj, ak ti reko bežat' oblakam,
ak še tako vihari jeza sreče,
nebo se koj zvedri krog moje barke.

Dve sestri videle so zmoti vdane
oči: bilô deklè je nizko ena,
bilà je druga njij' visoka žena,
obe lepôte cvet in čast Ljubljane.

Pobegnil tak sem, kakor srna plane
od lovcev v prejšnjih časih ostreljêna,
ko spet se strelcev truma ji zelena
prikaže in jo spomni stare rane.

Ak prašate, od kod strahôta taka:
ranila mene z ôstro sta puščico
Kupído strelec, mati z njim njegova.

Ta dva sem mislil videti bogova:
za Amorja sem mánj' imel sestrico,
bilà je večja Veneri enaka.

Kupído! Ti in tvoja lepa starka,
ne bosta dalje me za nos vodila;
ne bom pel vaj'ne hvale brez plačila
do konca dni, ko siromak Petrarka.

Dovolj je let mi že napredla Parka;
kogá mi je prinesla pevska žila?
Nobena me še ni deklet ljubila,
kadil ne bom več vaju brez prevdarka.

Obeti vaj'ni so le prazne šale.
Sit, nehvaležnika, sem vaj'ne tlake!
Ta leta, ki so meni še ostale,

cel dan iz pravd koval bom rumenjake,
zvečer s prijatli praznil bom bokale,
preganjal z vinom bom skrbi oblake.

Je od vesel'ga časa teklo leto,
kar v Betlehemu angeljcev hosana
je oznanila, da je noč končana,
dvakrát devetsto tri in trideseto.

Bil vél'ki teden je. V saboto sveto,
ko vabi môlit božji grob kristjana,
po tvojih cerkvah hodil sem, Ljubljana!
v Trnovo, tja sem uro šel deseto.

Trnovo, kraj nesrečnega imena!
Tam meni je bilo gorje rojeno
od dveh očesov čistega plamena.

Ko je stopila v cerkev razsvetljéno
v srce mi padla iskra je ognjena,
ki vgasnit' se ne dá z močjo nobeno.

Sonetni venec.

Poet tvoj nov Slovencem venec vije.
'z petnajst sonetov ti takó ga spleta,
da «magistrale», pesem trikrat peta,
vseh drugih skupaj veže harmonije.

Iz njega 'zvira, vanjga se spet zlije
po vrsti pesem vsakega soneta;
prihodnja v prednje koncu je začeta.
Enak je pevec vencu poezije:

vse misli 'zvirajo 'z ljubezni ene,
in kjer ponoči v spanju so zastale,
zbudé se, ko spet zarja noč prežene.

Ti si življenja moj'ga magistrale!
Glasil se 'z njega, ko ne bo več mene,
ran mojih bo spomin in tvoje hvale.

Ran mojih bo spomin in tvoje hvale
glasil Slovencem se prihodnje čase,
ko mi na zgodnjem grobu mah porase,
v njem zdanje bodo bolečine spale.

Prevzetne kakor ti dekleta zale,
ko bodo slišale teh pesem glase,
srcá železne d'jale proč opase,
zvestó ljubezen bodo bolj spošt'vale.

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
jim milše zvezde kakor zdaj sijale,
jim pesmi bolj sloveče se glasile.

Vendèr tè bodo morebit' ostale
med njimi, ker njih poezije mile
iz srca svoje so kali pognale.

Iz srca svoje so kali pognale,
ki bolečin molčati dalj ne more;
enak sem pevcu, ki je Leonore
pel Estijanke imenitne hvale.

Das' od ljubezni usta so molčale,
ki mu mračila je mladosti zore,
ki v upu nič imela ni podpore,
skrivaj so pesmi jo razodevále.

Željá se ogenj v meni ne poleže,
das' upa tvoj pogled v srcé ne vlije,
strah razžaliti te, mi jezik veže.

Bridkost, k' od nje srcé več ne počije,
odkrivajo njegove skrivne teže
mokrócvetoče rož'ce poezije.

Mokrócvetoče rož'ce poezije
očitajo to, kar se v prsih skriva.
Srcé mi je postalo vrt in njiva,
kjer seje zdaj ljubezen elegije.

Njih solnce ti si. V oknu domačije
ne dá te najti, luč ti ljubezniva,
v gledišču, na sprehodih sreča kriva,
ne v krajih, kjer plesavk vrstà se vije.

Kolikokratov me po mestu žene
zagledat tebe želja! Ne odkrije
se men' obraz lepôte zaželjène.

V samôti iz oči mi solza lije,
zatorej pesmi tebi v čast zložène
iz krajev niso, ki v njih solnce sije.

Iz krajev niso, ki v njih solnce sije,
kjer tvoje milo se oko ozira,
kjer vsa v pogledu tvojem skrb umira,
vseh bolečin se pozabljivost pije.

Kjer se veselje po obrazu zlije,
kjer mine jeza notranj'ga prepira,
kjer petje 'z polnega srca izvira,
zbudé se v srcu sladke harmonije.

Kjer porošêno od ljubezni čiste
kali, kar žlahtnega je, žene zale,
ko, ki budi dih pomladanjski liste,

od tamkaj niso pesmi tvoje hvale;
pomladi srečne, blagodarne tiste
cel čas so blagih sapic pogreš'vale.

Cel čas so blagih sapic pogreš'vale,
od tebe, drage deklice prevzetne,
prinesle niso vbožicam prijetne,
ki bi bilà jih oživila, hvale.

Bilé so v strahu, da boš ti, da zale
Slovenke, nemško govorit' umetne,
jih boste, ker s Parnasa so očetne
dežele, morebiti zanič'vale.

Kaméne naše, zapuščêne vbož'ce,
samice so pozabljene žal'vale,
le tujke so častile Kranjcev množ'ce.

Cvetlice naše poezije stale
do zdaj so vrh snežnikov redke rož'ce,
obdajale so vtrjene jih skale.

Obdajale so vtrjene jih skale,
ko nekdaj Orfejevih strun glasove,
ki so jim ljudstva Tracije surove
krog Hêma, Ródope bilé so vdale.

Da bi nebesa milost nam skazale,
otajat Kranja našega sinove,
njih in Slovencev vseh okrog rodove,
z domač'mi pesmam' Orfeja poslale!

Da bi nam srca vnel za čast dežele,
med nami potolažil razprtije
in spet zedinil rod slovenšč'ne cele!

Da b' od sladkote njega poezije
potihnil ves prepir, bilé vesele
viharjev jeznih mrzle domačije!

Viharjev jeznih mrzle domačije
bilè pokraj'ne naše so, kar, Samo,
tvoj duh je 'zginil, kar nad tvojo jamo
pozabljeno od vnukov veter brije!

Oblóžile očetov razprtije
s Pipinovim so jarmom sužno ramo;
od tod samó krvavi punt poznamo,
boj Vitovca in ropanje Turčije.

Minuli sreče so in Slave časi,
ker vredna dela niso jih budile,
omolknili so pesem sladki glasi.

Kar niso jih zatrle časov sile,
kar raste rož na mladem nam Parnasi,
izdihljaji, solzè so jih redile.

Izdihljaji, solzè so jih redile
s Parnasa moj'ga rožice prič'joče:
solzè 'z ljubezni so do tebe vroče,
iz domovinske so ljubezni lile.

Skeleče misli, da Slovenec mile
ne ljubi matere vanj upajoče,
da tebe zame vneti ni mogoče,
z britkostjo so srcé mi napolnile.

Željé rodile so prehrepeneče,
da s tvojim moje bi ime slovelo,
domače pesmi milo se glaseče;

željé, da zbúdil bi slovenšč'no celo,
da bi vrnili k nam se časi sreče,
jim moč so dale rasti neveselo.

Jim moč so dale rasti neveselo,
ko zgodnja roža raste zapeljana
od mlad'ga solnca kôpnega svečana,
ak nekaj dni se smeje ji veselo.

Al nagne žalostno glavico velo,
meglà k' od burje prileti prignana,
in pade iz nebes strupena slana,
pokrije sneg goré in polje celo.

Sijalo solnce je podobe zale,
pogleda tvoj'ga pil sem žarke mile,
ljubezni so cvetlice kal pognale.

Nad žarki solnca so se té zmotile,
na mrazu zapuščene so ostale,
ur temnih so zatirale jih sile.

Ur temnih so zatirale jih sile
vse pevca dni, ki té ti pesmi poje;
obup, življenja gnus začela bôje,
Erin'je vse so se ga polastile.

Kot v vêži je Orest Dijane mile
zadobil spet bil zdravje duše svoje,
tak bi bilé se od ljubezni tvoje
vmirile prsi, lica se zjasnile.

Zbežále so té sanje kratkočasne.
Biló blisk nagel upanje je celo,
ki le temnejšo noč stori, ko vgasne.

Od tod ni več srcé biló veselo;
kako bilé bi poezije jasne! —
Lej, torej je bledó njih cvetje velo.

Lej, torej je bledó njih cvetje velo,
in redke so in slabe, nebogljêne,
v zidéh tak podrtije zapuščêne
rastêjo včasih rože neveselo,

ki jim kropiv kardelo rejo vzelo,
in kar nežlahtnih zelišč kál tam žene;
al, ak v gredice vrta jih zelene
kdo presadi, cvetêjo koj veselo.

Tak blizu moj'ga bi srcá kraljice,
bi blizu tebe, solnca njih, dobile
moč kvišku rasti poezij cvetlice.

Ak hočeš, da bi zalši cvet rodile,
veselo vele vzdignile glavice,
jim iz oči ti pôšlji žarke mile!

Jim iz oči ti pôšlji žarke mile,
mi gledati daj lic svitlôbo zórno!
Le njì temè kraljestvo je pokorno,
samó njo vbogajo viharjev sile.

Skrbi verige bodo odstopile,
odpadlo bo železje njih okorno,
s preblago tvojo pomočjo podporno
vse njih se rane bodo zacelile.

Zjasnilo se mi bo spet mračno lice,
spet upanje bo v srcu zelenelo
in ustom dalo sladke govorice.

Na novo bo srcé spet oživelo,
v njem rastle jasnih poezij cvetlice,
in gnale bodo nov cvet bolj veselo.

In gnale bodo nov cvet bolj veselo,
ko rože, kadar mine zima huda,
in spet pomlad razklada svoja čuda,
razsipa po drevesih cvetje belo.

In toplo solnce vabi vèn čebelo,
pastir rumene zarje ne zamuda,
v grmovji slavček poje spet brez truda,
veselje preleti naturo celo.

O vem, da niso vredne take sreče!
Od straha, da nadležne poezije
bi ne bilé ti, mi srcé trepeče.

Naj pesmi milost tvoja vsaj obsije,
ki 'z njih, hladiti rane si skeleče,
poet tvoj nov Slovencem venec vije.

Magistrale.

Poet tvoj nov Slovencem venec vije,
ran mojih bo spomin in tvôje hvale;
iz srca svoje so kali pognale
mokrócvetoče rož'ce poezije.

Iz krajev niso, ki v njih solnce sije;
cel čas so blagih sapic pogreš'vale,
obdajale so vtrjene jih skale
viharjev jeznih mrzle domačije.

Izdihljaji, solzé so jih redile,
jim moč so dale rasti neveselo,
ur temnih so zatirale jih sile.

Lej, torej je bledò njih cvetje velo;
jim iz očí ti pôšlji žarke mile,
in gnale bodo nov cvet bolj veselo.

Ni znal molitve žlahtnič trde glave,
ko té začetek, v kteri poje hvala
se njé, ki mati božja je postala;
kar znal, je vedno môlil 'z misli prave.

Ko znebil duh se trupla je težave,
legenda pravi, da je roža zala
'z njegovega srcá skoz grob pognala
z napisom zlatih črk: «Marija ave!»

Od zora, da se nagne dan k večeri,
glasi po noči pesem se ognjena
le tebi, s'cer nobeni Eve hčeri.

Da prèd, ko vgasnila smrt moč plamena,
je 'z srca zrastel venec, ne zameri,
ki nosi črke tvojega imena.

Sanjalo se mi je, da v svetem raji
bilà sva srečna tam brez zapopadka.
Bilà je proč življenja doba kratka,
kjer me od tebe loč'jo časi, kraji.

Sedela z Lavro ti si sestra mlaji,
pred vama je bilà dni prejšnjih pratkà;
bilà med vama govorica sladka,
kakó slovela ktera je od vaji.

In tam na tehtnico svet'gà Mihela
s Petrarkom d'jala sva sonete svoje —
visoko moja skled'ca je zletela.

Prid'jala čednosti sva nje in tvoje
vsak svojim pesmam, in skudela
njegà bilà ni niž' od skled'ce moje.

Velika, Togenburg, bilà je méra
trpljenja tvoj'ga; moje ga premaga.
Nazadnje omeči se tvoja draga,
ti vsak dan ôkno celice odpéra.

Od zora srečen upaš do večera,
da bo vid'joča nje podoba blaga,
in ko ti že priteče smrtna sraga,
se še zaúpljiv k nji pogled ozera.

V nebesih nje oči jaz videt' menim,
kadàr predrznem vanje se ozreti,
dva jezna kéruba z mečem ognjenim.

Da bi ne žalil je, v vednem trepeti
bežim jaz revež pred pogledom njenim;
noben mi žar'k v življenja noč ne sveti.

Biló je, Mojzes, tebi naročeno,
peljati v Kanaan kardêlo Juda.
Ak pride srečna, pride ura huda,
zamišljen si v to opravilo eno.

Od daleč vgledaš zemljo zaželjêno,
povrnjena veselja je zamuda,
in plačana so pota polna truda,
srcé otrpne ti razveseljêno.

Pet' ljubeznivost tvojo in lepôto
je moj poklic in samo opravilo,
dokler me v groba ponesó temôto.

Ak gledat' smem obličje tvoje milo,
za žalostnih noči in dni samôto
mi dano je obilno povračilo.

Na jasnem nebu mila luna sveti.
Kjerkoli žarki nje so zasijali,
po zimi se snegá, ledú kristali,
demánti rôse bliskajo po leti.

Vsi čudeži noči so razodeti.
Stori svetila moč brez té, ki pali,
da luna jih ko solnce ne razžali,
da nenevarna je stvarem na sveti.

Ne bojte pesem se, ki jih prepeva
tvoj pevec, ti, tvoj ljubi, tvoja mati,
in ki jih pel do zadnjega bo dneva.

Brez tè moči, ko lune žarki zlati,
se v njih le tvoja cena razodeva,
pred njimi noče led srcá bežati.

Mars'kteri romar gre v Rim, v Kompostélje,
al tje, kjer svet' Antón Jezusa var'je,
Trsát obišče al svete Lušarje
enkràt v življenju al Marij'no Celje.

V podobah gledat' hrepeni veselje
življenja rajskega. Sled sence zarje
onstranske glor'je vtisnjeni v oltarje
ljubezni verne ohladi mu želje.

Ah, tak podobo gledat' me device,
nebeške nje lepôte senco, sanje
goljufne, v kterih komaj sled resnice,

ukaz želj vleče v tvoje domovanje;
srcé obupa manj moré puščice,
ur krajši tek, tam milše prs zdih'vanje.

Zgodi se včasih, da mahomedani
praznujejo, buddhísti v daljni Kini,
al ljudstva, kjer šopir'jo se bramini,
en dan z med njimi vjetimi kristjani.

Veselje onih glasen hrup oznani,
pojó trobente, piščal k tamburini;
obhajajo v srcá ga globočini
v samôtnih kotih ti z nočjó obdani.

Bil je tvoj god, glasnó so strune pele,
obhajali so s petjem ga in plesom
prijatli in prijatlice vesele.

Jaz praznoval sem z môkrim ga očesom,
v samoti so za srečne dni puhtele
iz polnega srcá željé k nebesom.

Oči bilé pri njì v deklet so sredi,
govor'le usta le od nje so hvale,
roké po sili njé ime pisále,
hodile so nogé le po nje sledi.

Prepov'd sem dal jim: vbogali pogledi,
molčala usta od podobe zale,
mir dale so roké, nogé ravnale
po rok, ust in oči so se izgledi.

Brez upanja ljubezni v svoji zmoti,
ki se mi pogasiti v srcu noče,
takó sem dolgo stavil se nasproti.

Ne vbogajo me misli, želje vroče;
drevesom, hišam, rekam, hribom poti
do njé ni njim zastaviti mogoče.

Kadàr previdi učenost zdravnika,
da smrti odvrniti ni mogoče,
ne brani jest' in piti mu, kar hoče,
z grenkôtami ne sili več bolnika.

Ko je viharjev sila prevelika,
togota njih se potolažit' noče,
kamòr val žene čoln obupajoče
leteti ga pusté rokć brodnika.

Ne bom več tebe pil, solz grenka kupa!
Pogledi, misli in željé goreče,
vam dam prostost, ker zdravja nimam upa!

Hodíte, kamor vedna slja vas vleče,
vpijanite od sladkega se strupa,
ki mi razd'jal srcé bo hrepeneče.

Odprlo bo nebo po sodnem dnevi
se 'zvoljenim. Svit glorje ne'zrečêni,
vso srečo bodo vid'li pogubljêni,
ki stali bodo tam na strani levi.

Pogled ta bolj jih, ko goreči levi
in ko strahovi vsi 'z peklà spuščêni
bo vstrašil, od njegà naprej podêni
mirú ne bodo našli v večni revi.

Oči nje od ljubezni razsvetljêne
smejale so se 'zvoljen'mu naproti,
bil priča sem njij' sreče ne'zrečene;

mi pred očmi je v najtemnejšem koti
pogled ta, brez miru naprej me žene
v obupu brezne po brezkončni poti.

Vi, ki vam je ljubezni tiranija
neznana bolj ko so studenci Nila,
vi, ki samó vestè, kaj posojila
nesó, kaj hiše, polje, kaj kupčija!

Iz vas si marsikteri glavo vbija,
al pojem res brez upanja plačila,
golovi, da bi je ne omečila
labudova 'z prs mojih melodija.

Povejte vi mi, slepi modrijani!
Al trud'jo za dobiček, za petico
v Ameriki se črni Afrikani?

Dal v hujšo služnost me je bog s puščico,
kakòr trpé med Turki jo kristjani . . .
Kogá nek' imam upati pravico!

Al prav se piše kaша ali kafha,
se šola novočrkarjev srdita
z ljudmi prepira starega kopita.
Kdo njih pa pravo trdi, to se praša!

Po pameti je taka sodba naša:
ak je od kafhe kaша bolj'ga žita,
in boljš' obdelana in bolj polita,
naj se ne piše kafha, ampak kaша!

Ak pa po črki boljša jed ne bode,
in zavolj črke ne trpi nič škode,
obhaja taka misel nas Slovence,

da pravdajo se ti možje znabiti,
za kar so se nekdanji Abderiti
v sloveči pravdi od oslóve sence.

Ne bod'mo šalobarde! Moskvičanov,
Gorenjci moji, knjige mi berimo!
In kar nam všeč bo, úzmat' se učimo
od bógmejev na meji Otomanov!

Iz kotov vseh od Skjaptrov do Šamanov
tak kakor srake gnezda vkup nosimo
besede tuje, z njim' obogatimo
slovenski novi jezik Ilir'janov!

Prekósili res bomo vse naróde,
najstarši med jeziki jezik bode,
ki se iz te čobodre bo naredil;

ker bomo tak govórili v Emoni,
ko žlobodrali so tam v Babiloni,
ko bil jim Bog je govorico zmedel.

Zopet izdajavcu Volkmerovih fabul in pesem.

S Pompeja premagavcem: «ϰαὶ σὺ τέϰνον!
Kaj tudi ti v nesreči meni dane,
o sin, zarastle že odpiraš rane,
da spet iz njih rudeča kri mi lije!

Al tvoja roka me na novo bije?
Kaj moja bolečina te ne gane?» —
Ko bere pesmi Volkmera neslane,
slovenska Štir'ja, tvoja mati, vpije.

Tvoj besednjak smo radi vsi sprejeli;
častil je Aristarh, ne priliz'vavci,
prihodnjih časov up v mladenča deli.

Zdaj nosiš vel'ki zvonec med nemšk'vavci;
Slovenci v trojni kličejo deželi:
«Gorjé, gorjé, gorjé mu izdajavci!» —

Mihu Kastelcu.

B'le zapuščene so Parnasa trate.
Mah, ljul'ka in osát ob krajih, v sredi;
na njih so 'zgubili Kamén se sledi,
molčali so glasovi lire zlate.

Vabile Kranjce sence so košate,
stezice zložne, cvet dišeč po medi,
sad brez potú; zapleč'vat so po redi
hodili med Muz nemških zbrane svate.

Ti si nas zbudil, zbral ob hudem časi.
Roké zaraščene trebiti jele
prostore na domačem so Parnasi.

Že vid'jo mesta se na njem vesele,
že slišijo se pesem sladki glasi;
pognal je cvet, med nosijo «Čebele»! —

Apel podobo na ogled postavi.
Ker bolj resnico ljubi kakor hvalo,
zad skrit vse vprek posluša, kaj zijalo
neumno, kaj umetni od nje pravi.

Pred njo s kopiti črévljarček se vstavi.
Ker ogleduje smolec obuvalo,
jermenov meni, da imá premalo.
Kar on očita, koj Apel popravi.

Ko pride drugi dan spet mož kopitni,
namest' da bi šel dalj po svoji poti,
ker črevlji so po godi, méč se loti.

Zavrne ga obraznik imenitni,
in tebe z njim, kdor nap'čen si očitar,
rekoč: «Le črevlje sodi naj Kopitar!» —

O Vrba! Srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta!
Da b' uka žeja me iz tvoj'ga svéta
speljala ne bilà, golj'fiva kača!

Ne vedel bi, kako se v strup prebrača
vse, kar srcé si sladkega obeta;
mi ne bilà bi vera v sebe vzeta,
ne bil viharjev nótranjih b' igrača.

Zvestó srce in delavno ročíco
za doto, ki je nima miljonarka,
bi bil dobil z izvoljeno devico.

In mirno plavala bi moja barka;
pred ognjem dom, pred točo mi pšenico
bi bližnji sosed varoval — svet' Marka.

Popotnik pride v Afrike puščavo.
Stezé mu zmanjka, noč na zemljo pade,
nobena luč se skoz oblak ne vkrade.
Po mes'cu hrepeneč se vleže v travo.

Nebo odpre se, luna dá svečavo.
Tam vidi gnezditi strupene gade,
in tam brlog, kjer ima tigra mlade,
vzdig'váti vidi leva jezno glavo.

Tako mladenča gledati je gnalo
naključje zdanjih dni, doklèr na poti
prihodnosti bilò je zagrinjalo.

Zvedrila se je noč. Zijá nasproti
življenja gnus, nadlog in stisk ne malo,
globôko brezno brez vse rešne poti.

Hrast, ki na tla vihar ga zimski trešne,
ko toplo solnce pomladanjsko seje,
spet ozelenil sem ter tje bo veje,
naenkrat ne 'zgubi moči poprešne.

Al vènder zanjga ni pomoči rešne.
Ko spet znebi se gozd snegá odeje,
mladik le malo al nič več ne šteje;
leži tam rop trohljivosti požrešne.

Tak siromak ti v bran, sovražna sreča,
stoji, ki ga iz visokosti jasne
na tla telebi tvoja moč gromeča.

Ak hitre ne, je smrti svest počasne.
Bolj dan na dan brli življenja sveča,
doklèr ji reje zmanjka in ugasne.

Komùr je sreče dar bilà klofuta,
kdor je prišèl ko jaz pri nji v zamero,
ak bi imel gigantov rok stotero,
ne spravi vkup darov potrebnih Pluta.

Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta,
kjer si poišče dom, nadlog jezéro
nabere se okrog in v eno mero
s togôtnimi valmi na stene buta.

Okrog ga drvità skrb in potreba;
miru ne najde revež, ak preiše
vse kraje, kar jih strop pokriva neba.

Še le v pokoju tihem hladne hiše,
ki pelje vanjo temna pot pogreba,
počije, smrt mu čela pot obriše.

Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi,
skrb vsak dan mu pomlájena nevesta,
trpljenje in obup mu hlapca zvesta,
in kes čuvaj, ki se nikdar ne vtrudi.

Prijazna smrt, predolgo se ne múdi!
Ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
ki pelje nas iz bolečine mesta
tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi;

tje, kamor moč pregánjavcev ne seže,
tje, kamor njih krivic ne bo za nami,
tje, kjer znebi se človek vsake teže;

tje v posteljo postlano v črni jami,
v kateri spi, kdor vanjo spat se vleže,
da glasni hrup nadlog ga ne predrami.

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča,
iz mojih ust prišlà beseda žala;
navadil sem se, naj Bogú bo hvala,
trpljenja tvojega, življenja ječa!

Navadile so butare se pleča
in grenkega se usta so bokala;
podplát je koža čez in čez postala,
ne straši več je trnjevka bodeča.

Otrpnili so udje mi in sklepi,
in okamnelo je srcé preživo,
duhá so vkrótili nadlog oklepi.

Strah zbežal je, z njim upanje golj'fivo.
Naprej me sreča gladi ali tépi,
me tnalo našla boš neobčutljivo!

Memento mori!

Dolgost življenja našega je kratka.
Kaj znancev je zasula že lopata!
Odprta noč in dan so grôba vrata,
al dneva ne pove nobena prat'ka.

Pred smrtjo ne obvar'je koža gladka,
od nje nas ne odkup'jo kupi zláta;
ne odpodí od nas življenja tata
veselja hrup, ne pevcev pesem sladka.

Naj zmisli, kdor slepôto ljubi svéta,
in od veselja do veselja leta,
da smrtna žetev vsak dan bolj dozóri.

Znabiti, da, kdor zdaj vesel prepeva,
v mrtvaškem prtu nam pred koncem dneva
molčé trobental bo: «Memento mori!»

Matiju Čopu.

Vam izročím, prijatla dragi mani,
ki spi v prezgodnjem grobu, pesem milo!
Ločitvi od njegà mi je hladilo,
bilà je lek ljubezni stari rani.

Minljivost sladkih zvez na svet' oznani:
kak kratko je veselih dni število,
da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba v prsih hrani.

Pokôpal misli visokoleteče,
željá nespolnjenih sem bolečine,
ko Črtomir ves up na zemlji sreče.

Dan jasni dan oblačni v noči mine,
srcé veselo in bolnó, trepeče
vpokoj'le bodo groba globočine.

KRST PRI SAVICI

Uvod.

Valjhun, sin Kajtimara, boj krvavi
že dolgo bije za krščansko vero.
Z Avreljem Droh se več mu v bran ne stavi.

Končano njijno je in marsiktero
življenje. Kri po Kraj'ni, Korotani
prelita napolnila bi jezéro.

Gnijó po polji v bojih pokončani
trum srčni vojvodi in njih vojščaki.
Sam Črtomir se z majhnim trôpom brani.

Bojuje se najmlajši med junaki
za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
za Črte, za bogove nad oblaki.

On z njimi, ki še trd'jo vero krivo,
beži tja v Bôhinj, v Bistriško dolino,
v trdnjavo zidano na skalo sivo.

Še dan današnji vidiš razvalino,
ki Ajdovski se gradec imenuje;
v nji gledaš Črtomirovo lastnino.

Devetkrat večja množ'ca jih obsuje
in zveste straže krog in krog postavi,
odvzame up jim vse pomoči tuje.

Visôke odre tamkaj si napravi,
zidovje podkopuje, vrata seka;
ne polasti se njih, ki so v trdnjavi.

Šest mes'cev moči tla krvava reka,
Slovenec že mori Slovenca, brata —
kakó strašnà slepôta je človeka!

Ko niso meč, sekira in lopata
jih mogle, lakota nepremagljiva
preti odpreti grada trdna vrata.

Dalj Črtomir jim reve ne zakriva,
besede té tovar'šem reče zbranim:
«Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva!

«Le malo vam jedila, bratje, hranim.
Branili smo se dolgo brez podpore;
kdor hoče se podati, mu ne branim!

«Kdor hoče vas dočakat' temne zore,
neproste dni živet' nočém enake,
ne branim mu, al jutra čakat' more!

«S sebój povabim druge vas junake,
vas, kterih rama se vkloniti noče.
Temnà je noč, in stresa grom oblake.

«Sovražnik se podal bo v svoje koče.
Le majhen prostor je tje do goščave;
to noč nam jo doseči je mogoče.

«Največ svetá otrôkom sliši Slave!
Tje bomo našli pot, kjer nje sinovi
si prosti vol'jo vero in postave.

«Ak pa naklonijo nam smrt bogovi —
manj strašna noč je v črne zemlje krili,
ko so pod svetlim solncem sužni dnovi!» . . .

Ne zapusti nobeden ga v ti sili,
molčé orožje svoje vsak si vzame.
Strahljivca v celem ni imèl števili.

Al komaj vrata so odprta, vname
se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje:
Valjhun tam s celo jih močjo objame.

Tud' on se je zanesel na njih spanje,
prelesti mislil je ozidje grada
in ponevédoma planiti nanje.

Ko svojo moč najbolj vihar razklada,
okrog vrat straža na pomoč zavpije,
in vstane šum, da mož za možem pada.

Ko se neurnik o povodnji vlije,
iz hriba strmega v doline plane,
z deročimi valovami ovije,

kar se mu zoper stavi, se ne vgane
in ne počije préd, da jez omaga:
Tak vrže se Valjhun na nekristjane.

Ne jenja préd, doklèr ni zadnja sraga
krvi prelita, dókler njih kdo sôpe,
ki jim bilà je vera čez vse draga.

Ko zor zasije na mrličev trôpe,
ležé, k' ob ajde žetvi al pšenice
po njivah tam ležé snopôvja kôpe.

Leži kristjanov več od polovice.
Med njimi, ki so padli za malike,
Valjhún zastonj tam išče mlado lice

njegà, ki kriv moritve je velike.

Krst.

Mož in oblakov vojsko je obojno
končala temna noč, kar svetla zarja
zlati z rumen'mi žarki glavo trojno
snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja.
Bohinjsko jézero stoji pokojno,
sledú ni več vunanjega viharja.
Al somov vojska pod vodó ne mine
in drugih roparjev v dnu globočine.

Al jézero, ki na njegà pokraj'ni
stojiš, ni, Črtomir, podoba tvoja? —
To noč je jenjal vojske šum vunajni,
potihnil ti vihar ni v prsih boja.
Le hujši se je zbudil črv nekdajni,
ak prav uči me v revah skušnja moja;
bolj grize, bolj po novi krvi vpije,
požrešnejše obupa so Harpije.

Na tleh ležé Slovenstva stebri stari,
v domačih šegah vtrjene postave.
V deželi parski Tèsel gospodari,
ječé pod težkim jarmom sini Slave.
Le tujcem sreče svit se v Kraj'ni žári,
ošabno nos'jo ti po kônci glave.
Al, da te jenja ta skeleti rana,
ne boš posnel Katóna Utičána!

Prenesla pričujoče ure teže
bi ne bilà let poznih glava siva.
V mladosti vender trdniše so mreže,
k v njih drži nas upa moč golj'fiva.
Kar, Črtomir, te na življenje veže,
se mi iz tvojih prejšnjih dni odkriva,
ko te vodila ni le stara vera
tje na osredek Blejskega jezéra.

Tje na otok z valovami obdani,
v današnjih dnevih božjo pot Marije;
v dnu zad stojé snežnikov velikani,
poljá, ki spréd se sprósti, lepotije
ti kaže blejski grad na levi strani;
na desni gričck se za gričem skrije.
Dežela kranjska nima lepš'ga kraja,
ko je z okolšč'no tá, podoba raja.

Tam v časih Črtomira na otoki
podoba bóginje je stala Žive,
ki so 'zročêni ji mladenčev stoki,
ki so ji, ve dekleta ljubeznive,
'zročêni vaši smehi, vaši joki,
orožja, ki so nam nepremagljive. —
Tam bog'nje vêžo Staroslav in lepa
njegova hči odpira in zaklepa.

Hči Bogomila, lepa ko devica
slovéča Hêro je bilà v Abidi.
Nedolžnost vnema ji oči in lica,
lepote svoje sáma le ne vidi.
Priliznjena mladenčev govorica
je ne napihne, ji srcá ne spridi.
Spolnila komaj je šestnajsto leto;
srcé mladó ni za noben'ga vneto.

Dari opravit bog'nji po navadi
prinese Črtomira lahka ladja,
od tega, kar rastè pri njega gradi,
od črede, žita in novine sadja.
Ko bliža z njimi se devici mladi,
zadene ga, ko se je najmanj nadja,
iz nje oči v srcé ljubezni strela;
plamen neogasljiv je v njemu vnela.

O blagor, blagor, Črtomir ti! Vneta
je deklica od tvojega pogleda.
Kak od zamáknjenja je vsa prevzeta,
kak gleda v tla, kak trese se beseda!
Ko zárija, ki jasen dan obeta,
zarumeni podoba njena bleda,
in v tvoji roki roka nje ostane
zadržana ji od moči neznane.

Naj pevec drug vam srečo popisuje,
ki celo leto je cvetlà obema:
kak Črtomir osredek obiskuje,
kak oče omladi med njima dvema,
ki ni ko meni mu veselje tuje,
ki srečna ga ljubezen v prsih vnema,
pijanost njij'no, ki tak hitro mine,
pregnana od ločitve bolečine.

Že, Črtomir, je treba se ločiti!
Ne slišiš, kak glasnó trobenta poje?
Pripodil s sábo je Valjhun srditi
požigat božje vêže divje roje.
Povsod vzdigujejo se vere ščiti,
ki si prejel od matere jo svoje,
té vere, ki ji deklica ta služi,
ki z njo te zdaj ljubezen čista druži.

Kak težka, britka ura je slovesa!
Stojé po licih jima kaplje vroče,
objeta sta ko bi bilà telesa
en'gà; spustiti ustno ustna noče.
Si 'z lev'ga oče, desnega očesa
jok briše, ki ga skriti ni mogoče,
ko vidi v táko žalost nju vtopljene,
in da tolažbe zanje ni nobene.

Bi spomnil njima zmage večno slavo,
ak bi, da jo doseči moč je, sodil;
al preveliko trumo je čez Dravo
po Kokri doli v Kranj Valjhun pripodil.
Se možu zdi, da gre le v smrt krvavo,
brez da bi vero, brate osvobodil. —
List pride, kak vasí in veže božje
goré . . . Čas, Črtomir, je vzet' orožje!

In šel je boj boj'vat brez upa zmage,
in skazal se je korenine prave.
Kjer suče meč, na čelu smrtne srage
ležé sovražnikov truplà krvave
mrtvih al izdih'jóčih duše drage.
Vender ne meč, ne moč gradú trdnjave
bogov ne more rešit' slavnih staršev
in ne pred smrtjo ohranit' tovaršev.

Premagan pri Bohinjskem sam jezéri
stoji naslonjen na svoj meč krvavi.
Z očmi valov globôki brezen meri,
strašnè mu misli rójijo po glavi.
Življenje misli vzet' si v slepi veri,
al nekaj mu predrzno roko vstavi: —
bilà je lepa, Bogomila, tvoja
podoba, ki speljala ga je 'z boja.

Enkràt videt' želi podobo milo,
pozdravit' prejšnjega veselja mesto.
Al srečno je prestala časov silo,
al njeno mu srcé še bije zvesto,
al morebit' pod hladno spi gomilo,
al premagavec mu je vzel nevesto.
Al živa, al mrtvà je, 'zvedet' more;
ločiti préd se iz svetá ne more.

Znan ribič priveslá od one stráni.
Opomni ga, kak sam sebè pozabi,
kakó povsod ga iščejo kristjani,
kak z vjetimi Valjhun srditi rabi.
Prijazno dalj mu tam ostati brani.
Stopiti k sebi ga v čolnič povabi,
da ga pripelje v varniše zavetje.
Vda Črtomir se v to, kar ribič svet'je.

In brž veslata v konec ta jezéra,
kjer bistra vanjga pribobni Savica.
Ker srečen veter nji' roké podpéra,
čolnič leti ko v zraku urna ptica.
Se ribič po sovražnikih ozéra,
čoln vstavi, kjer je gosta senc temnica. —
Ker se mu zdi, da lakota ga grudi,
junaku, kar je v torbici, ponudi.

Želi dat' Črtomir mu povračilo,
al v vojski d'narji so bili razdani.
Da Staroslav, se spomni, z Bogomilo
mu v skrivnem kraji tovor zláta hrani,
nju poiskati dá mu naročilo,
in dá mu prstan sámo njima znani,
da bo pri njima storil mu resnico; —
prinesti zláta reče četrtnico.

Po Bogomili prašat' mu ukaže:
Al gleda svetlo solnce, je še živa,
al so obvar'vale jo mokre straže,
al pred sovražniki drugéj se skriva,
in kod najvarniši se pot pokaže
tje, kjer zdaj draga deklica prebiva?
Pri slapu čakal jutri bo Savice
vesele ali žalostne novice.

Slap drugo jutro mu grmi v ušesa.
Junak premišlja, kak bolj spodaj lena
vodà razgraja, kak bregove stresa,
in kak pred njo se gôre ziblje stena;
kak skale podkopuje in drevesa,
kak do nebes leti nje jeze pena. —
«Tak se zažene, se pozneje vstavi
mladenič», Črtomir pri sebi pravi.

Zbudi ga 'z misli teh mož govorica,
ki bližajo se z blagom obložêni.
Spozna koj ribiča poštena lica.
Neznan mož pride po stezi zeleni.
Talar in štola, znamenja poklica,
povesta mu, da služi Nazareni.
Po meč bi desna se bilà stegnila —
v ti priči se prikaže Bogomila.

«O, sèm na srce moje, Bogomila!
Skrbí je kônec, žalosti, nesreče,
se trese od veselja vsaka žila,
kar gledam spet v obličje ti cveteče!
Naj brije zdaj okrog viharjev sila,
naj se nebo z oblaki preobleče,
ni meni mar, kar se godi na sveti,
ak smejo srečne te roké objeti!»

Iz njega rok izmakne se počasi
in blizu se na prvi kamen vsede.
In v trdnem, ali vènder milem glasi
mladenču vnet'mu reče té besede:
«Ne združenja, ločitve zdaj so časi!
Šel naj' vsak sam bo skoz življenja zmede!
Da b' enkrat se sklenile poti náji,
me tukaj vidiš zdaj v samotnem kraji.

«Povedat' moram ti, da sem kristjana
malikov zapustila vero krivo,
da je bežala ta, k' ob solnci slana;
da dal krstit' je oče glavo sivo,
soseska je Marije službi vdana
v dnu jézera vtopila bog'njo Živo.
Kakó prišlà k resnice sem pogledi,
moj Črtomir, v besedah kratkih zvedi!

«Večkràt v otoka sem samotnem kraji,
ko te je ladja nesla proč od mene,
si mislila, al bo ljubezen naji
prešlà ko val, ki veter ga zažene;
al hrepenečih src željé najslaji
ogasil vse bo zemlje hlad zelene;
al mesta ni nikjer, ni zvezde mile,
kjer bi ljubeča srca se sklenile.

«Té misli, ko odšel si v hude boje,
miru mi niso dale več siroti.
V nevarnosti življenje vedet' tvoje,
zaprte vse do tebe videt' poti,
ni ved'lo kam se d'jati srce moje.
Tolažbe nisem našla v taki zmoti,
obupala sem skoraj tákrat reva.
Kak sem želela v noči ti svit dneva!

«En dan sem prašat šla po vojske sreči,
al skozi se še ni sklenila z vami.
Učil ljudi je mož bogaboječi,
duhovni mož, ki zdaj ga vidiš z nami:
kakó nas vstvaril vse je Bog največi,
kak greh prišel na svet je po Adámi,
kak se je božji sin zato včlovečil,
da bi otél naróde in osrečil.

«Da pravi Bog se kliče Bog ljubezni,
da ljubi vse ljudi, svojè otrôke;
da zemlja, kjer vijó viharji jezni,
je skušnje kraj, da so naš dom visôke
nebesa, da trpljenje in bolezni
z veseljem vred so dar njegove rôke;
da čudno k sebi vod' otroke ljube,
da ne želi nobenega pogube.

«Da vstvaril je ljudi vse za nebesa,
kjer glor'ja njega sije brez oblaka;
oko ni vid'lo, slišala ušesa
veselja, ki izvoljene tam čaka;
da spróstenim bo vseh težav telesa
se srečnim izpolnila volja vsaka;
da bodo tamkaj božji sklepi mili,
té, ki se tukaj ljubijo, sklenili.

«Ko šla domu sem z družbo naj'no v glavi,
me mož, ki je ta uk učil, dolde.
Prijazno v svoji šegi me pozdravi,
pové, da préd je štet bil med Druide,
da preobrnil se je k veri pravi;
da v naše kraje oznan'vàt jo pride.
Ker so vasi mu krog bilé neznane,
z menoj iti želi, ker noč postane.

«Domá očetu, meni razodeva,
kar prerok'vali nékdaj so preroki;
kak, kar grešila sta Adám in Eva,
na križu operó krvi potoki.
Popiše nama strah sodnega dneva,
vse čudeže, ki vere so poroki.
Kar vedet' treba je, 'zloži po vrsti;
ker sva mu vse verjela, naju krsti . .

«Al ena skrb me je morila vedno,
da ti med njimi si, ki Bog jih črti!
Večkràt sem v spanju vid'la glavo čedno
bledó ležati na mrtvaškem prti;
sem trepetala zate uro sledno,
da bi nebes ne zgrešil v britki smrti.
Mož božji mi bolnó srce ozdravi,
ker, da zamore vse molitev, pravi.

«Kolikokratov sem odtod v samoti
klečala, klicala pomoč Marije:
‚Zavreči v jezi ga, moj Bog, ne hoti,
ker v zmoti žali te, ne 'z hudobije,
ne daj v oblast sovražni ga togoti,
pred njo naj milost tvoja ga zakrije!'
In čudno te je tisto noč ohranil,
ko ni noben tovar'š se smrti vbranil.

«Iz spanja svoj'ga, Črtomir, se zbudi,
slovó daj svoji strašni, dolgi zmoti!
Po potih se noči temnè ne trudi,
ne stavi v bran dalj božji se dobroti,
in njene milosti dni ne zamudi!
Da sklenete se enkrat naj'ni poti,
ljubezen brez ločitve da zazóri
po smrti nama tam v nebeškem dvori!»

Črtomir.

Kak bom povrnil, Bogomila draga,
ljubezen, skrb, kar si trpela zame?
V veselji skoraj mi srcé omaga,
ki v njemu tvoja ga ljubezen vname.
Dokler krvi ne vteče zadnja sraga
in groba temna noč me ne objame,
ti sužno moje bo življenje celo.
Ti gospoduj čez vero, misli, delo!

Kako bi mogel tebi kaj odreči,
storiti téga ne, kar boš želela!
Al zmisli ran, ki jih Valjhuna meči
so stórili in p'šic njegovih strela!
Kaj videli krvi smo v Kraj'ni teči,
kristjanov tvojih vsa prevdari dela,
in mi povej, al ni Črt najbolj jezni
njih bog, ki kličeš ga bogá ljubezni?

Duhovni.

‚Po celi zemlji vsem ljudem mir bodi!'
Takó so peli angeljcev glasovi
v višavah pri Mesijesa prihodi.
Da smo očeta enega sinovi,
ljudje vsi bratje, bratje vsi naródi,
da ljubit' mor'mo se, prav' uk njegovi.
Valjhun ravna po svoji slepi glavi,
po božji volji ne, duhovni pravi.

Črtomir.

Ljubezni vere in mirú in sprave,
ne branim se je vere Bogomile.
Vem, da malike in njih službo glave
služabnikov njih so na svet rodile;
v njih le spošt'val očetov sem postave,
al zdaj ovrgle so jih vojske sile.
Ak sklene me s teboj krst, Bogomila,
kdaj bo zakona zveza me sklenila?

Bogomila.

Odločeni so roži kratki dnovi,
ki pride nanjo pomladanska slana,
al v cvetji jo zapadejo snegovi.
Tak mladi deklici, ki zgodna rana
srcé ji gloda, vsmrti mir njegovi,
le kratka pot je skoz življenje dana.
Al je za majhen čas se združit' vredno,
da bi ločitve spet se bala vedno?

Da bi od smrti rešil te nesrečne
in tamkaj mili Bog v nebeškem raji
z menoj te, dragi, sklenil čase večne,
pustila v némar sem željé najslaji;
pustila v némar dni na svetu srečne,
sem odpovedala se zvezi naji.
Je vslišana bilà molitev moja, —
ne smem postati jaz nevesta tvoja.

Bogú sem večno čistost obljubila
in Jezusu in materi Mariji.
Kar doživela let bom še števila
v željá bridkosti, v upa rajskem siji,
nobena me ne bo premogla sila,
bilà da svojemu, svetá Mesiji,
nebeškemu bi ženinu nezvesta.
Nikdár ne morem tvoja bit' nevesta! —

Duhovni reče med besede take:
«Zakóna sreče ta vživát' ne more,
kdor dela mojim, tvojim je enake
predrznil v časa se seját' razore.
Druid sem z zmoto jaz slepil rojake;
ak bi ne bil dajál tvoj meč podpore,
kdaj vgásnila bilà bi kriva vera,
bi vdova ne bilà žen marsiktera!

Tvoj pot je v Oglej, da položil nate
roké bo patriarh, ak duh te žene,
ko si pogubljal jih, oteti brate,
duhovnega te storil bo ko mene.
V deželah jutra čakajo bogate
te žetve, ne zamudi je nobene!
Le hitro v Oglej, tje do patriarha,
da posveti te mašnika, duš var'ha!

Črtomir.

Prav praviš, da ne smem jaz upat' sreče,
ki vedno je in bo sovražna meni.
Dosegel oče zmage ni sloveče,
končal življenje v vojski je 'zgubljêni.
Odšlà je mati komaj sponam ječe,
že davno jo pokriva grob zeleni.
Osrečit' hoče me ljubezen sladka,
al kak sladkost bilà je njena kratka!

V deželi koj trobente glas zapoje,
od Bogomile drage mene loči;
junaško bíli smo z Valjhunom boje,
vesele zmage dan nam ne napoči.
Pomóril meč je vse tovar'še moje,
beg je moj up, gozd je moj dom prič'joči.
Nespametna bilà bi z mano zveza,
ki me preganja vedno sreče jeza. —

Bogomila.

Ljubezni prave ne pozná, kdor meni,
da vgásniti jo more sreče jeza;
gorela v čistem, v večnem bo plameni
zdaj in ko mi odpade trupla peza.
V zakonu vender brani sad mi njeni
vživáti z Bogom trdniša zaveza.
Odkrila se bo tebi onstran groba
ljubezni moje čistost in zvestôba.

Da bodo znani božji jim obeti,
jih oznan'vàt pojdi v slovenska mesta!
Kar dni odločenih mi bo na sveti,
Bogú in tebi bom ostala zvesta;
v nebesih čákala bom pri očeti
čez majhen čas deviška te nevesta;
doklèr žalujejo po teb' oteta
kardela, prideš k meni v mesta sveta.

Izmed oblakov solnce zdaj zasije,
in mavrica na bledo Bogomilo
lepôte svoje čisti svit izlije,
nebeški zor obdá obličje milo.
Jok, ki v oči mu sili, komaj skrije.
Da ni nebo nad njim se odklenilo,
da je na svetu, komaj si verjame,
tak Črtomira ta pogled prevzame.

Ko je minul, kar misli, da bo v sili
zlata mu treba, si od mož ga vzame.
Dar rib'ču dá, njim, ki so ga nosili.
«Kar Staroslav zlata še hrani zame,
daj ga sirotam!» reče Bogomili,
se bliža ji, presrčno jo objame;
molčé podá desnico ji k slovesu,
solzé stojijo v vsakem mu očesu.

«O čakaj, mi dopolni prošnjo eno,
pred ko se loč'va!» Bogomila pravi,
«da mi v skrbeh ne bo srce vtopljèno,
da ložej se bridkosti v bran postavi,
pred ko greš v Oglej čez goró zeleno,
se vpričo mene odpovej zmotnjavi,
dokler te posveti krst, se zamudi!
Vodà je blizu in duhovni tudi.

Molčé v to prošnjo Črtomir dovóli.
Z duhovnim bliža slapu se Savice.
Molitve svete mašnik, on z njim móli,
v imenu krsti ga svetè trojice.
So na kolenih, kar jih je okoli;
se od veselja svet' obraz device,
ki je bilà podpora vere krive,
je opravljála službo bog'nje Žive.

Razlagajo, ko pride v Akvilejo,
mu sveta pisma prosta zmote vsake.
Postane mašnik, v prsih umrjèjo
nekdanji upi. Med svojè rojake
Slovence gre, in dalje čez njih mejo.
Do smrti tam preganja zmot oblake. —
Domu je Bogomila šla k očetu.
Nič več se nista videla na svetu.

Opombe.

Valjhún, od latinskih pisarjev Valhunus in Valdungus imenovan, je bil koroški vojvoda in poseben preganjavec nejevernikov. Že njegov oče Kajtimár (Chetimarus) si je veliko prizadjal, da bi krščansko vero razširil po Korotanu in Kranji. Ali Slovenci so se stare vere trdó držali in kristjane, posebno pa misijonárje preganjali. Poglej Valvazorja «Ehre des Herzogthums Krain» VII. bukve, 2. poglavje.

Avrélij, Dróh (Aurelius, Drohus) dva poglavarja nejevernikov. Poglej Valvazorja na mestu rečenem.

Žíva, bóginja ljubezni, slovenska Venera.

Párski (bavarski) Têsel. Tesel (Tassilo), parski (bavarski) vojvoda, je Valjhuna, ki so ga bili Slovenci v prvih letih vojvodstva iz dežele spodili, s tremi trumami vojščakov nazaj pripeljal in jim ga zopet vsilil. Poglej Valvazorja na mestu rečenem.

Slikovni dodatek

Vsi posnetki iz dodatka so bili posneti in obdelani v februarju 2010 leta

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Kip dr. Franceta Prešerna s spomenika v rojstni Vrbi

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernov spomenik v rojstni Vrbi

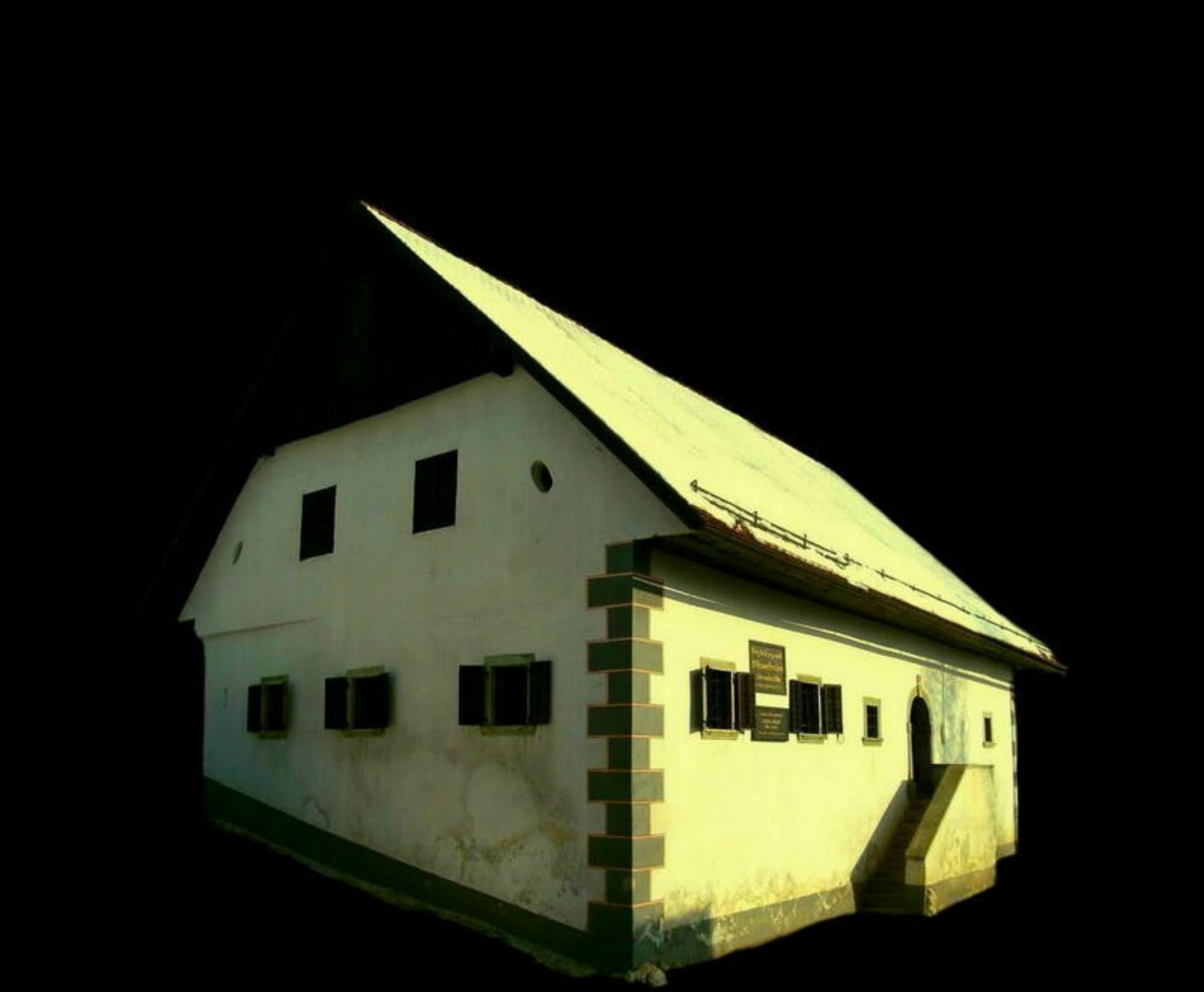

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernova rojstna hiša v Vrbi

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Detajl s fasade na Prešernovi rojstni hiši v Vrbi

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernov spomenik na Bledu

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernov spomenik v Kranju

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Kip dr. Franceta Prešerna v Prešernovem spominskem muzeju v Kranju

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernov spominski muzej na Prešernovi cesti v Kranju

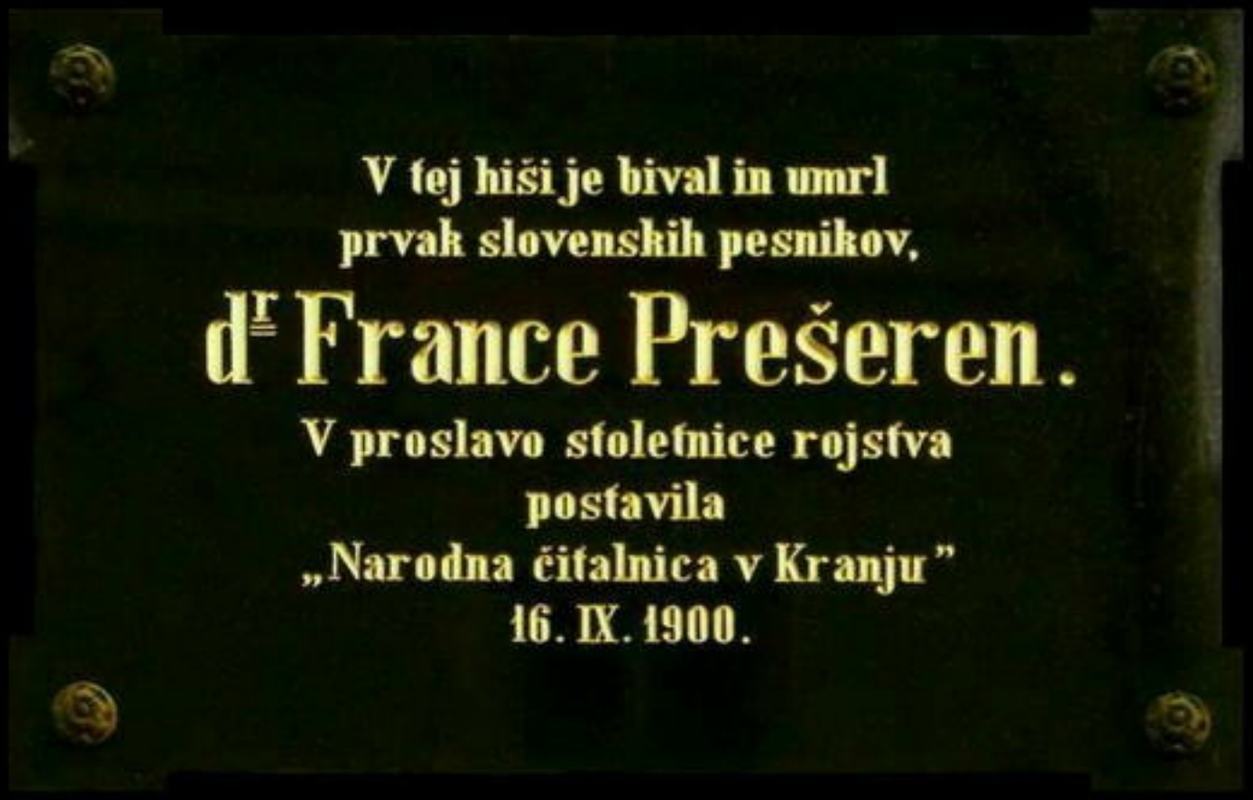

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Napisna plošča na fasadi Prešernovega muzeja na Prešernovi cesti v Kranju

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernov spomenik na istoimenskem trgu v Ljubljani postavljen 1905 leta - kipar Ivan Zajec

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Kip Primicove Julije vzidan v fasado hiše na Wolfovi cesti v Ljubljani

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto: Štefan Rutar

Plošča na trnovski cerkvi v Ljubljani

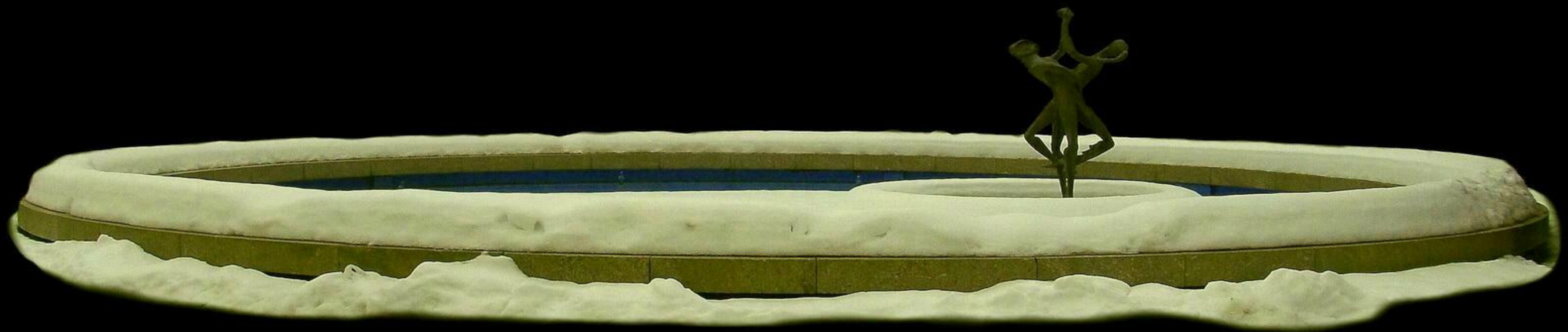

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Štefan Rutar

Vodomet Povodnjega moža na ploščadi Gospodarskega razstavišča v Ljubljani

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Štefan Rutar

"Povodnji mož" v vodnjaku na ploščadi Gospodarskega razstavišča v Ljubljani

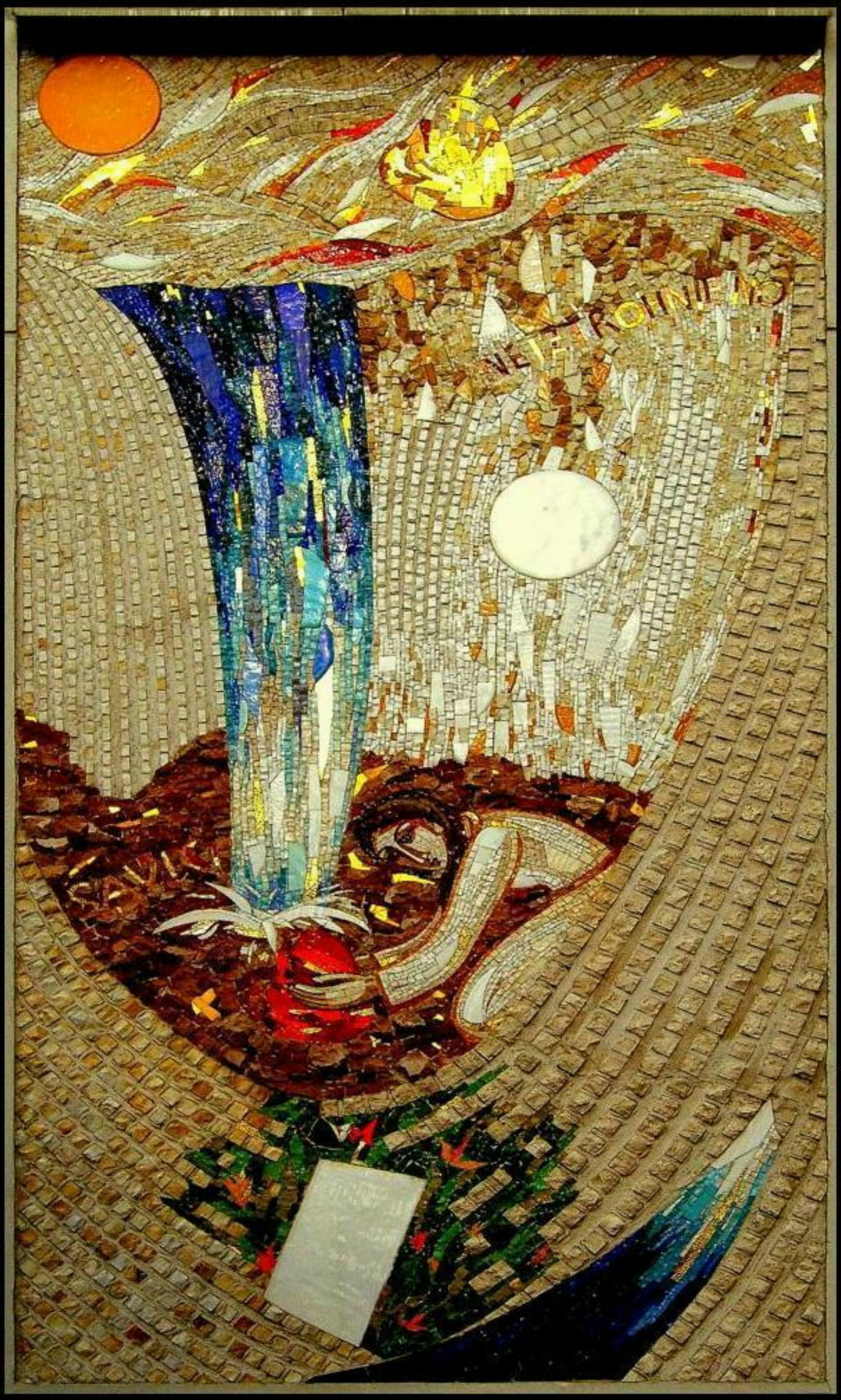

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Štefan Rutar

Neiztrohnelo srce

Mozaik p. Mirka I. Rupnika na Opekarski cesti v Ljubljani

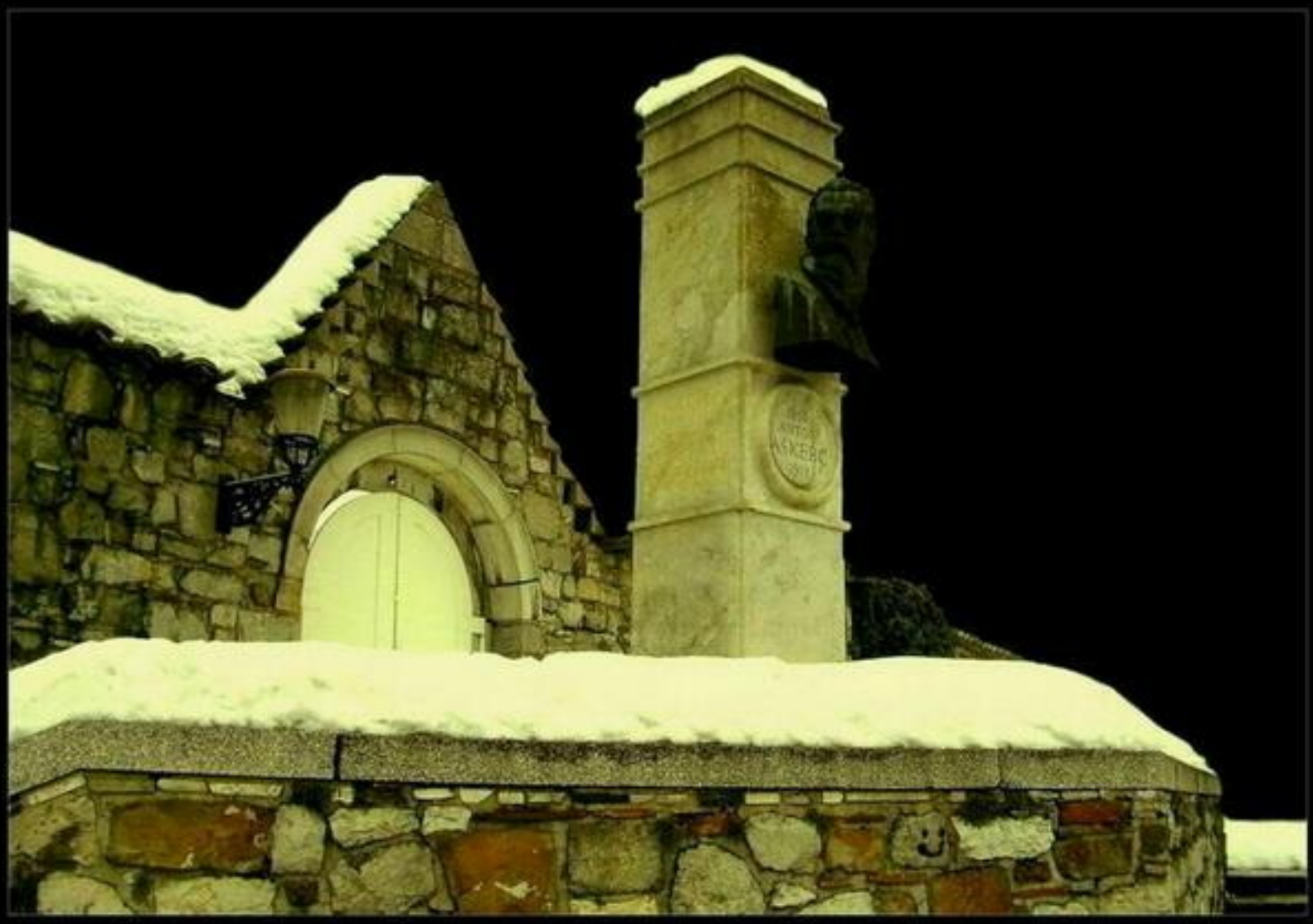

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Spomenik Antonu Aškercu na vogalu Križank in Aškečeve ceste v Ljubljani - uredniku teh Poezij

Prešernov spomenik v Ljubljani

Kipar Ivan Zajec

Copyright © 2010 - All rights reserved

Copyright © 2010 - All rights reserved

foto Stefan Rutar

Prešernov spomenik na istoimenskem trgu v Ljubljani postavljen 1905 leta - kipar Ivan Zajec

Relief prizora iz Prešernove pesmi "Krst pri Savici" - na desni strani spomenika

Relief prizora iz Prešernove pesmi "Ribič" - na levi strani spomenika

Copyright © 2010 - All rights reserved

Štefan Rutar